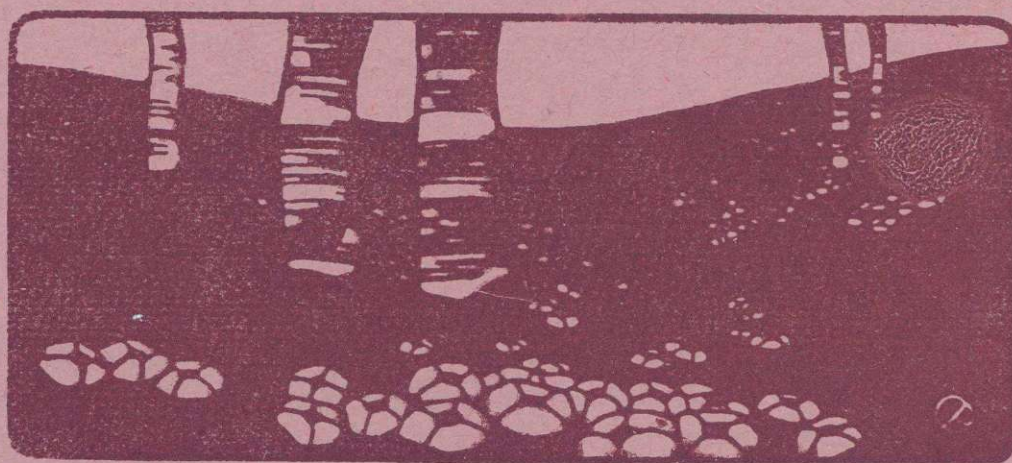

DOM IN SVET

KNJIŽEVNOSTI

UMETNOSTI ::

Letnik 27 – Št. 9-10

VSEBINA.

Izidor Cankar: Obračun	281	Jos. Lovrenčič: Življenje	324
France Bevk: Piju X.	285	— — Pogovor v daljavo	334
Silvin Sardenko: Ranjenec	286	— — V poletju na njivi	334
Ivan Pregelj: Ožep	287	Književnost	335
Dr. Ivan Knific: Matuška Moskva	291	To in ono	339
Ivan Grafenauer: O Trubarjevem prevodu evangelijev	297		
Pavel Perko: Moško in odločno	303		
Jos. Kostanjevec: Milijonar Peter	314		
Leopold Turšič: Epikurejec	319		
Jože Plot: Tragedija	320		
Jos. Lovrenčič: Drevo	320		
Alojzij Res: Umetnost in nravni zakoni	321		
Narte Velikonja: Požar	327		
France Bevk: Segantini: Ave Maria	333		
		SLIKE.	
		Umetniške priloge. Fr. Tratnik: Risba. — Kovač. —	
		Tri skice: Delo na polju. — Zločin. — Mati	
		Moskva	292
		Moskva: Car kolokol	293
		Moskva: Spomenik Aleksandra II.	296
		Anica Zupanec: Risba	341
		H. Smrekar: Inter arma silent musae.	344

»Dom in Svet« izhaja 25. dne vsakega meseca. — Naročnina: 10 K, za dijake 7 K, za Ameriko 3 dolarje, za Italijo 13 lir, za Nemčijo 11 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v Katoliški Tiskarni.

Urednik: **dr. Izidor Cankar** v Ljubljani, Marijanišče. — Založnik in lastnik: **Katoliško tiskovno društvo.** — Tiska **Katoliška Tiskarna** v Ljubljani.

IZIDOR CANKAR: OBRAČUN.

III.

Ma te Martine besede je Meliva planil pokonci in stopil korak k vratom. Zavedel se je, da pride njegova obiskovalka v veliko zadrego, naj stopi katerikoli njegovih znancev v sobo. Hotel je novi obisk zadržati pri vratih in ga hitro odpraviti, toda bilo je že prepozno. Brez odziva je stopil v sobo Brest. Ko je videl Marto v kotu zofe in nje prestrašeni pogled, s katerim je strmela vanj, je ostal na pragu in vprašal globoko zardel:

»Oprostite, gospodična, ali . . . ali morda motim?«

Marta ni mogla izpregovoriti besede in tudi ne obrniti svojih široko odprtih oči od njega. Bila je kakor brez zavesti. Meliva se je hitro znašel in povabil prijatelja z roko v sobo.

»Le naprej! Nikakor ne motiš. Gospodična Marta mi je le prinesla važno novico od Klunovih.«

»Važno novico?« je vprašal Brest in pogledal Marto.

»Ah, le zame važno,« je odgovoril Meliva hitro; »tiče se jutrišnjega dne.«

»Da, govoriti sem morala z gospodom zaradi njegove zaroke,« je rekla hlastno Marta in izzivajoče pogledala Bresta. Ko jo je tudi on ostro pogledal, je pristavila: »To je res.«

»Nimam vzroka, da bi dvomil, gospodična.«

»In ne smete,« je dejala Marta razdraženo. Vzela je svojo torbico z mize, pozdravila z naglim poklonom in odšla proti vratom. Meliva je skočil za njo, da jo spremi, in ko sta bila na hodniku sama, mu je stisnila roko ter rekla:

»Zmeniti se morava vendarle. Bodite ob štirih doma!«

Meliva je šel nazaj v sobo. Brest je hodil z dolgimi koraki gorindol in se ni ozrl na pri-

jatelja. Čez nekaj časa je obstal z rokama v žepu in vprašal:

»Odkdaj te obiskuje Marta na domu?«

»Me ne obiskuje; danes je bila prvič tukaj.«

»In kaj je hotela?«

»Saj sem ti povedal prej. Sicer ti pa nič mar ni.«

»Mar mi je. — Torej pojdiva k razpravi!«

»Ah, še to! Bil sem popolnoma pozabil. Ali je že čas?«

»Čas je.«

Nato sta se napravila in odšla proti dežel-nemu sodišču. Na vsej poti nista izpregovorila besedice.

Bilo je točno poldne, ko sta se vrnila na Melivovo stanovanje. Meliva je bil truden in razdražen, tako zelo, kakor le po hudem prepiru ali po močnem, pretresljivem strahu. Razprava se je vršila zaradi nekega nočnega pretepa in zmerjanja, ki v Ljubljani ni zelo nenavadno, in je bila brez vsakega pomena. Šlo je le zato, da se določi, kdo je napadal, kdo se je branil, kdo je prvi udaril in kdo je izzval. Brest in Meliva sta nehote videla in slišala ta prizor, ko sta se vračala proti polnoči iz kavarne, in sta bila klicana za pričo.

Ko je Meliva vstopil v svojo sobo, je vrgel klobuk in palico na posteljo ter je legel, še v salonski suknji, na zofo. Od dogodka pred sodiščem je bil skoro omamljen, kakor od hudega udarca na glavo. In vendar je bila razprava popolnoma navadna, vsak dan se jih vrši mnogo takih. Priče so prisegale sem, prisegale tja, obe stranki sta skušali stvar po svoje razložiti, sodnik pa se je nervozno presedal na stolu v svojem posvaljkanem talarju, ker je že pričetkom razprave vedel, kako bo sodil. Kljub temu je moral letati vedno vun po nove priče, jih zaprisegati,

izpraševati, vdajati se sitnostim zagovornika, ki je hotel vse speljati na politično polje — skratka, razprava je bila popolnoma šablonska, nezanimiva. Meliva je sodil drugače. Zdelo se mu je, da je spoznal nekaj novega in zelo važnega, kar je že dolgo slutil in kar je odločilno za njegovo mišljenje. Prvi trenutek, ko je sodnik zahteval od njega, naj priseže, da bo govoril samo resnico, se je hotel ustaviti; zdelo se mu je strašno. Nato je prišlo samo ob sebi, da je ponavljal za sodnikom tiste grozne, tako pretresljive besede sodne prisege, ki je v svojem golem, uradnem stilu le še strašnejša. »Vendar bi ne smel priseči,« si je rekel sedaj. Pri tem se je spomnil, da ima na sebi novo salonsko suknjo in da jo ležé mečka. »Sleči bi jo moral,« si je rekel, »pa je ne bom.«

»Na pisalniku je pismo zate,« mu je rekel Brest, ki je hodil molče po sobi, kakor bi še nečesa čakal, preden odide.

»Ali misliš, da je bila rabsodba pravična?« ga je vprašal Meliva.

»Zakaj bi ne bila? Sicer pa sodnik ni mogel zgrešiti: če obsodi obadva ali obadva oprosti, ne bo storil nobenemu krivice. — Po vijolicah diši,« je pristavil ob pisalniku stoje.

»Kdo?«

»Pismo. Ali si mislil, da sodnik?« se je zasmejal Brest.

»Poznam. Na levo ležeče črke, naslov je: ,velečislani gospod', ali ne?«

»Je.«

»Od Beate je. Daj ga sem!«

Meliva je v tem dušnem razpoloženju zelo neprijetno dirnilo, da ga je doma čakalo njeno pismo. »Kaj mi hoče?« se je vprašal nevoljno. Ta hip se mu je zazdelo, da mu je Beata popolnoma tuja, daljna, neznana oseba, na katero ga ne veže nobena notranja skupnost. Kakor večkrat, kadar so se godili v njegovi notranjosti veliki prevrati, ko je bil močno zaposlen s samim seboj, se je tudi sedaj začudil, kako more biti še kdo, ki posega v njegovo življenje, ki zahteva zase pozornosti in pravic. »Kaj mi hoče?« Naravnost brezumno se mu je zazdelo, da se bo jutri zaročil z Beato; pred njegovimi očmi je bila naenkrat kakor vsiljenka, čudna, nepričakovana prikazen, za katero ni nikjer prostora v njegovem domu in njegovem srcu. In če je pomislil, da bo navezan na »to žensko« celo življenje, si ni mogel predstaviti, zakaj in kako bi se to moglo zgoditi. »Dobro, kaj naj govorim z njo?« Ni se mogel zamisliti v položaj, da bo hodila po njegovem stanovanju, stopala skozi vrata vun in noter, se nagibala nad njegovo knjigo preko njegove rame, ga vpraševala,

kaj dela, misli, zlasti kaj misli, kaj želi. Ni si mogel razložiti te možnosti, da pride tuj človek, tuj, popolnoma tuj kljub ljubezni, ki je med njima, se razkorači v njegovi duši in hoče govoriti na glas. Da tukaj ne moreta skupaj bivati, mu je že bilo popolnoma jasno. Ne samo Beata, katerakoli ženska, najlepša in najduhovitejša, tudi mati in sestra, bi se mu zdela vsiljenka. Zdrznil se je tedaj skoro, ko mu je Brest izročil pismo in ko je zaduhal vonj vijolic. In v istem trenutku, ko je začutil tak močan odpor proti Beati, se je zgodilo tudi, da je nenadoma izgubil samozavest in da ga je obšlo čuvstvo, kakor bi ne bil več on sam, temuč da stoji pred njim neznan človek z njegovim obrazom, neskončno hladen, nezanimiv in brezpomemben. — »Kaj je vse to?« se je vprašal Meliva in je zatisnil oči. »Ali se godi vsem ljudem kakor meni?«

»Kaj hoče Beata? Ali ne more počakati, da se vidita?«

»Še nisem odprl. Ali ne pojdeš kosit?«

»Tak odpri vendar, nehvaležnik!«

Meliva je odprl in je bral naslednje pismo:

»Predragi moj! Morda je to zadnje ljubavno pismo, ki ti ga pišem. Pomisli, zadnje! Nekoč si mi rekel, da devlješ moja pisma pod vzglavje, preden ležeš spat, da čutiš celo noč njih vonj in da se ti prijetno sanja. Kmalu bo to vse drugače, in če bo usoda hotela, da se bova sploh kdaj za kratek čas ločila, ti bom pisala o našem domu, morda o bolezni, o kuhinji in o potrebah hiše. Kako bo to življenje vse drugačno, vse bolj resno, gotovo tudi bolj težko. Ali pa more biti bolj srečno?

Ta misel mi je prišla davi, še preden sem vstala, in me ni zapustila doslej niti za hip. Ali more biti prihodnje življenje lepše in srečnejše? Spričo te velikanske, nezaslužene sreče, ki sem jo doživela ob tebi, se mi zdi to nemogoče. Kaj naj mi rečeš, da bi me še bolj opojil, ko si mi že enkrat rekel, da me ljubiš? Ali je še ena sama lastnost tvoja, ki je že nisem v molitvi blagoslovila? Ali mi bo bolje, ko te bom smela videti vsak hip, kot mi je sedaj, ko moram vsak hip misliti nate?

Nič ne vem, kaj bo, vem le to, da sem danes še vsa srečna in da sem bolj tvoja, ker si ti manj moj kot boš jutri. Ne pozabiva tega dne, preljubljeni, ki stoji na koncu mnogih mesecev neskaljene sreče. Pridi, čisto gotovo pridi ob dveh popoldne k najini klopi v gozdu nad vodovodom, in ko prideš, mi reci, da me ljubiš. Tako naj bo, še enkrat, morda zadnjikrat, kakor tiste prve dni, ko sva gledala v tla pred ljudmi,

ki so naju srečavali, in sva se plašila ptic, ki so se preletavale. Nič ne vem, kaj mi je, da te moram videti tam na samem, ne doma, vendar pridi, prav gotovo!»

Neprijetni občutek se je v Melivu še poglobil. Tako nekako mu je bilo, kakor če ga kdo obišče, ko je pri zelo važnem delu, in mu pripoveduje mnogo stvari, ki njega ne brigajo, medtem ko so njegove misli ves čas pri nujnem delu. Nehote si je obrisal ob hlače prste, katerih se je prijelo nekaj vonja močno dišečega pisma.

»Ko bi jaz bil sodnik,« je rekel Brestu, »bi si ne upal tako razsoditi. Stvar vendar ni tako jasna.«

»Ah, kaj ni jasna! Kdorkoli je v takem slučaju obsojen, je po pravici obsojen, in če sta obadva, se nobenemu ne zgodi krivica. Kaj jim je treba pijanim hoditi ponoči okrog in razgrajati po cestah?»

Meliva je vedel, da govori tako zdrava, naravna pamet, in vendar je, kakor mnogokrat, zlasti sedaj neposredno po sodni obravnavi čutil, da zdrava, naravna pamet nima prav. Zlasti si je bil o tem na jasnem, ko je videl Brestovo mišičasto telo pred seboj, njegova široka pleča in močne prsi, katerim je bil suknjič pretesen, tako da se je pri vsakem koraku tvorilo vse polno drobnih gubic ob ramah. »Človek, ki ima tako čudovita bedra, ne more imeti prav,« si je mislil Meliva natihem in s skritim sovraštvom, kateremu sam ni vedel vzroka.

»Zakaj hodita pijana okrog, je nama vseeno,« je odgovoril Meliva, »vprašanje je le, ali sva govorila resnico. In jaz mislim, da je eden od naju po krivem prisegel.«

»Kako po krivem prisegel?»

»Saj sva vendar izpovedala vsak bistveno drugače. In prisegla sva obadva.«

»Lagala nisva. Kdo ti je porok, da si ti govoril prav o istem hipu pretepa kakor jaz?»

»To je. O istem hipu sva govorila; kako se je Krmec za korak umaknil in nastavljal dežnik.«

»Torej sva videla vsak drugače, toda izpovedala vsa, kakor meniva, da sva videla, in ne moreš govoriti o krivi prisegi. Ali veš, kaj je to?»

»Kakor meniva, da sva videla? Ali ti prav res meniš, da si tako videl, kakor si povedal?»

»Seveda. Kaj sitnariš, človek božji?»

»Zato, ker jaz niti o tem nisem prepričan, da sem izpovedal samo subjektivno resnico!« V tem hipu se je Meliva odločil, da sleče svojo suknjo. Vstal je, jo vrgel na posteljo in zopet legel na zofo.

»Kako je to mogoče? Ali si vedel govoril drugače, kot si mislil?»

»Ne, govoril sem tako, kot se mi je zdelo, da je bilo.«

»Rekel si tedaj sodniku: mislim, da je tako, morda je bilo malo drugače. S tem je stvar opravljena.«

»Ne. Tedaj, ko sem prisegel, da bom govoril čisto resnico, sem vedel, da mora biti vsaka besedica, ki jo izpregovorim, resnična, dasi bi se tudi brez prisege ne hotel lagati. In tedaj, ko sem začel dogodek popisovati, sem spoznal, da mi je enostavno nemogoče govoriti samo resnico. Iz srca sem želel, da bi bil ubogi Krmec oproščen, toda resnico je bilo vendarle treba govoriti, tudi če je zanj neugodna. Mislim, da je bil zato obsojen, ker moja izpoved ni bila točna. Prevzel me je tolik strah, da bi rekel kaj določneje, nego smem, da je vse pričevanje ...«

»Tvoje pričevanje je bilo tako, kakor bi tudi sam bil pijan tisto noč.«

»Da ... saj me je sodnik vprašal, ali sem bil popolnoma trezen. Počakaj tedaj, da ti to povem. Če sem hotel na vprašanje odgovoriti, sem se najprej skušal domisliti položaja. Ko mi je bil pred očmi, sem rekel: Bilo je tako in tako. Tedaj sem pa opazil, da mi je ena malenkost nejasna. Rekel sem tedaj: Mislim, da je bilo tako, morda je bilo drugače.«

»Torej je vse prav.«

»Ni, kajti precej sem se zavedel, da iz srca želim, naj bi bilo tako, ker bi v tem slučaju bil Krmec oproščen. In sebi nisem nikdar zaupal, dragi moj; poznam se, da mnogokrat subjektivno izpreminjam dejstva, da jim dajem vsaj drugačen pomen, če so mi osebno prijetna ali neprijetna. Kakorhitro sem se torej spomnil, da Krmca s svojim pripovedovanjem opravičujem, ni bilo v mojih lastnih očeh nič več zanesljivo. Spredaj, pred vsem pa je stala prisega, to grozno sredstvo, ki ga je Bog odločil v druge namene, ne zato, da pomaga opravičati pretepače in pijance. Toda prisegel sem vendar in bilo je treba govoriti resnico. Zato sem rekel sodniku: Meni je Krmec simpatičen; moje besede so najbrže zelo subjektivno pobarvane. V istem hipu, ko sem to izgovoril, pa je že zopet stal dogodek sam pred menoj, v svoji resničnosti — saj se ga dobro spominjam. Videl sem tedaj, da je vse res, kar sem prvotno trdil in pozneje preklical, ter da nisem držal, kar sem prisegel. Vse to izpraševanje mi je bila neizrečna muka.«

»Tega ne razumem, to so prazne marnje, ljubi moj,« je odgovoril Brest. »Kam pelje ta pot,

če ne v popoln razkroj duševnosti, v paralizo? Ti boš bolje storil, namesto da polegaš doma in skozi okno premišljuješ svet, če greš vun in dobiš potrebno dozo kisika, če se spotiš in razmaješ mišice. To je glavna reč. Kaj hočeš s svojimi tesnimi prsi, tenkimi nogami in dolgimi, trepetajočimi prsti? Kaj bodo vse te prazne besede, ki jih postavljaš slučajno drugo poleg druge, in te misli brez zveze, ki jih nasilo vežeš?»

»Brest, tiho bodi!«

»Meni je vseeno, ali si zdrav, ali bolan, toda poslušal te ne bom, če si bolan. In pravzaprav je to vse sebičnost, drugega nič. Stotisoče ljudi je povsod, ki so veseli, da imajo jesti, piti in streho nad glavo — in kaj hočeš ti? Vrag vzemi tvoja razmišljanja! Ali je prisega upravičena, ali sem govoril resnico, kako da je nisem; pravzaprav sem govoril resnico in vendar sem lagal, krivoprisežnik sem, dasi se ne zavedam greha — to so samoljubne bedarije, batjuška!« Brest se je res razjezil in je bil ves rdeč. »Privadi se misli, da je treba živeti do smrti, da je treba delati, mnogo prenesti, z veseljem užiti, kar nam pride dobrega pod roko, in modrovati, kolikor je prav. Dovolj, da ti rečem v obraz: Ti si sebična mevža, dragi moj! Kadar ti bo hiša gorela nad glavo, boš najprej premišljeval, ali ti je dovoljeno braniti se ognja, in se ne boš takoj krepko lotil dela, ne ker si prevesten, temuč ker si prelen. Zdaj pojdi dobro kositi in potem na sprehod; to je najpametnejše, kar še moreš danes ukreniti. Dovolj še eno besedo: Ne misli, da je v vsem tem, kar uganjaš, nekaj posebnega, nekaj osebnosti, kakor se sedaj izražate. To bi bila velika zabloda! To je zgolj priskutna mešanica ibsenizma, tolstojanstva in osebne slabotnosti. Jej, kar je prav, spi, pa ne preveč, zadostno se giblji, krivice ne delaj in se ne pusti varati, pa je amen.«

Meliva se je bolj čudil Brestovi postavi nego njegovim besedam; stal je velikan pred njim in umerjeno mahal s svojimi mišičastimi, lopatastimi rokami, ki so bile utrjene od telovadbe in športa.

Meliva je komaj poslušal, kar mu je Brest govoril. Mnogokrat si je že sam očital, da zanemarja svoje telo, in da bo v tem pravzaprav vzrok njegovega notranjega nemira. Toda videl je tudi, da so najbolj zdravi ljudje najbolj brezpomembni, in slednjič mu je postalo vseeno, ali mu traja glavobol en dan več ali manj.

»Zavidam te za to trdnost in prepričanje, s katerim daješ drugim nauke,« je rekel Brest trudno. »Toda pojdi, jaz nisem danes za pogovor!«

»Samo še nekaj. Zato sem prišel, da te to vprašam. Zakaj je bila Marta danes pri tebi?«

»Ali ti nisem že povedal?«

»Torej nečeš govoriti resnice? Ali naj res mislim, da Klunovi nimajo deklet, ki jo pošiljajo po mestu?«

»Kako smeš...?«

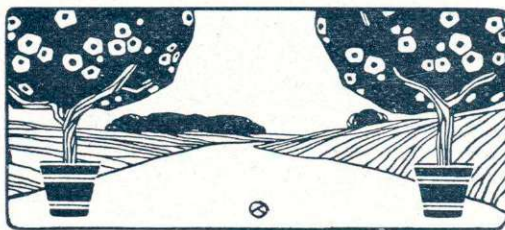
»In vendar ne govoriš po pravici; na očeh ti poznam. Kako se to ujema s tvojo tenkovestnostjo, ne vem; jaz bi ne mogel tako ravnati. Z Bogom, Meliva!«

Preden mu je utegnil odgovoriti, je bil Brest že zunaj. Meliva mu je hotel prvi hip vse povedati, toda potem je bil vesel, da mu je ta želja prišla prepozno. Vendar se je zgrozil pred samim seboj. V njegovi notranjosti je bil tak kaos čuvstev, načel, dolžnosti, krivd, želja in najnasprotnejših spoznanj, da si je rekel: »Vse življenje moram popolnoma od kraja premisliti.« Videl je, da je zadnji čas nastal v tem mehanizmu, ki ga je imenoval sebe, silen nered, ki se je moral slabo končati. »Vse bo treba preurediti, sicer obupam,« si je rekel, dasi ni prav nič vedel, kaj naj začne preurejevati.

Sestanek z Beato, na katerega ga je povabila za drugo uro, mu ni bil le neprijeten, sedaj se ga je naravnost bal. »Kaj naj ji rečem, kako naj ji v oči pogledam?« Vzel je še enkrat njeno pismo v roko, da ga prebere, pa ga je takoj zopet odložil.

»Ob tričetrt moram zdoma,« je izpregovoril glasno in je zatisnil oči. Takoj nato je zaspal globoko spanje brez sanj.

(Dalje.)

PIJU X.

Mrtev si! . . .

Morje šumi . . . Mi Te kličemo: Kje si, naš kapitan,
ki poznaš pota in zvezde? Solnce umira, nagiblje se dan
in groza noči in brezno valov nam pljuska čez krov
in jadro hrešči! — — In le en odgovor, kot glas iz grobov:

Mrtev si! . . .

Trdi ljudje smo: v viharju izbrušeni in v boju izkušeni,
pa smo zajokali, kakor otroci ob mrtvem očetu:
Kje si — ki človeku človeka bi dal, svet vrnil svetu,
zemlji ljubezen vdahnil do dna korenin,
da bi spoznali se mati in hči, si ne pili krvi,
ne morila se oče in sin?

Mrtev si! . . .

In vidim Te v Večnem življenju v Njegovem objemu: »Moj romar, odkod?«
Tvoje ovce sem pasel, sledil Tvojo pot . . .

Kot Kristusa: — Tebe dal svetu ubožen je rod.
Kot Kristus: — Ponižnost in delo življenje celo.
In Kristus: — Sveto resnico oznanjal in branil si smelo.
Kristus: — Cel svet si hotel v Njem prenoviti,

srca izčistiti, nove gorečnosti vliti —
da, če božja volja, še v katakombe bi radostni šli,
umirali srečni ob himni Stvaritelju vseh stvari.
In kot Kristus: Pustite male k meni! — Ves obraz jim blaženost sije
in iz teles in duš kipi moč svete Evharistije.

Mrtev si! — —

A ob grobu stojimo in vidimo Tvoje oči
in spoznamo: Tvoj jezik govorimo,
jezik ljubezni in vere globoke in živ živíš v nas
in naš čoln je varen, kot prej nikdar
v besnosti valov, in ko nov bo krmar
z nami moč
združil, zaklicali bomo: »Pozdravljena noč
in vihar!« — — —

France Bevk.

RANJENEC.

MATERI.

Težkó povem. Težkó molčim.
Tvoj up iz srčnih globočin —
Izpolnjen? Ni! Ne bo nikdar!
O, večnost! Prej gre vanjo sin.
Ah, mati! Ti šele za njim.

Moj up je tudi pokopan.
Sem upal, da bo ista prst
grob tvoj in moj odevala.
Prišla je smrt iz bojnih vrst,
izkoplje grob mi v bojno plan.

A zvezde — znanke med seboj,
čeprav jih loči daljni tir —
nad nama bodo sévale:
Na severu moj sladki mir,
na jugu sladki pókoj tvoj.

DEKLETU.

Po planinah vaših jasnih
lovec tvoj ne bo več stopal.
In v očeh se tvojih čistih
moj pogled ne bo več kopal.
Več nikdár.

Dékle, kaj je bojno polje?
Bojno polje — rdeče mórje.
Plavati po njem sem videl
in prostake in majorje.
Bridka stvar.

A sedaj sem z drugo ženo
zaročen pod smrtnim mečem.
Kajkrat sem ti v okno klical,
zadnjikrat nocoj ti rečem:
Z Bogom, Manica!

OČETU.

Mimo sto gora visokih
sto pozdravov Vam globokih.

V prošnjah prosim Vas iskrenih:
Naše njive 'Na slemenih' —

ne posejte je z ovsenim,
ne semenom več ječmenim.

Z deteljo mi rožnoživo
vso posejte ono njivo.

Kadar boste jo kosili,
tiho boste govorili:

Padajte rudeče glave
kakor kaplje prekrvave.

Sinova je tekla živa
kri — da prosta ti si, njiva!

Nisem rekel, da utonem?
Nisem rekel tebi prvi?
Prej v očeh sem tvojih tonil.
Danes tonem v gorki krvi —
v zarji zmag.

In poroka? Bo! Prerano!
Ali tebe ne bo zraven.
Ti nosila lep bi venec,
jaz bi nosil zmagoslaven
lovor drag.

Silvin Sardenko.

IVAN PREGELJ: OŽEP.

SPOMINI.

Vsako leto, ob času žetev in romanj in božjih poti prevzame moje podzavedno čutenje jasno izrazit občutek, nekak vonj: soparno opojen, trpko grenek, prijetno neljub. Čudovit vonj, čudovito bilje! Privil bi vršiček k obrazu in ga takoj odmaknil in zopet privil: Hyssopus, ožep.

V tistih dneh sem se učil na pamet prvo poglavje iz knjige »Skalnica«. Knjigo je spisal Červ in jezik ji je pohvalil sam Levstik; radi Levstika sem moral jaz znati prvo poglavje napamet, v zadoščenje svojemu dobremu učitelju, ki je očitvidno pred Foersterjem po Foersterju vežbal mojo voljo. O dobri gospod, kako da je vendar nisi izvežbal? O dobri gospod, kako da sem od tedaj popolnoma pozabil Červovo prvo poglavje in kako da živi v meni iz tistih dni vonj, pomisli, vonj bilja s Svete gore, tudi Skalnica imenovane? Ožep!

Slovenske zemlje zdravje, sama trpkost: polaj, rožmarin, pelin in ožep...

* * *

Poznopoletna noč, čudovita, noč med poletjem in jesenjo, ura čudovita, med dnem in nočjo. Nočjo! Kako je to vsakdanje povedano. Kakor bi rekel »dan«. In je vendar jutro, poldan in večer. Tudi noč je dan, je prva in je druga, je v vsaki minuti druga noč med minutama solnca v jutru in solnca v večer.

O poltreh zjutraj so zaškripala vrata za me-noj in mojo staro materjo. Hiša je stala v bregu, nerodne kamenite stopnice so vodile od vrat na cesto po sredi vasi. Pokrajina je globel, bregovit polotok, ki pada v dvoje razritih rečnih strug, tostran v soško, onstran v idrijsko. Zemlja med rekama sliči gorenji polovici kraguljevega kljuna in pije v sovodju Soče in Idrijce. V tistem hipu, ko sva stopila z materjo iz hiše, je bila dolina kakor kotel. Zapadni greben gore se je črtal ostro s svojimi bukvami na nebu, ki ga je onstran razsvetljeval mesec. Dolina sama — kotel — je bila temna in veliko se je zibalo orijonovo ozvezdje nad njo, tem svetlejšje, ker je sijalo v kotel, kakor v vodnjak, kjer ves dan ne ugasnejo zvezde. V dolini je tiho. Ne pojó petelini. Samo z leve in desne šumi in bobni, šumi tisočletja noč in dan. Vajen sem bil tega šumenja in ga nisem slišal v tisti minuti. Čujem ga tem živeje zdaj, zjutraj in zvečer in v sanjah nemalokrat in daleč...

»Glej, da ne padeš!« Glas moje stare matere je bil rezek in trd. Zato mi je še zdaj ljubša trda beseda od božajoče, ki se je bojim in ji ne zaupam in se je sam izogibljem.

»Kaj pa!«

V hipu sem bil po nerodnih stopnicah na cesti pred Blažem. Tedaj je Blaževka odprla vrata. Blaževka je bila nezdravo zalita žena. Svoje žive dni je nisem nikoli slišal, da ne bi tožila in tarnala z zoprnim, sitnim glasom. Moja stara mati je že prejšnji večer godrnjala nad njo, da hoče biti pri vsakem romanju zraven, samo da potem stoka in na poti zaostaja.

»Saj vem, tja bo že še hodila, nazaj je pa ne bo spraviti!« —

»Oh, kaj bo huda vročina?« je v resnici začela Blaževka takoj na pragu svojo pesem.

Moja mati je nekaj zagodrnjala, da so zvezde jasne. Ali pomeni to vročino, še danes ne vem.

»Malo žganjčka sem kupila snoči za po poti,« je zdihovala Blaževka, »pa mi ga je ta dedec Blaž ponoči polovico popil.«

Z zvonika Sv. Lucije je udarilo tri.

»Stopimo!« je velela rezko moja stara mati. »Pri Cungovih čakajo!« Pri Cungovih so od nekaj pri vsaki božji poti čakali. Nocoj so imele čakati stara Cungovka in župnikova kuharica Pepa.

Potrkali smo, in ko so nam odprli, smo vstopili. Skozi temno vežo smo šli v kuhinjo, ki je bila svetla od ognja na ognjišču.

Pred nami je šla deklica, ki nam je prišla odpret. Videl sem, da je vzela, vrnivši se v kuhinjo, skodelico, katero je bila odložila na ognjišče, in sedla na nizek stolček. Ni me zanimala, toda opazil sem blede, nekam široko obličje z velikimi očmi tesno pod pisano ruto, izpod katere je kipelo nekaj kodrov. Zdaj ne dvomim, da si je ta otrok že tedaj skrivaj žgal lase. Vsega drugega značilnega v tem neznanem obrazu se spominjam iz poznejših trenutkov, ko so se najine poti dotek-nile za hip in se nato razdelile in pustile v meni nekaj spominov, ki jim ne vem imena; tisti hip me je zanimala skupina oseb, ki so mi bile bližje in bolj znane. Pepa je sedela v nekakem častnem naslanjaču ob ognjišču. Stara Cungovka je pozdravila mojo mater in Blaževko in nalivala kave v skodelice, katere je bila očitvidno že prej pripravila. Čudovito varno in preudarjeno se kre-

tajoč, vidim Cungovko še sedaj v nekaki aristokratom lastni pozi: uživala je, da more postreči s pravo kavo, pomešano s sadjevcem. Edino Pepa ji je bila nekoliko podobna v svoji avtoriteti, dočim je moja mati kazala nekam neumljivo ponižnost in je Blaževka prešla iz tožečega v hvalisajoč glas.

»Oho, naš študent,« je dejala Pepa. Cungovka se je z umerjenim nasmehom dobrohotno ozrla name:

»Kako dolgo še?«

»Dvanajst let,« sem odvrnil, in potem da bom pel novo mašo.

»Predolgo je, ne bom dočakala,« je vzdihnila Cungovka.

»Boš, boš,« je rekla moja mati. To je rekla vselej tako čudno prepričujoče, da se je Cungovka umirila. Cungovka je bolehala. Vendar je dejala vdano:

»Ne bom čakala, ne. Ti že, Anca. Ti delaš. Jaz pa za delo nisem več!«

»Naj bo, kar bo,« je pripomnila Pepa. »Samo da bo res gospod; ali boš molil za nas?«

»Bom!«

Bog vé, da nisem lagal, kadar me je tako vpraševala. In vendar mi je bilo tesno in sem gledal vstran. Zdi se mi, da mi Pepa ni zaupala.

Cungovka mi je šla nalivat kave. Moja mati je menila, da ni treba, da mi bo že ona od svoje dala.

»Saj je študent in ni otrok, Anca!« je odvrnila Cungovka in potolažila strogoost moje matere in ublažila njeno trdost. Trdost! Samo poznati je bilo treba mojo mater. Poznati je bilo treba sploh obnašanje teh žensk nasproti meni, in potem bi ga rad videl, ki bi mi ne smel očitati, da sem bil nehvaležen. To je treba namreč doživeti, kako je Cungovka izpraševala: kako dolgo še? In sem odgovarjal: Še deset, še sedem, še pet let. Še štiri, še tri, nisem več rekel. In Cungovka je še živela!

Hipoma se je Pepa dvignila:

»Moje ljube, zdaj pa pojdemo!«

Tisti hip sem zopet opazil deklico, ki je nisem poznal. Segla je bila po majhen zveženj in je stala ob meni. Za glavo višja je bila od mene, dasi mojih let. Za hip je šinilo iz njenih oči. Ne vem, ali je bilo pomilovanje, ali začudenje, ali zasmeh. Iz tistega trenutka se spominjam tudi njenih ustnic, trpkih, trmastih, otročjih. Prisežem, da je otroški izraz njenih ustnic še vedno isti, tako čudno je zrasel z duševnostjo takih bitij. Povesil sem oči. Tedaj sem se bal deklet. Bile so mi tuje, tako tuje, da nisem videl niti otroka v njih. Sestre nisem imel! Bog vé — sestre ne imeti ni manjše zlo od zla izgubiti mater.

»V božjem imenu, otroci, pojdimo!« je velela še slovesneje Pepa. Pepa, ki ni nikoli imela otrok, je nazivala otroke ljudi, ki jih je ljubila, brez dvoma iz navade, kakor pastirji in pastirice na paši.

»Oh, Pepa, otroci!« je rahlo očitala Cungovka. Cungovka s svojim bledim, aristokratsko bolnim licem ni bila otrok. Otroci pa smo vendarle bili jaz in mati in Blaževka in ti, Pepa! In še nekdo. Ona, nepoznana, ki si je žgala kodre. Ali je bila ona otrok?

Cungovka je razmetala polena. V zadnjem svitu in dimu pojemajočega ognja sem iskal izraza dekličinih ustnic. Bile so trpke in otroške. Ali nemirni odsev jih je pačil, da je bilo videti, kakor bi se rogale.

Ali je bila ona otrok?

Ko smo šli čez soški most, je rekla moja mati:

»Ob štirih bomo na Kozmericah!«

»Ob jutranjici na poklonu, kakor ponavadi!« je avtoritativno pridejala Pepa. Blaževka je polglasno zaječala za nami, ali glasno dovolj, da je vznevoljila mojo mater.

Meni ob strani je šla tiha in mirna nepoznana deklica. Na Kozmericah se je oglašal edini petelin.

*

Podselske velele žene meni in moji mladostni romarici, naj se sezujeva, da naju čevlji ne užujejo. Tako sva zaostala, sedé na cestnih kamenih, vsak na svojem. Jaz sem bil prvi gotov in sem hotel mimo nje za ženami. Tedaj je velela:

»Čakaj!«

Dobro vem, da sem se zavedal pred njo svojega dostojanstva kot »študent« in da sem jo imel za otroka. Vendar sem obstal. Bilo je v njenem glasu. Bila je to mehka, proseča in poveljujoča beseda, beseda v skrajni sili poveljujočega, zahtevajočega.

Brez naglice si je sezula rdeče nogavice, jih potisnila v čevlje in se dvignila.

»Prehitro gredo!« je rekla. In vendar je začela obenem tako hiteti, da sem skoro tekel za njo. Deset korakov za ženami je začela hoditi počasneje, postala je in rekla:

»Čigav pa si ti?«

»Lovrčev študent!«

Prikimala je. Čez hip pa je dejala:

»Jaz sem Gašperjeva iz Kobarida.«

Ni se ozrla name, nego je uprla oči v noge, s katerimi je iskala prašnih mest, mehke stopinje. In zopet je nenadoma vprašala:

»Ali rad študiraš?«

»Rad!«

Vselej sem sunkoma in težko odgovoril na tako vprašanje. O Bog, študiral bi marsikdo. Ali tista bridkost, tisto domotožje, ki grize otroško dušo. Jaz sem cele mesece mrl na tej bolezni. Vendar sem skrival resnico, da ne bi rekli doma, da nočem biti »gospod«.

»Kaj se pa učiš?«

»Vse! — Nemški!«

»Ali že znaš?«

»Znam!«

In zopet se je zagledala predse pod noge.

»Pa ali boš res »gospod«?«

»Bom!«

»Si premajhen!«

»Dvaindvajset let bom star, mi bo pa škof leta kupil,« sem govoril poučen od matere in Pepe in povedal celo, da so mi župnik odločili za novo mašo zeleni plašč, da pa je Pepa rekla, da bo ona novega kupila.

»Pa da ravno za »gospoda« študiraš!«

»Da bom piščance jedel,« sem brbljal kakor star liberalec, pomneč bratovo reklo: Mi bomo močnik otepali, ti boš piščance obiral.

»Ali tudi učiteljice piščance jedo?«

»Ne vem. — Zakaj?«

Čez hip je rekla:

»Jaz bom učiteljica.«

»Učiteljica,« se je ustavila pred nami Pepa, »prava reč. Ti študent boš škof, če boš hotel.«

Cungovka pa je dejala dekletu:

»Za kuharico mu boš, če te bo hotel!«

»Ne bom!« je vzkliknila jezno in do Deskel me ni več pogledala. Nad Desklami pa me je nenadno vprašala, ali se vidi z vrha Svete gore do Gorice.

»Še morje,« sem odvrnil.

»Morje?« Oči so se ji razširile, vse lice ji je zadrhtelo čudnega hrepenenja. Njena strastna nprav je pogledala izza lic otroka morda prvič. »Morje? Ali je res tako veliko, ali se bo videlo tako veliko?«

»Da,« sem rekel. Obljubljal sem ji neskončnost morja, ki ga sam nisem poznal. O, kolikrat sem še pozneje nič manj brezvestno obljubljal.

Šli smo tihi in zasopli v breg. Tedaj je zaklicala pred nami Pepa:

»Otroci, se že vidi Sveta gora.«

Med nami in cerkvijo je ležala ploščata brežina, pokrita z ostrim kraškim kamenjem. Pokora je, hoditi bos čez to kamenje, izza katerega poganja nizko zelenosivo bilje, ožep, opojno in so-parno vonjavo troseč med kamenjem, hrastovjem, robido in brinjem. Zemlja gadje zalege. Ali tukaj je ni. Noga Gospe je hodila mimo in ob vsaki

stopinji je klil nebeški ožep pod nogami. In ožepov duh je silen, da beže gadje.

»Le natrgaj jih rož s Svete gore!« je rekla mati, ko sem se sklonil po vršič.

Stali smo pred prvim znamenjem. Mati me je potisnila naprej.

»Ali imaš križ?«

»Imam!« Položil sem droben lesen križec v znamenje.

»Kristina, ali ti svojega ne boš?« je velela Cungovka.

Sunkoma je tedaj stopila za menojo, iztrgala mi ožepov vršič in ga vrgla v znamenje. Jaz edini sem videl, da je brez križa. Ozrl sem se nanjo. Njen pogled je bil miren, le ustnice je grizla. In potem je bila čudo dobra z menojo. Meni je bilo hudo, kot da sem deležen prvič v življenju tujega greha.

*

Nenadoma me je prijela za roko in zašepetala:

»Ali slišiš, o meni govore!«

»O tebi?«

»Teta je rekla, da se zame boji. Zakaj se boji?«

»Ne vem.« Čez hip pa sem vprašal:

»Ali je Cungovka tvoja teta?«

Ni odgovorila. Še danes ne vem, ali je bila Cungovka njena teta. Par korakov pozneje so se ženske ustavile in Pepa je rekla:

»Otroci, zdaj bomo molili.«

In smo molili. Kdovekako je naša gruča narastla v močen sprevod in se je molitev množice razrastla v en klic po rešenju, tolažbi, miru in sreči. V tistem hipu je sinila v žarkem popoldanskem solncu na hribu tik nad nami bazilika in ob baziliki stolp. Iz stolpa je zabrnelo, zabučalo, opojno kot ožepov duh, slovesno z višine v nižavo.

Kristina me je zopet prijela za roko. Ozrl sem se nanjo. Bleda in drhtečih ustnic, kakor dvignjena od misli k Bogu, je šepetala:

»Sveta gora, Sveta gora!«

* * *

V nekakem hodniku z lesenim podom smo ležali. Z materjo sva ležala tik ob oknu, tako da me je na eno stran zeblo, dočim me je druga polovica telesa srbela. Potem, ko sem se kake tri ure premetaval in sem videl, da mati dremlje, sem ji rekel, da grem v cerkev. Mati je nekaj zagodrnjala. In šel sem. Cerkev je bila polna ležečih, sedečih in čepečih ljudi. Klečalo jih je manj. Oni, ki so klečali, so vzdihovali in vzklikali in zopet molili šepetaje, zategnjeno, eni zehajoče. Ob meni je hipoma kriknila mlada ženska, zakrilila z ro-

kami in udarila z glavo ob tlak, venomer govoreč neumljive besede. Stresla me je groza. Čudovito neznano in nepojmljivo mi je bilo vse to ljudstvo in ta somrak in sence po stenah in visoki neobokani strop. Bežal sem na prosto do ograje in po stopnicah navzdol, kjer sem videl v svitu petrolejke skupino mož ob nekakih praznih zabojih, pokritih s steklenicami najrazličnejše velikosti. Debel človek za zaboji je zdajpazdaj posegel med te steklenice, nalil iz velike zelenkaste posode pijače in jo podal v množico onstran zabojev. Na vsaki strani zabojev je sedel mož. Oni na desni je držal ves čas steklenico šestnajstinko med prsti, oni na levi je vlekel vivček. Vsi drugi so stali v polukrogu tega središča, čigar pravo osišče je bil oni, ki je točil. Tisti hip je govoril mož s šestnajstinko med prsti:

»Po robah je zaškrnelo in zaškrnelo. Ljubi Bog, sem rekel, skale se lomijo, sodnji dan bo. Pa se je pridrsal mimo z rdečim jezikom in skale so grmele za njim v dolino. Tako me je vozil vso noč in v najhujše robe me je spravil. Še ubil bi me bil, pa je k sreči zazvonilo jutro. Saj razumete?«

»Razumemo!«

»Mene je vozil lansko zimo od devetih zvečer do šestih zjutraj,« je pripomnil mož z vivčkom in je trikrat prikimal.

Za gručo sem poslušal najrazličnejše zgodbe, kako jih je hudič vozil, zavajal v skale in čeri, vodo in brezdna, gozde in močvirja. Eni so ga videli z rdečim jezikom, drugi z ognjenimi očmi, eni so ga samo slišali in drugi so ga vohali. Tisti, ki je točil, se je venomer upiral:

»Kvante! Pijača, pa ne hudič!«

Toda mož s šestnajstinko med prsti se je vselej pridušil, da niso kvante, oni z vivčkom je venomer odkimaval in se včasih pokrižal.

Tedaj me je sunil močen fant iz gručice, rekoč:

»Kaj, bi tudi ti že rad pil?«

Vrnil sem se pred cerkev in sem ob cerkvenem zidu obšel baziliko. Za cerkvijo je ležalo nekaj ljudi. Stisnil sem se v kot, se zleknil po pesku in položil glavo na kamen. Videl sem preko bregov daljno, prvo slutnjo dne. Morda sem nekaj hipov spal; ko sem odprl oči, je bila zarja na vzhodu ostrejša; pred menoj, med zarjo in mojimi očmi, je sinil obraz Kristine. Eno lice je bilo svetlo in lasje, s katerih ji je bila zdrknila ruta, so ji žareli. Rosni lasje v prvi, najbolj prvi zarji.

»Kristina!«

Ostrmela je. V senci me ni takoj spoznala.

»Oh, študent!« je vzkliknila, stopila k meni in sedla na kamen.

»Mraz je!« sem rekel.

Njena roka se je doteknila moje. Bila je vroča.

»Ob šestih pokažejo Mater božjo,« je rekla tiho.

»Da! Ali veš, da je vsa črna?«

»Vem!« Potem je rekla hitro in burno:

»Ali misliš, da bo jokala?«

»Zakaj?«

»Zato —«

»Ker nisi križa —«

»Da!« Njen glas je bil rezek. Pomolčal sem in dejal čez nekaj trenutkov:

»Morda bo! Moli, da ne bo!«

»Ne bo!« je rekla ključovalno in vstala. Ko je zopet stala pred menoj, pol v zarji in dnevu, pol v noči in temi, kot tista čudna jutranja ura, je rekla:

»Morja tudi nisem videla!«

Prožno se je zavrtela in vzkliknila že iz daljave:

»Ti nič ne veš, boš videl, da ne bo jokala.«

Trepalnice so se mi zaprle in sem zaspal. Ko sem se zbudil, sem imel vse rosne lase. Nad menoj je šumel bron svetogorskega zvoná: eno veliko morje. In drugo morje je bil dan, veliki nad vrhovi. In tretje morje je bil pritajeni klic množice v cerkvi. Kako sem se preril do oltarja, ne vem.

Tedaj se je razmaknilo v oltarju in sem videl Kraljico, črno, ovenčano, z biseri odeto. Mraz me je stresel po mozgu, ozrl sem se po ljudeh. Za seženj od mene je klečala Kristina. Oči so ji gorele, o kolike oči! Ustnice so ji drhte, brezbarvne, kakor mrzlične.

Ali je videla jokati Brezmadežno v oltarju?

*

Tihi, trudni, skoro slabe volje smo se vračali v najhujšem solncu. Blaževka je tarnala in vzdihovala. Radi nje smo posedali vsak hip v senco.

Zvečer smo bili v Ovinkih. S Kristino sva bila prehitela žene. Tedaj je rekla:

»Ti, učiteljica ne bom! Tvoja kuharica tudi ne!«

»Kaj pa boš?«

»Umrla bom!«

»Umrla?«

Videl sem ji v obraz. Nisem ga poznal. Bilo je, kakor da je starejša od stare Cungovke. Zdaj razumem, zakaj. Solze in jok, ki so ji ležali na duši, so iskale poti, a je niso našle. Ona ni mogla jokati, ni bila otrok.

»Kristina,« sem vzkliknil. Nisem se je več bal, bilo mi je neskončno bridko, kakor da je že mrtva pred menoj.

»Kaj je?«

»To ni prav!«

»In kaj je prav?«

»Ne vem! Pa ti ne smeš!«

Tisti zadnji njen pogled. Brezkončno in neizrazno med svetlobo in temo, opojni, odbijajoči in zopet vabeči pogled, podoben ožepovemu vonju. Tisti prvi in zadnji pogled otroški v otroško dušo,

ko že nisi bila več otrok in že nisem bil več ves otrok, Kristina!

»Umrta bom.«

Kristina je umrla. Kristina živi; v Trstu, pravijo. In izraz ob njenih ustnicah? Hočem, moram verjeti vanj; prisežem, da je otroški izraz njenih ustnic še vedno isti.

DR. IVAN KNIFIC: MATUŠKA MOSKVA.

Glava ruske države je Petrograd,¹ srce pa je Moskva.

Velik je razloček med obema mestoma. Petrograd leži ob morju in je tako moderno mesto, kot so druge evropske prestolice. Navzelo se je zahodnih, ponajveč francoskih navad. Tujec komaj opazi, da je v Rusiji; da ne gleda cirilskih napisov in ne čuje mehke slovanske govorice, bi menil, da prebiva kje v srednji ali zapadni Evropi. Tod je središče ruskega državnega in političnega življenja, sedež brezobzirne birokracije, vojaštva in svetega sinoda. Moskva pa se dviga sredi celine in je po vsej zunanosti pristno rusko mesto, kjer so se najbolj ohranile narodne tradicije. Turistu, ki stoji poleg Kremla, se zdi, da tod še danes stolujejo moskovski carji in patriarhi. Mesto je še vedno središče ruskih pisateljev, umetnikov in znanstvenikov ter duševnega življenja sploh, za politiko se pa ne briga.

Ruski satirik Gogolj označuje² razloček med obema stolicama tako-le: »Moskva je stara mamica, ki peče piroške (testenine); ne dvigne se iz naslanjača, ko ji pripovedujejo, kaj se godi po svetu. Petrograd pa je gibčen mladenič, ki je vedno z doma, je vsekdar elegantno opravljen, se baha pred Evropo in dvori prekmorskemu narodu. Petrograd se posmehuje okorni, neolikani Moskvi, Moskva pa draži Petrograd, da še ruski govoriti ne zna. Moskva je Rusiji potrebna, Petrograd pa potrebuje Rusije.«

Ruski bojar in mužik se s strahom ozirata na Petrograd in se bojita vsega, kar prihaja odtod, Moskvo pa ljubita in jo nazivljeta »mamico«. Kakor pa dober sin spoštuje svojo mater, tako tudi

pravemu Rusu hitreje bije srce in milo se mu stori, ko izgovarja besedici: »Mātuška Maskvá!«

Stal sem nekoč na Vrabčevih gorah poleg Moskve, odkoder se prav lepo vidi na prostrano mesto. Priredili so vzvišen prostor z ograjo. Preprost delavec je stal na ploščadi, na ograjo pa je posadil sinčka, ki je mahal z ročicama proti Moskvi ter klical očetu: »Smatří, smatří!« (Glej, glej!) Oče ga je pritisnil k sebi in ponosno, pa dobrodušno pripomnil: »Ti vidiš Maskvú?«

Ruski pregovor pravi: »Kdor ni videl Moskve, ne vé, kaj je lepo.« Neglede na rusko domoljubje moramo priznati: Izvzemši stari pa novi Rim (Carigrad) je malo mest tako zanimivih in tako izvirnih, kot je — »ruski Rim«.

* * *

Jasno nebo se je razpenjalo nad pokrajino, ko smo se poletnega jutra ustavili na Kijevskem kolodvoru v skrajnem moskovskem predmestju. Niti kolodvor, niti njegova okolica nista kazala, da smo prispeli v eno največjih svetovnih mest, ki šteje nad 1,600.000 prebivalcev, zavzema pa prostora, da bi na njem zložno prebivalo vsaj dvakrat toliko naroda. Ljudje po ruskih mestih ne bivajo tako tesno drug poleg drugega kot pri nas; njih »široka narava« zahteva večje prostosti, mnogo vrtov in nasadov. Zato pa v predmestjih ne ugledamo več nadstropnih poslopij, marveč samo pritlične, kvečjemu enonadstropne hiše; ulice so silno dolge, slabo tlakane, s plotovi ograjene; tudi lesenih hišic se na periferiji mesta vidi prav mnogo. Rus ne hlepi po lepih palačah, marveč po udobnem stanovanšču, kjer ga ne motijo nadležni sosede. Posledica tega je, da so v pristno ruskih mestih hiše razmeroma majhne, zato pa je tod vse polno vrtov in mesto postane zelo razsežno.

Iz predmestja me je izvošček zapeljal v šumno velikomestno vrvenje. Kočije, električni tramvaj

¹ Vsled carskega ukaza z dne 1. septembra 1914 se glavno mesto Rusije ne nazivlje več (Sankt-)Peterburg, kakor se je nazivalo nad 200 let, marveč: Petrograd.

² Schlesinger, Rußland im XX. Jahrhundert, str. 57.

in avtomobili so drčali mimo naju, prehitevala pa sva »teljege«, preproste vozove, na katerih so kmetje pripeljali zelenjavo in druge poljske sadeže.

V daljavi ugledam visoko, rdečkasto zidovje. Izvošček je vedel, da sem tujec, ker sem bil izvlekel Bädekerja in sem po priloženem načrtu zasledoval, kod da se voziva; vzdignil je knut¹ in pokazal na zidovje: »Kreml!« Čudno dirne turista kratka besedica, ki znači zibelko ruske velesile,

slopja: vojašnica, arzenal in sodišče; od vseh sten štrle brezštevili stari topovi, ki so jih Rusi ugrabili sovražnikom, sredi dvorišča pa visok križ naznanja mesto, kjer so z bombo umorili nekega velikega kneza. Vrhutega je premetavalo voz po trdem, okroglem kamenju, da je odmevalo od zidovja in sem bil prav vesel, ko sva zdrknila skozi Nikolajeva vrata in zapustila moskovski Kapitolij.

Moskva.

Akropolo mogočnega severnega carstva, središče pravoslavja. »Belokamnata« (bjelokámnennaja) se nazivlje Moskva, njena trdnjava pa je rdeča!

Hitela sva čez velik park. Najbrž je izvošček želel, da že ob prihodu okusim Kremlovo moč, ker je naravnal kočijo po klancu navzgor. Pod širokimi vrati sv. Trojice sva prekoračila debelo zidovje in privozila na široko dvorišče, ki me je skoraj z grozo navdalo, ker ga obdajajo pusta po-

¹ V ruščini je »knut« (bič) moškega spola! Naša »knuta« je prirejena po nemškem vzorcu.

Nastanil sem se v preprostem hotelu, nedaleč od notranjega mesta. Na podlagi dvakratnega večtedenskega bivanja v Rusiji sodim o ruskih hotelih takole: Dražji so nego pri nas. Da ne govorim o prvovrstnih prenočiščih v Petrogradu in Moskvi, ki so silno draga, je cena v navadnem, »meščanskem« hotelu za sobico najmanj 2 rublja (5 K). Odejo, perilo in razsvetljavo je treba plačati posebej; »ščot« (račun) navaja vsako malenkost, in če gospodar pripiše k vsakemu komadiču 10 ali 20 kopejk, se stanovanje znatno podraži. Ob odhodu čakajo na darila: vratar, hlapec, soba-

rica, poslovodja, in če je s hotelom združena restavracija, še par natarjev in neizogibni pikolo. Potniku kar odleže — v žepu, ko izvošček oddrda izpred hotela. Postrežba je pomanjkljiva, pohištvo zanemarjeno, za snago premalo skrbe; v južnih pokrajinah v poletnem času gosta nadleguje tudi mrčes. Na pročelju pa bleste napisi: Grand-hotel, H. Evropa, Francija, Anglija, Pariz, Bristol. V boljših hotelih govore za silo nemški pa francoski, v navadnih pa samo ruski. Najceneje prenočujejo tisti, ki se ponoči vozijo po železnici; vlaki teko mirno in počasi; vsak potnik ima svoje ležišče, bolj ali manj mehko, kakor si sam postelje; sobica je zračna in snažna; in kar ni najslabše, v takem hotelu se prenočuje — zastonj.

Ko sem si v bližnji čajnici utolažil glad, sem odšel v osrčje mesta, ogledovat njegove znamenitosti. Dasiravno je Moskva zelo velika, je zanimivo samo notranje mesto; predmestja so dolgočasna, le tuintam potniku nudijo kako drobtino.

Središče Moskve je svetovnoznani K r e m l, paladij pravovernega Rusa. V njem so stolovali ruski carji do Petra Velikega, tu še dandanašnji kronajo »imperatorja vserossijskega«. Na nizkem, komaj 40 m visokem gričku leži, ob reki Moskvi, ki v več ovinkih teče skozi mesto. Ruski pregovor pravi: »Nad Moskvjo je samo Kreml, nad Kremlom samo nebo.« Ta pregovor, čeprav neokusno, tolmačimo lahko tudi krajevno, ker je Kreml najvišje ležeči del cele milijonske metropole.

Beseda »kreml« pomeni v ruščini utrjen grad ali trdnjavo (= Citadelle). »Kremla« nima le Moskva, marveč skoraj vsako večje, starejše rusko mesto. Prvotni prebivalci tistega kraja so si na kakem gričku sezidali grad, koder je stoloval knez; krog gradu so zgradili še druga poslopja in vse skupaj obdali z močnim zidovjem. Tako so nastali »kremlj«.

Moskovski Kreml je mestece v mestu. Sezidali so ga v obliki nepravilnega trikotnika in kroginkrog obdali z debelim, 20 m visokim kamnitim, zobčastim zidom, ki je sedaj rjavo-rdeče prebarvan. 19 stolpov z vitkimi nastavki in strelnimi linami krasi to zidovje; posebno masivni so tisti, ki stoje na ogliščih. Petero vrat vodi skozi zid, vsaka vrata zavarovana z mogočnim stolpom. Kjer so bili svojčas jarki, so sedaj lepi nasadi ali pa prostorni trgi. Znotraj ozidja so širni trgi, 2 carski palači s pripadajočimi poslopji, 3 katedrale, 12 navadnih cerkvâ, 2 samostana, nadškofova palača, par muzejev, vojašnice, arzenal, sodišče in pa ogromni spomenik Aleksandra II. Kreml je značilen za Rusijo, kjer sta tesno združena cerkev in carstvo: nebroj cerkva obdaja carsko palačo.

S ponosom zre Rus na svoje največje narodno svetišče. Kreml je »okamenela zgodovina ruske države«; bil je priča vse sreče, pa tudi vse nesreče, ki je Ruse zadela. Moskva je združila vse ruske rodove v veliko državo; sama sebi je pridržala prvenstvo, medtem ko so druga mesta izgubila ugled. Čim bolj pa je rastla moč ruskega carstva, tem bolj je naraščala tudi Kremlova slava. Ko se je Peter Veliki s carskim dvorom preselil v

Moskva: Car kolokol.

Petrograd, ni Kreml kljub temu izgubil svojega sijaja. Vsak novi car mora priti semkaj, da ga v glavni katedrali mazilijo in venčajo kot imperatorja. Šele tedaj, ko zvonovi »Ivana Velikega« nannanjajo Rusom, da je njih car zasedel prestol svojih prednikov, je samodržec tudi cerkveno potrjeni vladar. Dasiravno Kreml ni moderna trdnjava, vendarle zelo skrbe za zidovje, da ga v prvotnem slogu vestno popravljajo in lepšajo. Kreml pa je pravoslavnemu človeku tudi svet kraj, božja

pot. Neštnevilne procesije dohajajo v njegove katedrale, da se tamkaj klanjajo Spasitelju, Bogorodici in ruskim narodnim svetnikom.

Slikovit je pogled na Kreml z nasprotnega brega reke Moskve, posebno še v dopoldanskih urah, ko v solnčnih žarkih odsevajo zlate glave Kremlovih cerkvâ. Navdušeni potopisci trdijo, da na vsem svetu ni čarobnejšega pogleda, nego je ta. Mogočno rdečkasto zidovje, trdnjavski stolpi z zelenimi strehami, razsežna nova carska palača, snežnobeke katedrale z zlatimi kupolami, malo v stran pa pisane čebulaste kupole Vasilija Blaženega ne očarajo samo domoljubnega Rusa, marveč tudi še tako mrzlega tujca. Naslonil sem se na ograjo kraj reke in dalj časa užival to krasoto.

Vstopimo v Kreml, da si natančneje ogledamo njegove posebnosti!

Najimenitnejša vrata, ki vodijo v Kreml, so *Zveličarjeva vrata* (Spâskija varôta) na oni strani, kjer zidovje meji na največji moskovski trg: *Krásnaja plóščad* (Rdeči trg). Nad širokimi vrati se dviga visok stolp, z zlatim dvoqlavim ruskim orlom na vrhu. Nazivljejo se ta vrata po veliki Zveličarjevi podobi, ki so jo l. 1647. obesili na zunanji strani. Slika predstavlja Zveličarja, pred katerim klečita sv. Sergij in Varlaam. V levici drži odprt evangelij, v katerem beremo besede: »In Gospod reče k Njemu došlim Judom: Jaz sem vrata.« (Jan. X, 9.) Desnico je obrnil navzdol, kakor da blagoslavlja one, ki gredo skozi vrata. Pred sliko gori večna luč, velika svetilka. Podobi se pripisuje zmagâ nad Tatari. Car Aleksěj, drugi vladar iz rodu Romanovih, ki je podaril to ikono, je obenem pod kaznijo zaukazal, da se mora odkriti vsak možak, ki hoče skozi vrata, in se prikloniti podobi; kdor bi tega ne storil, bi moral za kazen stokrat poklekniti pred kapelico poleg vrat. Dasi ta zapoved dandanašnji ne velja več, vendar vsakdo sname pokrivalo in preprosti Rusi gredo skozi vrata odkriti. Ko bi kak tujec ne vpošteval te navade, bi ga domačini nanjo opomnili; kakor je sicer dobrodušen, v verskih stvarih Rus ne pozna šale. — Na obeh straneh Zveličarjevih vrat sta prizidani kapelici, kjer je vedno dosti ljudstva, ki po ruski šegi pred ikonami prižiga svečke.

Skozi ta vrata se carji vozijo h kronanju. Tod so se v prejšnjih stoletjih vršili slavnostni vhodi cerkvenega in političnega značaja. Na cvetno nedeljo je skozi ta vrata korakala v Kreml procesija. Patriarh je jezdil na oslu, car pa je sivca vodil za uzdo. Ta cerkveni obred je odpravil Peter Veliki s tem, da je zatrl moskovski patriarhat. Če se komu ta ceremonija zdi za carja poniževalna, naj

pomisli, da še dandanašnji na veliki četrtek dvanaajsterim starčkom umiva nože vladar, ki je mogočnejši, kot so pa bili moskovski carji. Samodržec se ni ponižal pred patriarhom, marveč pred Kristusom, ki ga je nadomeščal patriarh; pri ljudstvu car ne samo ni prav nič prišel ob veljavo, marveč se je vernim podanikom še bolj prikupil.

Ko stopimo skozi vrata, se nam odpre na levi velikanska ploščad: *Carski trg*, na desni pa stoji nekaj poslopij: tri cerkve in ženski samostan. Pravoslavne redovnice ne žive tako strogo kot naše. Skupno življenje in nekaj molitve je njih edino pravilo. Oblečene so črno, na glavi nosijo dolgo ruto, drugače pa ni mnogo razločka med preprostimi ženicami ter nunami. V cerkvi, ki jo v Kremlu oskrbujejo, so pokopane velike kneginje in carice do časa, ko se je dvor preselil v Petrograd. Nekoč sem hodil krog rdeče pregrnjenih rakev in čital napise, kar se me lotijo nune, ki prodajajo za vrati cerkveno drobnjav. Ženska je pač vsaka radovedna, pa bodi tudi redovnica. Vse so hotele vedeti: odkod sem, kaj sem, kako mi ugaja v Rusiji, kakšna je moja domovina, je li rodovitno polje ali stepa, s čim se pečajo prebivalci, kako žito raste pri nas. Čudile so se, da se v naših šolah ruščina niti ne poučuje, da samo najučenejši profesorji znajo brati cirilico, da ruščino malokdo ume. Ko sem pravil, da so pri nas 4000 aršinov visoke gore, ki so tudi poleti s snegom pokrite, si tega niso mogle predstavljati; tudi jim ni šlo v glavo, da je naše podnebje kljub temu toplejše nego v Moskvi. Skoraj verjeti mi niso hotele, da v guberniji, kjer sem doma, ni pravoslavnih, da tudi jaz nisem »pravoveren«. »Kako boste pa doma pripovedovali o Rusiji?« me slednjič vpraša neka jezičnica. Odvrnem ji: »Ja skažú: V Rasiji harašó.« (Rekel bom: V Rusiji je lepo.) To jim je bilo tako všeč, da so prasnile v smeh: »Harašó, harašó!« Ko sem odhajal, so klicale za menoj: »Do svidánja!«

Poleg samostana stoji »mali kremlovski dvorec«, nizka, nedostopna palača, njej nasproti pa v ozadju Carskega trga velikanski spomenik *Aleksandra II.* Šest in pol metra visoki bronasti kip znanega carja (1855—1881) se dviga na podstavu iz rdečega granita pod štirioglato, baldahinu podobno streho, ki je krita z bakrenimi, pozlačenimi ploščami. Od tal do vrha zlatega državnega orla meri vsa stavba 36 m. Spomenik obdaja od treh strani galerija s stolpiči. Nad tem hodnikom so na stropu vzdali 33 prav lepih mozaičnih podob, ki nam predočujejo ruske vladarje od Vladimira Svetega do Nikolaja I. (180—1855). Spomenik so odkrili l. 1898.

Dospeli smo do velike Kremlove posebnosti, do mogočnega zvonika, ki se navadno nazivlje *Iván Veliki*. Sezidal ga je neki car, ko je po Rusiji razsajala huda lakota; z vseh strani so drle v Moskvo lačne množice; da bi jih zaposlil, je sezidal na najvišjem kraju Kremla 97 m visok zvonik, ki nadkriljuje okolico in vse mesto. Obsežna kupola je pozlačena s čistim zlatom, istotako tudi 16 m visoki križ. Ko je Napoleon plenil po Moskvi, je snel in v Pariz odpeljal prejšnji orjaški križ, ker so mu pravili, da je iz čistega zlata in da je med ljudstvom razširjena vera: Kadar bodo sneli ta križ, bo propadla ruska država. Toda njegovi ljudje si niso upali ponj brez odrov; da bi postavili odre, pa niso imeli časa. Tedaj se mu ponudi kmet-domačin, spleza po vrvi na kupolo, sname križ in ga spusti po vrvi na tla. Za plačilo ga je dal Napoleon ustreliti, zvest svojemu geslu: »J'aime la trahison et je déteste le traître.« (Ljubim izdajo in črtim izdajalca.)¹

Stavba ima pet nadstropij: spodnja štiri osmerokotna, vrhnje pa okroglo. V zvoniku visi nad 30 zvonov. Največji tehta 4000 pudov (65.500 kg); z njim zvone samo dvakrat v letu: o Božiču in o Veliki noči. Ob vstajenju — pravijo — se zbere malo pred polnočjo med Kremlovimi katedralami z gorečimi svečami na tisoče vernega ljudstva, ki željno čakajo, da opolnoči zazvoni največji zvon, za njim pa se oglase vsi zvonovi Ivana Velikega in vseh moskovskih cerkvâ, ki jih je 450. Tedaj vstopijo verniki v bajno razsvetljene cerkve, duhovniki jih pozdravijo: »Hristós voskrése!« (Kristus je vstal!), oni pa odgovore: »Vo ístinu voskrése!« (Res je vstal!) — Drugi največji zvon tehta 2000 pudov, do 33.000 kg, 330 metrskih ali 600 starih centov. Z njim zvoné le ob večjih praznikih. Slučajno sem čul ta zvon, ko sem se prvičkrat mudil v Kremlu. Bilo je na državni praznik, ko so Rusi slavili rojstni dan carjéviča Alekséja. V glavni katedrali se je služila liturgija, krog poldne je minula, in ko so se množice vsipale iz svetišča, so četrť ure zvonili s tem zvonom. Ker so line odprte in velike, sem videl, kako so korenjaki s štirimi vrvmi potezali tolkač, da je bobnelo po celem mestu. Zvon sam miruje; ko bi ga premikali, bi se sčasoma porušilo zidovje.

Ivan Veliki je značilna stavba; po njem na slikah izpoznamo Kreml in Moskvo. Imajo pa Rusi ta zvonik tudi v veliki časti. Ko pride kdo v Moskvo, si najprej ogleda Kreml in spleza na Ivana Velikega, da uživa z njega čudovit razgled. Ko sem stal pred zvonikom, sem našel vrata zakle-

njena. Bil sem v zadregi: v Moskvo priti, pa ne vzpeti se na Ivana Velikega, se pravi, romati v Rim, pa ne videti papeža. Rešil me je možak poleg vrat, ki mi je pravil, da nihče ne sme sam vrh zvonika, ker se je nekaj samomorilcev odtod strmoglavilo; kogar pa spremlja od oblasti potrjeni vodnik, sme vsakdo na vrh. Nekaj posebnega je razgled s petega nadstropja. Krog sebe ugledamo vse znamenite Kremlove stavbe, ki jih oklepa silno zidovje; nebroj zlatih in modrih kupol se lesketa pred nami, na kupolah pa mogočni zlati križi. Kakor srebrn trak se v mnogih zavojih vije reka Moskva skozi mesto. Strehe so krite s pločevino, ki so jo zeleno prebarvali; tako zelenje prav ugaja očesu. Nepregledno morje hiš se širi v daljavo, med njimi pa vrtovi in parki. Na obodu mesta se dviga mnogo dimnikov, saj Moskva ni samo najbolj kupčijsko, ampak tudi najbolj obrtno mesto ruskega carstva. Spremljevalec mi je razlagal posamezne stavbe s prav italijansko zgovornostjo in vsiljivostjo.

Napoleon je z maršali odtod gledal na mesto, ki je ležalo pred njim fizično in moralno. Nemški Moltke se je čudil razgledu in je dejal, da se mu zdi, kakor da se nahaja v Ispahanu ali Bagdadu. Duhovita madame Stael je na zvoniku zaklicala: »Voilà Rome tataré!« (Glejte, tatarski Rim!) Hrvat dr. Rački omenja vse to in pristavlja: »Kjer je Nemec videl Perzijo in Arabijo, je francoska pisateljica gledala Samarkand ali Carigrad. Jaz pa sem zrl vse kaj drugega. Ona množica cerkva te spominja na Rim; z Ivana Velikega vidiš toliko svetišč in še več kot z Monte Pincio ali kupole sv. Petra. To mesto ni tatarski Rim, ampak Rim pravoslavja. Zvonikov in kupol ne diči polumesec, marveč križ; ne čuješ glasu mujezina, pač pa srebrozvočne zvonove. Moskva ni ne Ispahan in Bagdad, ne Samarkand in Carigrad, ona je stolica naroda, ki si je na razvalinah Tatarov in Turkov ustvaril samostojnost.«¹

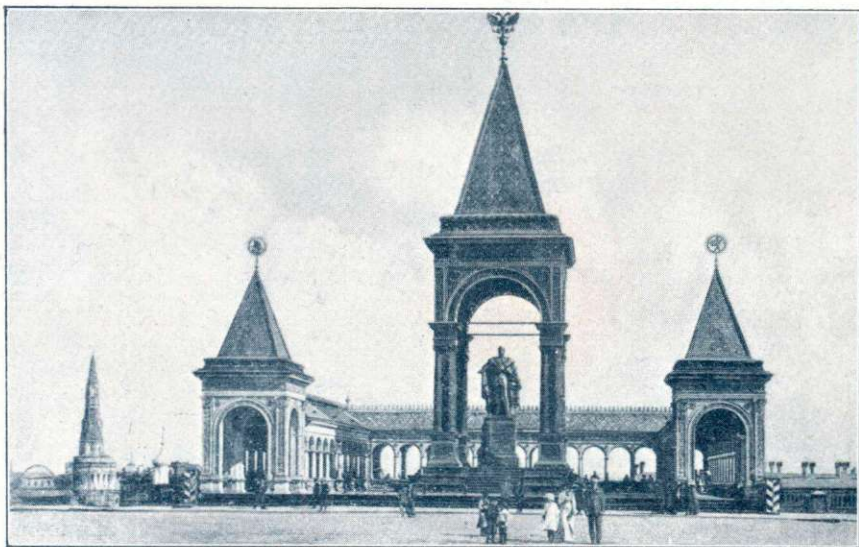
Pred Ivanom Velikim na tleh počiva največji zvon sveta, svetovnoznani »car zvonov«: *car-kólokol*. Namestili so ga na kamenitem podstavu. S koreninami, kroglo in križem vred je visok 8 m, je torej štiri do petkrat tolikšen kot odrastel možak; v obsegu meri 20 m, v premeru 6 m; pod njim bi stalo dvajset korenjakov; stena je debela nad pol metra (56 cm); tehta pa 200.000 kg ali 2000 metrskih stotov. Neumljivo nam je, čemu so v življenje vzbudili takega orjaka, pred katerim se naši največji zvonovi skrijejo kot palčki. Vlili

¹ Roskoschny, »Rußland, Land und Leute«, I. 30.

¹ Hoić, »Slike iz obćega zemljopisa«, knjiga peta, dio prvi, str. 306 sl.

so ga l. 1735.; liv se je pokazil, zvona niso mogli rabiti, nikdar niso zvonili z njim. Obesili so ga pa vendarle na leseno stebrovje pred Ivanom Velikim. Dve leti kesneje, ob velikem požaru, je padel na tla, pri čemer je odletel mogočen kos, da ima car-kólokol veliko luknjo. Zvon je obležal na tleh in se je boljinbolj vdiral v zemljo, razmehčano od dežja, da ga slednjič skoraj ni bilo več videti. Po sto letih so ga dvignili, postavili na sedanjí granitni oder, odbiti kos pa položili na tla in prislonili k podstavu. Kako velik je ta »košček«, se prepričamo, če pomislimo, da je tako visok kot odrastel človek in da tehta 11.000 kg, mnogo več nego največji zvon v naših krajih.

Na trgu pred Ivanom Velikim nas zadržujejo razni nadležniki: prodajalci razglednic, zgovorni ciceroni, limonadar in slaščičar, pa tudi slepi in

Moskva: Spomenik Aleksandra II.

kruljevi berači. Vsi lazijo za tujcem, da bi mu izvabili kar največ kopejk.

Za Ivanom Velikim stoje tri slavne moskovske katedrale: Uspenski, Arhangelški in Blagovješčenski sabór; v prvi kronajo carje, v drugi so jih pokopavali, v tretji so jih poročali in krščevali prince.

Najimenitnejši med njimi je Uspénskij sabór (cerkev Marijinega Vnebovzetja). Tu je svojčas gospodoval vserusijski patriarh. Ko je naraščala moč ruskega carstva, so tudi moskovski nadškofje dobivali vedno večjo oblast. Ruska cerkev je izšla iz grške carigradske. Ščasoma so se pa Rusi osvobodili grške cerkvene nadoblasti in l. 1589. je takratni car moskovskega nadškofa proglasil za »patriarha«, t. j. za neodivsnega cerkvenega poglavarja vseh Rusov. Patriarhi so se pa ohranili samo dobrih 100 let. Ko je l. 1700. umrl deseti patriarh, je Peter Veliki kot najvišjo cerkveno oblast ustanovil sveti sinod in s tem zatrl

moskovski patriarhat. Uspenski sabor je pa vendarle še vedno prva, najimenitnejša ruska cerkev. — Znano je to svetišče, ker se v njem od Ivana Groznega dalje mazilijo in kronajo ruski carji, kar se vselej izvrši z največjo slovesnostjo. — Stolnica je obenem grobnica nekdanjih patriarhov. V ozadju cerkve stoje na tleh kamnite rakve; bronaste plošče naznanjajo ime in kratke podatke cerkvenega kneza, ki v rakvi počiva.

Cerkev sama je temna in vsa poslikana; celo z mogočnih stebrov nas pozdravljajo visoke postave ruskih svetcev. Silno bogat je ikonostas; ves blešči v zlatu in dragih kamenih; pravijo, da tehta zlato vsega ikonostasa 5400 kg. Posebno imenitna je ikona Bogorodice na levi strani »svetih« vrat, podoba, ki je znana pod imenom: Vladimírska Matíbožja. Pravoslavni trdijo, da je podobo naslikal sam sv. Lukež in jo z dvema drugima pokazal Mariji; ta pa je rekla: »Odslej me bodo blagrovali vsi rodovi,« in je pristavila: »Blagoslov mojega Sina in moj bodi s temi ikonami!«¹ Iz Carigrada so sliko prinesli v Kijev, odtod v mesto Vladimir, odkoder ima tudi svoje ime, pozneje šele v Moskvo. Pravoslavni jo visoko časte. Vsa je v zlatu in dragih kamenih, tako da se zlati okvir ceni na 200.000 rubljev, biseri v kroni pa na 30.000 rubljev. Ko so Francozi ropali po mestu, so okradli tudi ta ikonostas; kazaki pa so jim plen ugrabili ter ga vrnil Uspenskemu saboru.

Arhángelskij sabór (cerkev sv. nadangela Mihaela) je campo santo moskovskih knezov in carjev. Rakve stoje ob stenah, so iz opeke in so pokrite z leseno streho; na kamnitih ploščah ob strani beremo, kdo da počiva v sarkofagu. Tod so pokopali v 47 grobovih vladarje do Petra Velikega, ki je zase in za naslednike izbral kot grobišče vojaško cerkev petropavlovske trdnjave v Petrogradu.

Blagovjéščenskij sabór (cerkev Marijinega Oznanjenja) z devetimi kupolami je dvorna cerkev in je s hodnikom v zvezi z veliko carsko palačo. Tod so krščevali prince, tod je carska rodovina prisostvovala liturgiji, tod so se poročali člani vladarske rodovine. Odkar stoluje car v Petrogradu, je izgubila cerkev svoj pomen, je pa še vseeno bogato okrašena.

Tri katedrale na malem prostoru so ruska posebnost. Vse tri pa so v tesni zvezi s carskim dvorom. Nehote se človeku vzbuja misel, da je v Rusiji cerkev samo nekaj privesek države.

(Dalje.)

¹ Ruski popis Uspenskega sabora.

Fr. Tratnik: Kovač.

IVAN GRAFENAUER: O TRUBARJEVEM PREVODU EVANGELIJEV.

Ali je Trubar »Novi Zakon« prevajal iz grščine?

V tem vprašanju še danes ni dovolj jasnosti, čeprav je že I. Polovič v Trubarjevem Zborniku (Z. S. M., X, 1908, str. 59) mimogrede povedal, da se Trubar tesno oklepa Luthrovega teksta.

Vzrok nejasnosti je Trubar sam.

Pred nami stoji namreč več njegovih izjav, ki niso medseboj v soglasju. V eni namreč trdi, da je prevajal iz grškega, v drugih pa o tem molči, ali pa navaja dejstva, ki tej izjavi naravnost ugovarjajo.

V »Predgovoru« svoje knjige »Ta evangeli svetiga Matevsha« (1555) piše namreč Trubar o sebi: »... de mi (namreč Vergerij in Trubar) uletim nashim preurazhenu smo ueden imeili pred lebo, ta praui studeniz tiga Nouiga Testamenta, kir ie Gershki pillan, rauen tiga smo mi tudi gledali na tu preurazhene tih nouih inu ftarih vuzhenikou, kateri li (m. so) ta nou Testament is tiga Gerskiga Iefika vta Latinski, Nemshki inu vlashki preobernili, Ner vezh pag na Erasrou Rotterdamou nou Testament, htimu lo nom nega annotationes fylnu pomagale.«¹

Trubar naj bi bil torej prevajal iz grščine in primerjal še razne prevode, latinske, nemške in laške. Za tistega, kdor pozna Trubarjev jezik in slog ter je le nekoliko pogledal tudi v Luthrove spise, je ta trditev kaj malo verjetna.

In cela vrsta Trubarjevih izjav potrjuje ta dvom. V prvi vrsti tisto, kar govori o pričetku svojega prevajateljskega dela v nemškem predgovoru svoje knjige »Ta pervi deil tiga Noviga Testamenta« (1557). Tam pravi namreč, da ga je Vergerij silil k temu delu, da se ga je pa branil zato, ker ne pozna hebrejsko niti črke, grško pa

da ne zna dobro brati.¹ — Dočim bi človek po tem mestu smel še sklepati, da je Trubar le znal grško brati in da je tudi jezik morda razumel, pravi isti predgovor nekoliko pozneje popolnoma jasno, da Trubar ni znal ne hebrejsko, ne grško.²

Isto potrjuje tudi Trubarjeva korespondenca. V pismu z dne 13. septembra 1555 se namreč Trubar obrača do Heinricha Bullingerja v Zürichu z namenom, da bi dobil denarne podpore za svoja literarna podjetja in mu obenem pripoveduje, kako da se je lotil slovenskega prevoda »Novega Zakona«. Vergerij da mu je tisto leto silno prigovarjal, naj bi iz latinskega in nemškega jezika »Novi Zakon« prevedel v slovenščino; on pa da ni hotel o tem nič vedeti, ker ne zna ne grški, ne hebrejski. Šele ko mu je to delo naložila cela (luteranska) cerkev njegove domovine, se je lotil dela in ko je zgotovil prevod Matevža, ga je Vergerij silil, naj ga da hitro v tisk.³

Iz grščine torej Trubar gotovo ni mogel prevajati, ker tega jezika ni znal.

Prevajal je torej, kakor moremo soditi po tem pismu, »iz latinščine in nemščine«; Trubarjevo pismo (Bullingerju) z dne 13. marca 1557 omenja tudi laščino in se v tem oziru sklada s predgovorom »Evangelja sv. Matevža« iz l. 1555., ki omenja (razen grščine) tudi te tri

¹ Dem Herrn Vergerio ... hab ... auff dise weiß geantwortet. Ich kenne kein Hebreischen Buchstaben, Griechisch kann nicht wol lesen, welche zwo Sprachen einem jeden, der die Bibel dolmetschen wil, zur forderst von nötten seind, das er sie wol vnd grundtlich verstehe. O. c., Teutsche Vorred, list a. iij. — Besedilo v Kopitarjevi slovnici (1808) in (po njej) v Sketovi Slovstveni čitanki (II. izd., str. 60, op., I. izd., str. 374) je nekoliko samovoljno prikrojeno.

² ... ich hab mit diser Teutschen Vorred wollen mäniglich geben zuouersten, auß was doch vrsachen vnd bewegungen, ich, der weder Hebreisch noch Griechisch kan, mich dises dolmetschens hab vnderstanden O. c., b. iij.

³ Der Herr Vergerius ... hat dits jar vill mit mir gehandelt, damit mich unterstuende aus latein und teutsch das neu testament in die windisch sprach zu verdolmetschen, welches ime, nachdem mich untüglich, dieweil griechisch noch hebräisch nicht khan, erkhen, abgeschlagen, bis mir von der ganzen khirchen meines vatterlandes ist auffgelegt. Und als ich Mattheum allein het vertirt, hat den der h. Vergerius von stunden wollen druckhen lassen von wegen etlicher ursachen ... Elze, Primus Trubers Briefe, Tübingen 1897, str. 20 - 21.

¹ Ta evangeli svetiga Matevsha, sdai pervizh vta Slovenski Iefig preobernen ... 1555, list A3. — Prim. Sket, Slovstvena čitanka, II. izd., str. 57. — Erazem Rotterdamski, ki ga Trubar na tem mestu navaja kot vir, je izdal prvič l. 1516. v Baslu in pozneje še večkrat grški »Novi Zakon« z latinskim, humanistično prikrojenim prevodom in z racionalističnimi opomnjami; Erazem Rotterdamski je bil prvi, ki je na Nemškem obrnil zanimanje izobražencev na grško pisani izvirnik »Nove Zaveze«, in šele na tej znanstveni podlagi je bil mogoč Luthrov nemški prevod, ki v jezikovnem oziru brez dvoma kaže velik napredek, čeprav ni ne prvi, ne brezhiben.

jezike, latinski, nemški in laški. V tistem pismu hvali namreč Trubar laški prevod »Svetega Pisma« (menda pač novega zakona), ki mu ga je iz Züricha po-lal neki Bernhard iz Siene (Ochino), da mu je zelo všeč, in mu je pri delu zelo v korist; laški da zna iz Trsta, kjer ga je vzgajal škof Bonomo; zdaj ta jezik sicer nekoliko težko govori, a pisanega in govorjenega razume zelo lahko.¹

V že znanem nemškem predgovoru iz l. 1557. pa pove Trubar še več. Pritožuje se namreč, kako je težko prevajati, ko mora imeti pri delu zmeraj dva latinska, dva nemška in en laški Novi Zakon, zraven pa še hrvaški misal, ki je pred kratkim izšel v Benetkah z latinskimi črkami (glagolice Trubar ni znal). In preden pregleda vsako besedo v teh prevodih in zraven še opomnje Erazmove in druge komentarje, se izgubi dosti časa.² — Tako skrbno, kakor se tukaj hvali, Trubar ni delal, kakor bomo ob besedilu samem videli,³ pač pa je mesto važno, ker našteva vse Trubarjeve vire.

O načinu Trubarjevega dela pa dobimo zanesljivejše podatke, nego je to mesto, zopet v Trubarjevi korespondenci. V svoji pritožbi proti Stjepanu Konzulu, ki jo je Trubar 4. novembra 1561 poslal Ungnadu o priliki prepira radi hrvaških luteranskih glagolskih knjig (tiskali so jih v Ungnadovi tiskarnici v Urahu na Württemberskem), pravi Trubar med drugim: Ko sem prišel včeraj v tiskarnico, sem slišal neko besedo, ki ni bila prav prevedena, in sem dejal, naj prevaja (Konzul) tako, kakor sem jaz po

Luthru in drugih prav prevedel.¹ Luther torej mu je glavni vir, drugi so mu samo nekako postrani v pomoč.

S tem pismom se sklada tudi poročilo, ki ga je poslal Vergerij 9. februarja 1555 vojvodi Krištofu Württemberskemu, da je Trubarja nagovarjal, naj bi prevedel »Novi Zakon« na slovenski jezik; sledil naj bi prevodu Luthrovemu, potem pa naj bi delo primerjali tudi z drugimi prevodi.² Temu ne nasprotuje, če se pozneje Vergerij hvali, kako je prevajatelj (prevajal je le Trubar sam) zalagal s prevodi, ki so po mnenju pobožnih mož najboljši;³ Trubar jih je rabil mimogrede poleg Luthra, ki je bil temelj slovenskemu prevodu.

Kako so mu ti prevodi služili, to nam nekoliko pojasnjuje Trubarjevo priznanje v Nemškem predgovoru iz l. 1557., da namreč nemščine ne zna posebno dobro.⁴ To pač ne bo veljalo za nemščino kot občevalno narečje,⁵ pač pa za Luthrov pisni jezik, ki mu je delal v posameznih slučajih brez dvoma težave; saj vemo, da so dodajali južnonemški tiskarji svojim ponatiskom Luthrovega prevoda Svetega pisma v prvem času (l. 1522—1532) posebne besednjake, v katerih so razlagali južnim Nemcem neznane Luthrove srednjenemške besede.⁶ Drugi pripomočki so mu služili v prvi vrsti (nikakor pa ne samo) za točnejše razumevanje Luthrovega prevoda, ki mu je bil najbolj avtoritativen tekst, mnogo bolj seveda od vseh katoliških,

¹ Porro rogo tuam pietatem, ut me fideliter commendes tuis symmistis, collegis et fratribus, praecipue tum domino Bernhardo de Senis (t. j. iz Siene), et dicas si, quod illa translatio italica, quam nuper a quodam italo Geneve factam, mihi apprime placet et me multum juvat in mea versione schlavica, cum peroptime sicuti germanicam vel latinam intelligo. Nam Tergesti ab episcopo Petro Bonomo docto et viro piissimo sum a teneris annis educatus . . . Illic Tergesti didiceram linguam italicam; licet eam nunc difficulter loquor, attamen cum illam lego sive audio intelligo facillime. Elze, o. c., str. 27—28. — Prevod, ki ga Trubar omenja, utegne biti Bruciolijev. O. c., str. 27, op. 12.

² Vnd nach dem mein dolmetschen gehet langsam von stat, von wegen meines schwären Predigampts, dem ich zuoforderst außwarten muoß. Vnd das ich im dolmetschen alweg zwey Lateinisch, zwey Teutsch vnd ein Wälsch neu Testament, Item ein Croatisch Meßbuch, wölches newlich zur Venedig mit Lateinischen Buochstaben gedruckt worden, vor mir muoß haben, vnd ehe ich ein jedliches wort, jnsonderheit einer jeden Translation, auch die Annotationes Erasmi, vnd andere Commentaria darüber besihe vnd erwege, wölcher Translation ich volgen soll, mit dem gehet vil zeit hin. O. c. list b ij.

³ Gl. tudi Elze, o. c., str. 148, kjer pravi Trubar: »... dollmetschen dem, der die sprachen kan, ist kain arbeit,« kar ne priča o veliki vestnosti pri delu.

¹ . . . alls ich gestern in die truckherei kam, hört ich ain wort, daz nicht recht verdollmetscht war, sprach ich, er soll dollmetschen wie ichs dem Luthero unnd andern nach recht verdollmetscht hab. Elze, o. c., str. 149.

² »... monebam illum ipsum ministrum (t. j. Trubarja), quo pacto procedere deberet in negotio versionis in linguam Sclavicam, ut scilicet Martini Lutheri versionem sequeretur, donec conferremus cum aliis versionibus . . .« Gl. E. v. Kausler und Th. Schott, Briefwechsel zwischen Christoph, Herzog von Württemberg und P. P. Vergerius (Bibliothek des liter. Vereines in Stuttgart, CXXIV.) Tübingen 1875, str. 92 sl. — Prim. LMS. za 1881, str. 134.

³ »... cogor dies noctesque in textu ipsius evangelii laborare, videlicet, ut possim subministrare his, qui laborant vertendo Novum Testamentum in linguam Slavicam, ex multis eas versiones, quae iudicio piorum habentur meliores.« Briefwechsel, str. 93. — LMS. za 1881, str. 134.

⁴ »... In der Teutschen sprach (die ich nicht sonderlich wol kan) . . . O. c., list b iij.

⁵ Za to velja, kar piše Trubar Bullingerju (13. marca 1557, da razume laško prav dobro (peroptime), kakor nemško in latinsko. Elze, o. c., str. 27 in zgorej.

⁶ Gl. Fr. Kluge, Unser Deutsch, Quelle und Meyer, Leipzig, 1907, str. 53—54. Da si Trubar res ni bil zmeraj na jasnem, razvidimo iz mesta Matth. 5, 22, kjer je izraz »des hellischen Fewrs« prevedel »plamenskiga (m. peklen-skiga) ognja«.

bodisi latinskih, laških ali hrvaških; saj je bil Luthrov prevod po Luthrovih izjavah prirejen po originalu in boljši še celo od Hieronimove Vulgate. Originala pa Trubar ni mogel porabiti, ker — grščine znal ni. To nam potrjujejo vsi ti dokumenti, ki enoglasno nasprotujejo oni prvi (in edini) besedi v predgovoru »Evangelija sv. Matevža«, ki trdi, da je Trubar prevajal iz originalnega grškega teksta.

Isto govore tudi teksti sami. Ti namreč pravijo jasno in določno: Trubar je prevajal po Luthrovem prevodu. Na nekaterih mestih pa se je približal nekoliko bolj Vulgati, kjer se mu je zdel Luthrov prevod presvoboden; nekatera mesta je prevedel nekoliko po Luthru, nekoliko po Vulgati. Ostane pa še čisto majhen ostanek, kjer se je držal Trubar morda drugih virov, ki jih bo pa treba še natančneje preiskati, v prvi vrsti Bullingerjevo izdajo Biblije (»Die gantze bibel«, Zürich 1559), ki jo je Trubar kot drugi nemški prevod imel v rokah,¹ Erazma Rotterdamskega latinski prevod, ki bo pač drugi Trubarjev latinski vir, ter Erazmove opomnje in Ant. Bruciolijev laški prevod. Določiti se bo moralo seveda tudi, ali je rabil tudi schiavetto (cerkvenoslovenski misal hrvaške recenzije, tiskan v latinici), kakor pravi v Nemškem predgovoru iz l. 1557. To bo pa treba obravnavati na drugem mestu.

Zanimivo bi bilo tudi zasledovati vzroke, zakaj je Trubar v predgovoru »Evangelija sv. Matevža« l. 1555. zapisal neresnico, da je »u letim preurazhenu« imel »pred sebo ta praui študeniz tiga Nouiga Testamenta, kir ie Gershki pillan.« Mislim, da je bil glavni povod zato ugled Luthrove umetnosti prevajanja. Znano je, da je bil Luther silno ponosen na svoj prevod Svetega pisma, da je zmeraj poudarjal svoje zasluge, da je prevajal iz grškega, ozir. hebrejskega jezika. Celó nasproti Hieronimovi Vulgati pravi ponosno, da ima v njegovem (Luthrovem) prevodu nemški jezik boljšo Biblijo nego je latinska, in se sklicuje pri tem na pričevanje bralcev.² Da ima Hieronimov pre-

vod menda več napak kot pa njegov, trdi Luther še na drugih mestih,¹ kar pa seveda ni res.²

To je bil vzrok, da se je Trubar v začetku branil prevzeti slovenski prevod Novega zakona, češ da ne zna ne grškega, ne hebrejskega jezika.³ Iz istega razloga se je pa menda tudi v predgovoru sramoval priznati manjšo vrednost svojega prevoda, ker ni bil zgotovljen po Luthrovih načelih. In zapisal je neresnico. Napeljal ga je pa k temu bržkone ničemurni P. P. Vergerij; pozneje namreč, ko Vergerij ni več kumoval Trubarjevemu delom, je postal Trubar odkritosrčnejši in se ni več bahal z grščino, ki je ni znal.

* * *

V naslednjem hočem priobčiti nekaj mest iz Trubarjevega prevoda evangelija sv. Matevža po izdaji iz l. 1555. (pod črto so izpremembe v izdaji l. 1557.) in jih primerjati z grškim tekstom, z Vulgato in z Luthrom. Iz evangelija sv. Matevža sem jih izbral zato, ker Trubar ravno v predgovoru svojega prevoda tega evangelija trdi, da je prevajal iz grškega jezika, dočim v poznejših izdajah tega ne pravi več. Naj se torej ob Matevžu vidi neresničnost njegove trditve. Kajti odvisnost od Luthra je popolnoma jasna in jo zasledujemo lahko do najneznatnejše malenkosti, večinoma sta še stava besed in zgradba stavkov ista kot pri Luthru. Če bi bil prevajal Trubar res iz grščine, bi bil njegov prevod mnogo bolj odgovarjal duhu slovenskega jezika, tako pa je Trubar le prečesto prevajal čisto suženjski ter je natezal ubogo slovenščino na prokrustovsko posteljo pristno nemške frazeologije Luthrove. O tisti skrbnosti, ki mu jo na podlagi »Nemškega predgovora« iz l. 1557. prisoja n. pr. dr. Ivan Prijatelj v svoji panegirični brošuri »O kulturnem pomenu slovenske reformacije« (str. 41), pisani v prezaupni veri v izjave naših luteranskih pisateljev, ne najdemo v Trubarjevem prevodu mnogo sledov; izjeme so zelo maloštevilne. Deloma to Trubar v »Nemškem predgovoru« iz l. 1557. sam priznava, ko se opravičuje, da časih kake besede ni prevedel v prvotnem pomenu bodisi radi revščine slovenskega jezika, bodisi da dotične besede ni poznal ali pa da mu ravno **tačas**

Originalausgabe kritisch bearbeitet von Dr. H. E. Bindseil und Dr. H. A. Niemeyer, VII. Theil. Halle, Cansteinsche Bibel-Anstalt 1855, str. 315.

¹ Prim. Luther von H. Grisar S. J. III. Bd., Freiburg im Breisgau 1912, Herdersche Verlagshandlung, str. 450, pa tudi str. 449—452.

² Luther von H. Grisar S. J., III. Bd., str. 432 sl.

³ Gl. Elze, o. c., str. 20.

¹ Trubar Bullingerju dne 20. decembra 1557: »Traduxi etiam illud compendium et scopum totius sacre scripturae ex vestris bibliis..., to je iz Bullingerjeve izdaje. Elze, o. c., str. 33.

² Ich aber, wie wol ich mich nicht rhumen kan, das ich alles erlanget habe, thar (NB. getraue mich) ich doch das sagen, das disse deutsche Bibel, liechter und gewisser ist an vielen ortten denn die latinische (NB. Vulgata), das es war ist, wo die drucker sie mit yhrem vnvleys (NB. Unfleiß) nicht verderben, hat gewiřlich hie die deutsche sprach eyn bessere Bibel denn die latinische sprache, des beruff ich mich auff die leser. (Vorrede auff das Alte Testament.) — Dr. Mart. Luthers Bibelübersetzung nach der letzten

ni prišla v spomin.¹ To zadnje je brezdvomen dokaz za — netemeljito delo: dollmetschen dem, der die sprachen kan, ist kain arbeit.²

Za lažjo orientacijo so tiskana v Trubarjevem tekstu tista mesta, ki ne odgovarjajo grškemu Novemu Zakonu, ozir. Vulgati, pač pa Luthrovemu prevodu, z ležečimi črkami, istotako dotična mesta v Luthrovem besedilu. Mesta pa, kjer se

¹ Das ich aber etlich Wörter hab improprie verdollmetscht, geschieht... auß mangel der Windischen wörter, oder es mag auch sein, das ich dieselbig nicht kont, oder villeicht **dazuomal** in mein gedechtnuß nicht sind kommen. O. c., Teutsche Vorred, c ij.

² Prim. še Nemški predgovor (1557) list b ij: »... het ich auß beuelch des Herren Vergerii den Matthäum Euangelisten in einer eil verdollmetscht.

Trubar od Luthra loči, so tiskana razprto; če se je na dotičnih mestih držal Vulgate, so tiskana razprto tudi dotična mesta.¹

¹ Grški tekst je tiskan po izdaji »Novum testamentum graecae recensiois Tischendorfianae ultimae textum... Oscar de Gebhardt. Ed. stereot. nona, Lipsko, B. Tauchnitz 1912. V okroglem oklepaju sem dodal, kar ima izdaja Fried. Brandscheida (Novum Testamentum graece et latine, Herder, Breisgau 1906), po izdaji Tregellesa, oziroma Westcotta in Horta, več besedila, v oglatem, kar ima drugače. — Tekst Vulgate je tiskan po cerkveno potrjeni izdaji, Trubarjevo besedilo je iz knjige »Ta evangeli svetiga Matevsha...« iz l. 1555., Luthrov prevod pa je pretiskan iz kritične izdaje »Dr. Martin Luthers Bibelübersetzung nach der letzten Originalausgabe, kritisch bearbeitet von Dr. Heinrich Ernst Bindseil... und Dr. Hermann Agathon Niemeyer... VI. Theil, Halle, Canstein'sche Bibel-Anstalt 1854.

Teksti:

Matth. II. 13—18.

Grški Novi zakon.	Vulgata.	Trubar.	Luther.
13. Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων· ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἔσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοί· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό.	13. Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, et accipe puerum, et matrem eius, et fuge in Aegyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum.	13. Kadar so pag oni bili prozh vlekli, Pole, ta Angel tiga Gospudi le prikashē Ioshēfu vtih saneh, inu prauī, Vltani inu ulami gfebi tu deite inu nega mater, inu befshi vto Egiptouo deshelo, inu oftani tamkai, dotle iest tebi po ueim, Sakai htimu pride, de Erodes bode iskal tu deite, tu istu pogubiti.	13. Da sie aber hin weg gezogen waren, da erschien der Engel des HERRN dem Joseph im trawm, vnd sprach, Stehe auff, vnd nim das Kindlin vnd seine Mutter zu dir, vnd fleuch in Egyptenland, vnd bleib alda, bis ich dir sage. Denn es ist fur handen, das Herodes das Kindlin suche, das selb vmb zu bringen.
14. ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτός, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον,	14. Qui consurgens accepit puerum, et matrem eius nocte, et secessit in Aegyptum:	14. Inu on vltane tar vflame gfebi tu deite inu nega mater po nozhi, inu beshi uto Egiptouo deshelo,	14. Vnd er stund auff, vnd nam das Kindlin vnd seine Mutter zu sich, bey der nacht, vnd entweich in Egyptenland,
15. καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.	15. Et erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur quod dictum est a Domino per Prophetam dicentem: Ex Aegypto vocavi filium meum.	15. inu tukai oftane do Erodesheue smreti. De se ie dopelnilu, karie bilu gouorienu od Gospudi skuli tiga preroka, kir prauī, Is Egipta lem iest muiga linu poklizar.	15. und bleib alda, bis nach dem tod Herodis. Auff das erfüllet würde, das der HERR durch den Propheten gesagt hat, der daspricht, Aus Egypten hab ich meinen Son geruffen.
16. Τότε Ἡρώδης ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνείλεν πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετούς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσεν παρὰ τῶν μάγων.	16. Tunc Herodes videns quoniam illusus esset a Magis, iratus est valde, et mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, et in omnibus finibus eius a bimatu et infra secundum tempus, quod exquisierat a Magis.	16. Kadar pag Erodes uidi, de ie on od tih Modrih bil obnorien, se fylnu referdi, inu poshle te sholnerie, pufti pobyti vtim Betleemu vse otroke, inu kar ie nih bilu po vleh Betleemiskih kraih, kir so po duei leti oli ofdolai ltari bili, po tim zhafu, kateri ie on bil ffliiffom isprashal od tih Modrih.	16. Da Herodes nu sahe, Das er von den Weisen betrogen war, ward er seer zornig, Vnd schicket aus, vnd lies alle Kinder zu Bethlehem tödten, vnd an jren gantzen Grentzen, die da zwey jerig vnd drunten waren, Nach der Zeit, die er mit vleis von den Weisen erlernet hatte.
17. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος·	17. Tunc adimpletum est, quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem:	17. Tedai ie napelnenu, kar ie bilu gouorienu od tiga preroka Jeremiafa, kir prauī.	17. Da ist erfüllet das gesagt ist von dem Propheten Jeremia, der da spricht,

Ta pervi deil tiga Noviga Testamenta (1557). Variante: II. 13. ulami] vlami — gfebi] kfebi — befshi] beshi — 14. gfebi — kfebi — uto] vto — 15. tukai] ondukai — dopelnilu] dopolnilu — linu] lynu — 16. uidi] vidi — ffliiffom] sfliiffom — 17. napelnenu] napolnenu.

18. φωνὴ ἐν Ῥαμὰ ἠκούσθη, κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς, Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσὶν.

18. Vox ex Rama audita est ploratus, et ululatus multus: Rahel plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt.

18. Na tih Gorah se ie ena ftyma slishala, veliku klaguane, plazh tar yok. Rahel se plazhe po fuih otrucih (!), inu se ne pusti potroshtati, fakai nih nei.

18. Auff dem Gebirge hat man ein geschrey gehöret, viel klagens, weinens vnd heulens. Rahel beweinet jre Kinder, vnd wolt sich nicht trösten lassen, Denn es war aus mit jnen.

Matth. V. 17—26.

17. Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι.

17. Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimplere.

17. Vi ne imate meniti, de fim ielt preshal, to postauo oli te preroke relgiati, jest ne sem preshal relgiati, temuzh de napelnim,

17. Ir solt nicht wehnen, das ich komen bin, das Gesetz oder die Propheten auffzulösen, Ich bin nicht komen auffzulösen, sondern zu erfüllen.

18. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰὼτα ἓν ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται.

18. Amen quippe dico vobis, donec transeat caelum et terra, iota unum, aut unus apex non praeteribit a lege, donec omnia fiant.

18. fakai rifniznu ielt vom poueim, dotle tu nebu inu ta femla se ne refdei, ner ta manshi pushtab oli zherka od postau se ne refdei, dotle vse fturienu bode.

18. Denn ich sage euch warlich, Bis das Himel vnd Erde zurgehe, wird nicht zugehen der kleinst Buchstab, noch ein Tütel vom Gesetze, bis das es alles geschehe.

19. ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

19. Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum: qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum.

19. Kateri tedai eno is leth nermanshih lapuuid gori refueshe, inu te ludi taku bode uuzhil, ta bode ner manshi imenouan utim nebeskin kraleuftvi, kateri pag fturi inu uuzhi, ta bode uelik imenouan unebeskim kraleuftvi.

19. Wer nu eines von diesen kleinsten Geboten aufflöset, vnd leret die Leute also, Der wird der kleinst heissen im Himelreich. Wer es aber thut vnd leret, Der wird gros heissen im Himelreich.

20. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσελθῆτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

20. Dico enim vobis, quia nisi abundaverit iustitia vestra plus quam Scribarum, et Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum.

20. Sakai ielt uom poueim, Aku uasha prauiza obilneshi ne bode koker ietih Pilarieu inu Fariseiou, taku vi utu nebesku kraleustuu ne pridete.

20. Denn ich sage euch, Es sey denn ewer Gerechtigkeit besser, denn der Schriftgelerten vnd Phariseer, So werdet jr nicht in das Himelreich komen.

21. Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· οὐ φονεύσεις· ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.

21. Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio.

21. Vi fte slishali de ietih timstarim rezhenu, Ne vbyai, kateri pag ubye, ta ie delshan tiga obloiena.

21. Ir habt gehört, das zu den Alten gesagt ist, Du solt nicht tödten, Wer aber tödtet, Der sol des Gerichts schuldig sein.

22. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥαχά [B. Ῥαχά], ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν του πυρός.

22. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit consilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennae ignis.

22. Ielt pag vom poueim, kateri se fuiem bratom ferdi, ta ie delshan tiga obloiena, kateri pag knega bratu prau, Raha, ta ie tiga fuetunane delshan, kateri pag prau, ti Norez, ta ie delshan tiga plamenskiga ogna.

22. Ich aber sage euch, Wer mit seinem Bruder zörnet, Der ist des Gerichts schuldig, Wer aber zu seinem bruder sagt, Racha, der ist des Rats schuldig. Wer aber sagt, du Narr, der ist des hellischen Fewrs schuldig.

23. ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ κεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ,

23. Si ergo offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te:

23. Satu kadar ti tui dar na ta Altar offruiesh, inu tukai spomenish, de tui brat ima nekai lubper tebe,

23. Darumb, wenn du deine Gabe auff den Altar opfferst, vnd wirst alda eindenken, Das dein Bruder etwas wider dich habe,

24. ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου

24. Relinque ibi munus tuum ante altare, et vade prius

24. taku pusti tukai per Altariu tui dar, inu puidi

24. So las alda fur dem Altar deine Gabe, vnd gehe

V. 17. relgiati] relgiati (bis) — napelnim] napolnim — 18. rifniznu] rifnizhnu — vom] uom — vse] ufe — 19. nermanshih] ner manshih — nebeskin] nebeskim — 20. vi] ui — 21. vbyai] ubyai — delshan tiga obloiena] to prauo] apadel — 22. vom] uom — delshan tiga obloiena] apadel to prauo — fuetuane] uelikiga fueita — delshan] dolshan (bis).

καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.

25. ἴσθι· εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχὺ ἕως ὅτου εἴ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ· μήποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικός σου τῷ κριτῇ καὶ ὁ κριτὴς (σε παραδῶ B.) τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθῇς.

26. ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως ἂν ἀποδῶς τὸν ἔσχατον κοδράντην.

reconciliari fratri tuo: et tunc veniens offeres munus tuum.

25. Esto consentiens adversario tuo cito dum es in via cum eo: ne forte tradat te adversarius iudici, et iudex tradat te ministro: et in carcerem mittaris.

26. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

poprei *se sprau*i stuim bratom, inu potle pridi tar offrai tui dar.

25. Bodi dobreuole stuim lupernikom hitru, dotle li shnim na tim potu, de tebe ta Supernik timu Rihtariu zhes ne da, inu ta Richtar tebe *potle* zhesda timu hlapzu, inu bosh uershen vto keho.

26. Sa risnizo iest tebi poeum, od tot ti uunkai ne pridesh, dotle ti *tudi platish* to pusledno *shkufizo*.

zuuor hin, vnd *versüne dich* mit deinem Bruder, vnd als denn kom vnd opffer deine Gabe.

25. Sey wilfertig deinem Widersacher bald, die weil du noch bey jm auff dem wege bist, Auff das dich der Widersacher nicht *der mal eins* vberantworte dem Richter, vnd der Richter vberantworte dich dem Diener, vnd werdest in den Kercker geworffen.

26. Ich sage dir warlich, Du wirst nicht von dannen eraus kommen, bis du *auch* den letzten heller bezallest.

Matth. VIII. 1—4.

1. Καταβάντι δὲ αὐτῷ [B. καταβάντος δὲ αὐτοῦ (TH)] ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

2. καὶ ἰδοὺ λεπρὸς προσελθὼν [B. ἐλθὼν] προσκύνει αὐτῷ λέγων· κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.

3. καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ (ὁ Ἰησοῦς B.) λέγων· θέλω, καθαρίσθητι, καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη [ἐκαθαρίσθη B.] αὐτοῦ ἡ λέπρα.

4. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅρα μηδενὶ εἴπῃς, ἀλλὰ ὑπάγε σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκον τὸ δῶρον ὃ προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

1. Cum autem descendisset de monte, secutae sunt eum turbae multae.

2. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.

3. Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confestim mundata est lepra eius.

4. Et ait illi Iesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, ostende te sacerdoti, et offer munus, quod praecepit Moyses, in testimonium illis.

1. Kadar on pag is gore *doli* gre, la nim gredo *ueliku ludi*.

2. Inu pole, en gobouez pride, inu nega pomoli tar prau, Gospud, aku hozhes, ti moresh *dobru* mene ozhiftiti.

3. Inu Iesus iftegne fuio roko, le nega dotakne inu prau, iest hozho, bodi ozhiftzhen. Inu lidaici (!) *ie on zhi-ftzhen bil od fu*ih gob.

4. Inu Iesus prau *knemu*, Gledai nekomer ne pouei, temuzh poidi *inu* le iskashi timu faryu, inu offrai ta dar, kateri ie Moises lapouedal *kani prizhi zhes nee*.

1. Da er aber vom Berge *her ab* gieng, folgete jm *viel Volcks* nach.

2. Vnd sihe ein Aussetziger kam, vnd *betet* jn an, vnd sprach, HERR so du wilt, kannstu mich *wol* reinigen.

3. Vnd Jhesus strecket seine Hand aus, rüret jn an, vnd sprach, Ich wils thun, sey gereiniget, Vnd als bald *ward er von seinem aussatz* rein.

4. Vnd Jhesus sprach zu jm. Sihe zu, sags niemand, Sondern gehe hin, vnd zeige dich dem Priester, Vnd opffere die gabe, die Moses befohlen hat, zu *einem zeugnis vber sie*.

Matth. XXVI. 30—35.

30. Καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.

31. τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἡμέρᾳ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. γέγραπται γάρ· πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης.

32. μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναι με προῶν ὑμεῖς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

33. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ· εἰ πάντες σκαν-

30. Et hymno dicto, exierunt in Montem oliveti.

31. Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis.

32. Postquam autem resurrexero, praecedam vos in Galilaeam.

33. Respondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes

30. Inu *kadar so oni te Hualn*opeisan *bili rekli*, gredo oni vunkai na ta hrib tih Olik.

31. Tedai prau Iesus knim, Vletei nozhi le bote vfi *na mano* imotili, Sakai *onu* ie piffanu, iest bom vdaril tiga Palfyria, inu te ouce (!) tiga kardela le relteko.

32. Anpag *kadar gori* vftanem, *iest hozho* poiti pred vami vto Galileo.

33. Peter pag odgouori, inu prau *knemu*, Tar aku le *oni*

30. Vnd da sie den Lobgesang gesprochen hatten, giengen sie hinaus an den Oleberg.

31. Da sprach Jhesus zu jnen, In dieser nacht werdet jr euch alle ergern *an mir* Denn *es* stehet geschrieben, Ich werde den Hirten schlagen, Vnd die Schafe der herde werden sich zerstreuen.

32. Wenn ich aber *auff*erstehe, *wil ich* fur euch hin gehen in Galilean.

33. Petrus aber antwortet, vnd sprach zu jm, Wenn *sie*

V. 25. dobreuole] dobre uole — Richtar] Rihtar — vto] uto — 26. tudi platish] ne platish tudi. — VIII. 1. ueliku] velik — 2. pomoli] moli — 3. zhi-ftzhen] ozhiftzhen — 4. nekomer] ne komer. — XXVI. 30. na ta hrib tih Olik] hti Oliski Gori (Nb. an den Oleberg). — 31. vfi] ufi — vdaril] udaril — 32. vftanem] uftanem — vto] uto.

δαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐ-
δέποτε σκανδαλισθήσομαι.

scandalizati fuerint in te, ego
numquam scandalizabor.

vli imotio na tebi, *taku se vsai*
ieft nezho imotiti,

auch alle sich an dir ergerten,
So wil ich doch mich nimer
mehr ergern.

34. ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς·
ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ
τῇ νυκτὶ πρὶν ἄλλέκτορα φω-
νῆσαι τρίς ἀπαρνήσῃ με.

34. Ait illi Iesus: Amen
dico tibi, quia in hac nocte
antequam gallus cantet, ter
me negabis.

34. Iesus prauī knemu,
Rifnizhnu ieft tebi poueim,
De preden ta Petelin vletei
nozhi lapoye, ti bosh mene
trikrat fatayl.

34. Jhesus sprach zu jm,
Warlich ich sage dir, In die-
ser nacht, ehe der Hane kre-
het, wirstu mich drey mal ver-
leugnen.

35. λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος·
κἀν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν,
οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως
καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

35. Ait illi Petrus: Etiam si
oportuerit me mori tecum,
non te negabo. Similiter et
omnes discipuli dixerunt.

35. Petrus prauī knemu,
Inu kadar bi ieft moral štebo
vmreti, *taku ieft nezho tebe*
fatayti. Glih taku šo tudi ty
logri vli gialī.

35. Petrus sprach zu jm,
Vnd wenn ich mit dir sterben
müste, So wil ich dich nicht
verleugnen. Des gleichen sagten
auch alle Jünger.

XXVI. 34. vmreti] umreti — 35. gialī] dialī.

PAVEL PERKO: MOŠKO IN ODLOČNO.

Ali je mogel drugače? Ali je smel drugače?
O, ko bi bil mogel pokazati svoje srce,
kaj je čutilo v tistem trenutku — vsi bi
mu bili pritrdili, da v teh razmerah ni mogel dru-
gače. Toda, kdo bo dopovedal v enem trenutku,
zakaj da mora ponudeno čast in zaupanje kratko-
malo odkloniti? Kdo bi ga razumel in se znal
vmisliti v njegov položaj? Zastonj! Odkloniti je
moral predsedniško čast, pa če se tudi zameri
vsem članom, magari tudi prijatelju Tinetu in celo
kaplanu, gospodu Tomažu!

Tinetu! — In gospodu Tomažu!

Ah, sam Bog ve, kako mu je bilo v tistem tre-
nutku najbolj žal za Tineta in pa gospoda Tomaža!
Koliko se je moral pač Tine truditi za njegovo
izvolitev! Koliko stopinj je moral napraviti, da je
dosegel pri tako mnogoštevilnih članih, da je bila
izvolitev skoro soglasna! Sedaj pa — v odločilnem
trenutku, ko bi bilo treba članom povrniti hva-
ležnost za zaupanje — sedaj pa ta Anton Cerar,
čigar ime se je pri štetju glasov skoro pol ure
nepretrgoma glasil z glasovnic — sedaj pa
ta nerazumljivi Anton Cerar, bogve iz kakega
vzroka stopa na oder in grgraje in v zadregi od-
klanja ponudeno zaupanje . . . To je pač moralo
biti Tomažinovemu Tinetu več kot preveč, in ni
čuda, če mu je rdečica nevolje bila stopila na
sicer blede lice . . .

O, ko bi bil Anton vedel, kaj nameravajo! Vse
dni bi bil na nogah; hrib in dolino bi bil obšel, da
prepreči nameravano izvolitev. A Bog ve, da se
je zgodilo vse tako tiho in tajno, da ni prišla do
njega niti besedica. Zato pa sedaj ta neprimlika in
ta zadrega! Toda kaj je hotel! Ali je mogel dru-
gače? Ali je smel drugače?

Le ko bi bil povedal svojo odklonitev bolj
moško in bolj odločno. Tista otročja zadrega in
tisto nemoško jecljanje: to ga je peklo najbolj.
Pred člani vsega društva to nemoško obnašanje!
In poleg ob mizi je sedel gospod Tomaž, ki je imel
navado, da je ob vsaki priliki poudarjal: »Fantje,
vselej moško in odločno! Tako se spodobi!« To
je bil njegov rek in njegovo pravilo. Kako se je
vselej, kadar je fantom zabičaval te besede, že
itak sloka postava Tomaževa zavnala še više in
so se mu zategnile obrvi in nabrekle žile na sen-
cih . . . »Moško in odločno!« — Te besede so bile
prišle že tudi fantom v meso in kri, in drug dru-
gega so ob času preganjanja in nasprotovanja bo-
drili z besedami: »Moško in odločno!« Sedaj pa
— vpričo gospoda Tomaža in vpričo zbranih čla-
nov to nemoško jecljanje in to neodločno vedenje
Antonovo! Kaj si je pač moral misliti gospod To-
maž! Kaj so rekli tovariši, ki jim je bil Anton
nekak vodja in načelnik!

Ali so ga vsi člani razumeli ali ne? Bog sam
ve! Začudenost in zadrega se jim je brala v očeh,
ko je stal pred njimi na odru. Izgovarjal se je, da
je treba društvu m o ž a za predsednika, on pa da
je še mlad in neizkušen. Da ni nikdar mislil na
to, da bi bil vsemu društvu za predsednika, pa
da ne more nikakor sprejeti ponudene mu časti . . .
To in bogve kaj še vse je povedal, ali vsaj hotel
povedati. Toda začudenost ni prešla z obrazov.
Čuli so se celo nevoljni vzkliki . . . In tako je
obtičal sredi besede, popustil vse in ubežal iz
dvorane.

Zavedel se je dodobra šele v gozdu. Gozd
nad vasjo, odkoder se je tako lepo videlo po vsej
dolini, je bil kraj, kamor je Anton najrajši zahajal.

Tu je stala visoka dvodebelna smreka ob poseki. Tretje deblo, ki je bilo zrastle iz skupne korenine, je bil podrl vihar in je že leto in dan ležalo zvrnjeno po mahu in gozdni travi. Na tem deblu sedel si je Anton ob posebnih trenutkih preganjal čudne misli in dvome, ki mu jih je bila, zlasti zadnje čase, duša polna. Tu na tem smrekovem deblu je upal tudi danes dobiti miru in utehe.

O grapava smrekova skorja! Trda si, a dobro deš. Naj se zažreze pest v ostre luske . . . naj boli; naj teče kri, ako hoče. Ta nemirna in razburkana kri! In dež, ki v drobnih kapljah rosi skozi smrekove veje, kako prijeten je za vroče čelo! Šumijo, šumijo deževne kaplje, ki padajo na ovenelo listje, ležeče po tleh; ker jesen je tu. Po vsem gozdu ni čuti glasu, razen senice, ki poletava od veje do veje, iščoč si zadnjih užitnih ostankov. Mir in tihota povsod . . . Kako vpliva ta mir blagodejno na srce! Vrača se razsodnost in preudarek.

* * *

Korenjak je bil! V najlepših mladeniških letih! Jeklenih mišic in ponosne hoje! Samo eno napako je imel. Ko je delal v Mizarski zadrugi, je bil nekoč prišel z desko preblizu vretena, vzvod je zgrabil desko in rob ga je telebil po čelu ter mu utrl čelno kost. Tik pod lasmi mu je ostala za vse čase za oreh široka in dokaj globoka vdolbina. Lasje, ki jih je česal na čelo, so mu napako deloma zakrili. Toda ko se bodo lasje polagoma izredčili in naposled izpadli . . . Čudno, da se ni mogel iznebiti misli, da mu bo potem napako vsakdo videl ter da ga napaka dela že zdaj ljudem tujega in odurnega . . . Ko je zapustil bolnišnico, je prišel na svoj dom k očetu in sestri. Prve čase se je takorekoč zapiral v svojo delavnico in ni maral za družino. Ko pa se je osnovalo društvo in so med prvimi vabili njega, tedaj mu je nekaj zaživel v srcu in je pristopil. In glej, njegove napake niso jemali niti v poštev. Neka prisrčnost je zavladala med fanti tovariši. Gospod Tomaž ga je štel celo med prve. In to mu je dajalo ugled pri vseh članih. Z ugledom pa je rastla samozavest. Nastop mu je bil moški in odločen. Povsod, kamor je prišel, so ga bili veseli; povsod so bili ponosni nanj. Celo nasprotniki so ga vpoštevali in so nehote priznavali, da je društvu v čast. On pa je vedel, da se ima za vse zahvaliti v prvi vrsti društvu in pa gospodu Tomažu. Zato se je društva oklenil z vsem srcem; do gospoda Tomaža pa je imel čudno spoštovanje in zaupanje.

Kmalu po ustanovitvi je bilo napravilo društvo veselico. Lastnega Doma še ni bilo; zato je

bilo treba napraviti veselico v prostorih gostilne. Nerodno je to; a k sreči je imel gostilničar obširne zgornje prostore in te je dal na razpolago. Ljudstva je prišlo, da se je vse trlo. Proti koncu pa je zašel med goste nepovabljen gost — človek iz nasprotnega tabora, fant, poslan bržkone kot oglednik in špijon. To je bil Kirar. Tisti, ki je zalezoval Ivano, sestro Tinetovo. In Tine mu je bil vsled tega gorak, Kirar pa Tinetu.

Tedaj ob veselici je Tine pobiral vstopnino vrh stopnic. Kirar pride.

»Prosim vstopnino!« zahteva Tine.

»Kakšno vstopnino? Gostilna je prosta!«

»Gostilna je spodaj! Tu se pobira vstopnina!«

»Ne dam!«

In hotel se je s silo izmuzniti mimo Tineta. Bilo je pol temno, ker svetilka pod stopnicami je le motno svetila do vrha. Nihče izmed gostov ni bil opazil Kirarja razen Antona. Stopil je tik za Kirarja in pazil na vsako kretnjo; zakaj Kirar je bil zmožen vsega . . . In res! Kirarjeva roka je posegla v žep — počasi — počasi — in —

»Vstopnino! Sicer —!«

Tine je skoro kričal. Leva roka mu je krčevito oprijemala krožnik; desnica se je krčila v pest . . .

Toda Kirar je bil hiter kakor mačka. Zasvetlikalo se je v roki — toda preden je zamahnila roka, jo je prestregla v zraku jeklena Antonova pest in jo obdržala kakor v kleščah . . .

Ljudstvo se je ozrlo. To pa je zmedlo Antona in Kirarja. Anton je popustil, Kirar pa je izginil v temo . . .

Prva in kakor brez sape je planila k Tinetu njegova sestra Ivana.

»Moj Bog! Tine, ali si ranjen?« je klicala, blede ko smrt.

»Ne.«

Toda z grozo je zapazila krvave srage po tleh in se je oklenila brata, kričeč, da je ranjen, pa da povedati noče.

»Pusti me! Nisem ranjen!«

Tine jo je rinil od sebe in mučno mu je bilo, ker ljudje so se zbirali.

»Kri! Poglejte, kri!« je ihtela Ivana in kazala na tla. V resnici. Na tleh so se poznale sveže krvave sledi.

Tedaj šele je nekdo opazil, da krvavi Anton. Z roko je bil posegel previsoko ter se obrezal ob ostrini.

»Moj Bog! Anton —!«

V hipu je pustila Tineta in pristopila k Antonu. Z robcem mu je brisala kri in si ni dala niti dopovedati, niti se potolažiti . . .

Fr. Tratnik: Skica za »Delo na polju«.

»Ta človek! Ta Kirar! Kolikokrat sem rekla, da bo nesreča! Tine, kaj se spuščaš ž njim v prepir, ko veš, da nič ni . . . Divjak kakor je —! Sedaj bodo pa govorili in pisali . . .«

No, k sreči ni bilo hudega. Roka je bila obvezana, kri se je ustavila in veselica je prišla domalega zopet v svoj tir.

Ivanin robec pa si je Anton — z njenim dovoljenjem — pridržal za spomin . . .

O, in niso ga zatrli društva potem, kakor so ga zatirali, dokler je bilo še v povojih. Čez nekaj mesecev že se je reklo: »Snujemo odsek za telovadbo.« Ah, to je bilo veselja in navdušenja za prvo veselico, ki jo bodo napravili fantje sami in ki se bo brez dvoma obnesla še sijajneje kakor prva. Razdelili so si agitacijo. Pobirali so dobitke od hiše do hiše, urili se v igri in telovadbi, mirovali niso noč in dan. In res, niso se motili. Dobitkov se je nateklo kakor še nikdar, in ljudstva se je zbralo, da so bili dokaj obširni prostori trikrat preozki. In vse se je izšlo v redu in v miru. Še po tednih in mesecih je ostal spomin na veselico čez vse lep in brez madeža.

»Ah, da bi se ustanovil tudi ženski oddelek!« je zdihnila Ivana po tistem.

»Ženski oddelek? Težko bo kaj.«

»Zakaj pa ne? Ali naj ženska samo plačuje, besede pa naj nima nobene?«

»Ženska komanda,« se je namrdnil Tine.

»Ti pa veš —! Že ko sem bila v Gospodinjski šoli — —«

»Že zopet! Ti in tvoja Gospodinjska šola!«

»Kaj?« se je postavila Ivana. Bila je lepa v svoji jezi. »Gospodinjska šola! Kaj veš zoper njo?«

»Eh, kdo kaj hoče Gospodinjski šoli . . . Ampak ti! Kaj misliš, če si slišala nekaj predavanj —«

»Slišala, slišala —!«

»Bodi no tiho! — Anton, pojdi, greva v sobo!«

Potegnil ga je seboj, da sta šla in precenila nekaj novih udov, ki so se bili priglasili za vstop.

Časopisje pa je hvalilo in priporočalo ženske odseke. Ženska ima poseben dar, dar zgovornosti in živahnosti. Z ženskimi odseki se bo društvo okrepilo nazunaj in poživilo naznotraj: tako so pisali.

V tem času se je začel graditi dom. Stavba bo stala denar. Denar bodo ljudje dali, le treba bo živahnih in vnetih moči, da se agitacija naširoko razpelje. Ženska je za prigovarjanje kakor ustvarjena . . . Ustanovimo si ženski odsek!

In res: ženski oddelek se je ustanovil.

Tisto popoldne, ko je bilo prvo predavanje za ženske, je prihitela Ivana domov razgreta v lice in svetlih očih:

»Stoinpetdeset članic!« je hitela.

»Stoinpetdeset —?« sta osupnila Tine in Anton. Število je nad polovico presegalo skupno število mož in fantov. In to je bilo, kar je menda vzbudilo v Tinetu strah in zavist.

»Ampak odločevalnih glasov v društvu ne boste imele —?«

»Imele, imele!« se je razgrevala Ivana. »Predavatelj iz Ljubljane je rekel, da je ženska splošno vernejša ko moški. Za slučaj, da bi se izneverili možje in fantje — je rekel — boste poskrbele ženske, da društvo ne zaide v napačno smer ali da ne pade morda celo nasprotnikom v roke. Imele boste zato pri občnem zboru društva odločilen glas in boste tako vplivale na izvolitev odbora . . . Ali sedaj razumeš?«

»Ženska komanda,« je godrnjal Tine, in pretilo je, da se sporečeta iznova. Anton je skušal omiliti pogovor.

»Stoinpetdeset . . . Lepo število! Večina seveda starih ženic in hišnih mater?«

»Starih ženic in hišnih mater? Ja? Deklet!«

»Deklet?«

»Deklet, deklet!«

Samega veselja je skoro zaplesala po hiši.

Ah to dekle, živahno in nepokojno! S takim ognjem in s takim pogumom! Ako bo večina v ženskem odseku te vrste, potem — potem res, da bo ženski vpliv na društvo velik, a ta vpliv — je menil Anton — ta vpliv ne bo slab . . .

Potem se je začela kakor tekma med njimi. Velika, a lepa tekma. Kdo bo storil za društvo več in boljšega; kdo bo pridobil več novih članov; kdo nabral več lesa in prostovoljnih darov itd. Razdelili so si delo: fantje svoje, dekleta svoje, možje in žene zopet svoje. — O, káko življenje je prišlo v društvo! Denar se je spravljal pri Tinetu, ker on je bil blagajnik. In tako je Antona gnalo večkrat, da povpraša, koliko je . . . In če je bilo premalo v primeri s stroški, ki so naraščali — hajd na novo delo! Ob vsem tem pa se ni zanemarjala niti telovadba, niti sestanki, niti predavanja. O, táko delo dá skrbi, a dá tudi veselja in življenja!

A čudno! Med veselje se je mešalo pri Antonu nekaj kakor skrb in nemir. Sredi društvenega dela se ga je polotila včasih razdražljivost in malodušnost. Sredi smeha in zabave je povsili glavo in šel . . . Izprva si je tajil, a nazadnje si je le priznal, da je vzrok nemira bila — Ivana. Razmere so zahtevale, da jo je videl često. Umevno. Ženske vloge v igrah; priprave za razne veselice in prireditve; pevske izkušnje; agitacija itd. Kdo bo naštel prilike, ko je bilo treba jemati na pomoč tudi ženske moči! No, in v ženskem oddelku je

bila najpridnejša in najsposobnejša — Ivana. Kaj čuda, da je postalo občevanje kar domače in pri- srčno... Naposled se ji je privadil tako, da jo je pogrešal, ako je ni bilo poleg... In polagoma se je srce zapletlo v čudne misli, ki so povsod videle le Ivano in vse se nanašale samo na Ivano... Pa vse bi še bilo; toda Anton je čutil ob posebnih prilikah nekaj, kar je bilo več kot navadno po- šteno nagnjenje... To je bil že tisti sovražnik, ki se v temo skriva, kakor ga je nekoč imenoval gospod Tomaž. Ta sovražnik je dvigal glavo in pretil, da stre okove, ki ga je doslej v nje še okle- pala trdna volja Antonova. Doslej! A koliko časa še? — In pred tem sovražnikom je rešitev ali zakon, ali pa beg — je trdil gospod Tomaž... Zakon? — Nemogoče! Razdalja med Antonom in Ivano je bila prevelika. Ivana iz bogate hiše To- mažinove, Anton iz revne kočice pod hribom. In ko bi tudi Ivana hotela; ko pa je oče njen ohol in mogočen ter bi v združitev ne privolil pod nobeno ceno... Torej beg! Ogibati se! Iti s pota in bežati pred priliko... Kako, ko so pa razmere zahtevale skupnega dela! In ko bi razmere ne bile zahtevale, ko je pa srce hotelo vedeti svojo misel in hoditi svojo pot... Kaj tedaj, ako mu temni sovražnik obvlada srce popolnoma ter ga spelje od stopinje do stopinje... Kam? —

Nekoč na večer sta bila Anton in Tine v zgor- nji sobi pri Tomažinovich. Preštevala sta denar in računala.

»Osemsto kron!« je poudarjal Tine ves vesel in pisal in računil dalje. »Osemstotrideset — osemstopetdeset... Ha! Anton! Stvar gre dobro! Osemstopetin —. Čakaj, zmotil sem se!«

Antona štetev ni zanimala. Spodaj v kuhinji sta imeli opraviti Ivana in Tomažinka. Med To- mažinkino mirno govorico se je mešal vesel Ivanin smeh. In kakor kraguljci jasno in zvonko je za- hihtelo zdajpazdaj in prihajalo ob odprtem oknu v zgornjo sobo...

Tik pod zgornjo sobo pa je bilo odprto okno družinske izbe. In tam doli sta bila prišla hlapec in Tomažin navzkriž zavoljo par vreč, ki jih je bil trgovec iz mesta baje preceno vzel v račun.

Oblastvena govorica Tomažinova je hreščala v jezi:

»Šestdeset vinarjev! Rečem ti, da šestdeset!«

»Petdeset!« je trdil hlapec. »V knjigi je imel pisano petdeset. In po petdeset jih je nazaj vzel. Kolikor sem dobil, toliko dam.«

»Šleva, ko pa vem, da je v računu stalo šest- deset... Kam? — Vraga, kam sem vtaknil račun? Deklina! Hoj! Kaj se mi zopet reži po kuhinji, mesto da bi mi —. Deklina! — Ivana!«

Smeh v kuhinji je utihnil kot bi odrezal. Hlastno so se odprla vrata v družinsko sobo in med hrapav glas Tomažinov se je pomešal zvonek in blagoglasen Ivanin:

»Oče, kaj bi radi?«

»Kaj neki? Račun! Kam sem vtaknil Dolen- čev račun? Ali ni računil vreč po šestdeset vi- narjev?«

»Ne. Po petdeset.«

»Kaj —? Še ti mi —! Ali naj mi ze vsakdo ugovarja in jezika pri hiši?«

Ah, kako različnega srca in mišljenja so bili ti ljudje, dasi so stanovali pod eno streho! Tu zgo- raj je Tinetu oko žarelo ob vsaki večji številki, ki jo je mogel priračuniti k bogastvu, ki niti nje- govo ni bilo; tam spodaj pa je bilo treba kleti in se hudovati zavoljo desetih vinarjev...

Otožen je prišel Anton tisti večer domov. Niti številka devetstosedeminštirideset, ki mu jo je bil Tine vsaj trikrat ponovil ob slovesu, mu ni mogla pregnati mračnih misli, ki so mu ta večer posebno težko légale na srce...

Tisto noč je sklenil trdno in odločno, da se bo poslej bolj resno ogibal Tomažinove hiše in Ivane. Tako ni smelo iti dalje. Ako se že vendar enkrat resno in odločno ne ustavi, potem — po- tem utegne priti do nesreče, njegove in Ivanine...

In lotil se je mizarskega dela s podvojeno vnemo. Ko je vodil žago ali pritiskal oblič, tedaj je hreščalo in ječalo, kot da se maje hiša v svojih temeljih. Ko je udarjal kij ali žvižgala sekira, tedaj je bilo, kot da je to boj na življenje in smrt...

»Anton, tako si bled,« mu je rekla enkrat sestra Ana, ko ga je prišla klicat v delavnico. Go- vorila je boječe in previdno, ker Anton je bil tako samosvoj in je imel vedno tako polno skrbi...

»Bled —? Kdo pravi, da bled?« je rekel, ne da bi pogledal od dela.

»Ali so ti Tomažinovi povedali, da pojde Ivana od doma?«

»Od doma —? Kdo to vé?«

»K teti pojde v Celovec. Teta je zbolela in ker nima otrok, želi, da bi prišla Ivana —«

»A, to so ženske tranje! V Celovec... Kot da je Tomažin ne potrebuje doma...«

»Jo! Toda teta je bogata in ima hišo in pro- dajalno... Dekleta so se menile. Jaz ne vem.«

»Ženske tranje!«

In zopet je zapel oblič, da je sikalo ostružje v dolgih svedrastih zavitkih.

»Torej niti za toliko me nimajo, da bi mi po- vedali, če res pojde —« je pomislil.

»Ali prinesem zajtrk semkaj, ali greš v hišo?«

»Pridem v hišo.«

V hiši na drugem koncu je stanoval oče Luka. Oče Luka, to je bil ljubezniv starček. Pol gluh, pol slep je sedel ob peči in pletel koše in košare. Telo se mu je bilo upognilo vsled starosti in vsled nesreč, ki mu niso prizanašale v življenju. Ženo — mater Antonovo — je ubila strela pod kozolcem. Jakob, najstarejši, se je ponesrečil v jami. Meta se je bila omožila v Ameriki, a je umrla na prvem porodu. Anton sam — ljubljenelec njegov — je že nekoč visel med življenjem in smrtjo... Ni čuda, da se je starčku upognila postava in so se mu obelili lasje. Toda duh je ostal še čil in do vzeten in dobrodušnost je sijala iz vsake besede, ki jo je izpregovoril. Tako je bil zadovoljen z vsem in tako vdan v dobro in hudo, da je ni bilo stvari, ki bi ga bila spravila v nemir ali celo v obup. Tudi ob najhujši nesreči je videl še solčno plat in se je je oprijel s trdno dušo...

»Dobro jutro, oče!« ga je pozdravil Anton. Pol nevolje je bilo izginilo po poti od vrat do vrat. Drugo pol — eh, kdo bi si belil glavo — bo prešlo ravnotako. Čemu bi se razburjal! Čemu bi tuhtal moreče misli, ko je stvar naposled vendarle čisto preprosta. Če Ivana res pojde, no, potem je itak vse v redu...

»Oče, kako je?«

»Je rekla Ana, da si bled in da kašljaš. Jaz pa nič ne vidim, da bi bil bled. In tudi: zakaj bi kašljal? Mlad človek; pa da bi bil bled in da bi kašljal?«

»Nič bled, nič ne kašljam. — Poglejte!«

In stegnil se je pred očetom ter dvignil roki gori do stropa, da je zapokalo v členkih. Ko so se mu napolnila pljuča s sapo in se je nategnilo močno oprsje, je bilo, kot da pokajo rebra pod to mladeniško močjo...

»No, poglej, Ana, saj sem rekel! Mlad človek; pa da bi bil bled in da bi kašljal.«

»O, kako je vendar prijetno pri nas,« je začel Luka čez malo časa. »Ti, Ana, kljeklješ, ti, Anton, pa mizariš. Ko privijam vitro in ko slišim, kako poka koš v zgibih — poka in vendar drži tem bolj trdno, čim bolj poka — tedaj premišljujem in pravim: Naj poka! Saj Anton tudi razbija, da ga slišim sem v hišo. Naj razbija, pravim, saj bo zaslužil. Res: tudi Ana zasluži. Tudi jaz zaslužim nekoliko. Pa Anton, ta zasluži za naju oba. Hvala Bogu, da je tako.«

»Oče, včeraj ste spletli kar dve košari,« je dejala Ana.

»Dve košari —« se je nasmehnil starček, in dobro mu je délo. »Glej, treba je bilo. Krompir bodo ljudje kopali in kako ga bodo brez košar? Treba je bilo!«

Smejal se je starček tja predse in vesel je bil, da pripomore ljudem celo on pri sedemdesetih letih. Po svoje, seveda. —

Tisti dan Antonu ni šla iz glave novica o Ivani.

Če je res, da pojde? si je mislil. Če ni kdo le pol besede ujel in še tiste pol narobe razumel —? Ampak, niti njej niti Tinetu se ni vredno zdelo, da bi bila črhnila besedo... Ženske na vasi vedo, on — Anton — pa mora izvedeti šele slučajno in postrani...

In še bolj trdovratno se je držal dóma in skoroda ni zapustil hiše.

Naposled pa je prihitel Tine in ga karal:

»Kaj vendar delaš? Toliko potov in skrbi, pa vse moram sam. Ti pa doma tičiš in se niti ne zmeniš —.«

»Verjemi: dela imam čez glavo. Glej, Mihačeva se moži in treba je hiteti z balo. Gostiša mi je naročil štiri dolge mize za gostilno. Mrlak z Mrzlega Vrha me terja že drugič —«

»Pusti tisto, saj vse počaka! Prvo je društvo!«

In Tine je napovedal, da treba nekakih okvirov, potem desk za obitje, potem klopi za galerije in ne vem kaj še.

»Pa kje bo vsega tega treba?«

»Kje —? Moj Bog, na stavbinskem prostoru. Zidarski mojster trdi, da bo drugi teden temelj izkopan in podnožje zidano do površja. Potem se položi temeljni kamen in se slovesno blagoslovi. Tisti dan popoldne bo veselica na prostem v ograjenem prostoru...«

»Temelj za dom —?«

»I, kajpak! Doma tičiš in niti ne veš, da življenje gre svojo pot. Drugi pa tekamo in se trudimo ponoči in podnevi. In nasprotniki se norčujejo in pravijo, da ne dovršimo v tako kratkem času. Bomo videli! Nalašč! Ampak vsi na delo. Anton, zdrami se, zdrami!«

Tine je držal za kljuko, da odhiti za novim delom. Pa niti omenil ni Ivane...

»Tine, počakaj vendar! Kaj naj napravim in kako?«

»Kaj neki? In kako? To moraš sam vedeti. Krvina je govoril o okvirih in opažih, češ, da to spada v mizarsko delo. K njemu pojdi in ž njim se zmeni.«

V tem je bil Tine že zunaj in je hitel dalje. Res — niti z besedo ni bil omenil Ivane...

Priprave so se vršile z burno naglico. Ha, kako je vse gibaló, kopalo in pripravljalo, da dostojno pripravi in okraši prostor, kjer se bo naslednjo nedeljo z vso slovesnostjo blagoslovil temeljni kamen ter se bo postavila podlaga pravemu

napredku in pravi izobrazbi za vse prihodnje čase. V teku tedna so zidarji dodelali do površine; v tem času sta Anton in Krvina ogradila veselični prostor in postavila zasilne kulise, oder in galerijo. Dekleta pa so, razdeljene po vaseh, sedele noter v noč pri vencih in šopkih ter si s petjem in smehom kratile čas... Kdo bi ne bil vesel! Koga bi ta skupni val veselja in navdušenja ne zgrabil in ga odnesel seboj...

Anton je bil zopet kakor prej. Ne! Bil je pogumnejši in živahnejši kakor prej. Kaj komu mari! Naj čaka Mihačeva s svojo balo! Naj se jezi Gostiša, ko gostov ne bo imel kam deti prihodnjo nedeljo! Naj terja Mrlak z Mrzlega Vrha magari vtretjič! Društvo je prvo!

Tisti večer, ko je bilo Antonovo delo ob domu dovršeno, se je vračal domov ves vesel in razigran. Vesel, ker če Ivana pojde ali ne pojde — kaj njemu zato! Moško in odločno! To vendar ni, da bi ga zbegala in premagala vsaka neumna misel, ki nima niti zmislja, niti podlage! Kje je potem moštvo in viteštvo, ki je bilo ob društvenih sestankih toliko govorjenja o njem? Ej ti demon, prijatelj noči in skritih zakotij — še je na svetu moštvo in značaj!

Ob jablani pred Tomažinovo hišo se giblje senca. V mraku je in Anton ne loči. Pa saj steza vodi mimo... Ali ni to ihtenje? Ali se ne čuje kakor jok? — Ah, Ivana je, ki sedi na klopici in si zakriva obraz in ihti...

— Ivana je.

In kri mu je zastala po žilah in ustavil je korak — v zadregi, ali naj nadaljuje pot, ali pa naj zavije čez polje nepoznan in neopažen... Neopažen —? Saj je dvignila glavo in še bolj zajokala.

»Ivana —!«

Nekaj gorkega, blažega mu je šlo preko srca. Nekaj kakor sočutje, čisto in neskaljeno, lepo in vzvišeno... To pač ni bil tisti tovariš poznih ur in prijatelj teme in zakotja — to je pač ljubezen, tista lepa in sočutna...

»Ivana, kaj ti je? Čemu jokaš? Prosim te, Ivana, govori in mi povej... Ali sem jaz —?«

»Ne.«

Glava se je za hip dvignila in dvoje rok je iskalo robca, da si obriše solze, ki so kapale po licih in se kot biseri svetile ob luči, ki je metala bled soj iz okna na vrt.

»Ivana, povej mi, ali res pojdeš z doma?«

Rahlo ji je odmaknil roko od razgretih lic in ji hotel pogledati v oči.

Toda kaj je bilo to, kar ga je speklo kakor ogenj! Ogenj, pekoč kot so bila pekoča tista lica, ki se jih je bil dotaknil mimogrede...

V strahu je izpustil njeno roko. Napel je zadnje moči, da ga čuvstvo ne zmaža popolnoma...

Tedaj pa je stresla z glavo, da ji je ruta zdrsnila za tilnik, in dve kiti kostanjevih las, zaviti v kolobar in pretaknjeni z iglo, sta se svetlikali v svitu luči...

»Ne pojdem ne! Sedaj nalašč ne pojdem, da bodo vedele, da je Ivana preprosto kmetiško dekle, ki se ne sramuje svojih tovarišic, pa tudi ni treba, da bi se tovarišice sramovale nje... Pred očeta poklekнем in ga bom prosila toliko časa, da me usliši in da pusti iz misli teto in njen denar. Trd je, a tako trd ni, da bi ga moje solze in materina prošnja ne omečile. Ne pojdem! Sedaj pa nalašč ne!«

Antona je prevzelo. Pred njim se je treslo in ihtelo v krčevitem joku nekaj mladega, zape-ljivega... In dvoje temnih oči, v gnevu še lepših, je sijalo tja v mračno noč... Ne pojde —! Njene solze in materina prošnja... Kako je to donelo na Antonova ušesa kakor godba... Trd je, a tako trd ni —. Novo, radostno upanje je vstalo v srcu...

»Pa kaj so rekle? Kaj so ti hotele?«

»Kaj so rekle? Kaj so mi hotele? — Rekle so mi: Gospa Ivana! — Gospa Ivana so mi rekle! — In Peskarjeva si je izmislila to ime in nobena druga!«

»Ah —? Tako torej —?«

Kako iz srca se je moral zasmejati temu otroku! Temu velikemu otroku pri devetnajstih letih, s težkimi kitami na glavi in s celim vencem solznih biserov po licih...

In ni vedel kako in kdaj: glavo njeno je vzel v obe svoji veliki dlani in kakor otroku ji je potegnil preko lic in oči, da so se ob eni sami potezi osuli vsi tisti biseri...

Toda —! Ta ogenj! Ta strast! Ta divji sprelet po vsem telesu! — O, Anton! Kam — kam se potapljaš — —?

Kdo vé, kaj bi bilo, da ni v tistem trenutku zahreščalo v hiši:

»Deklina!«

Bil je glas Tomažinov, ki je klical Ivano.

»Deklina! Za vrağa, kod zopet ostaja vse večere?«

Ivana se je zdrznila. En hip... Anton se je ozrl — in sam je stal zunaj pod jablano. Sam — in neizmerna zapuščenost ga je objela...

»Zadnji čas je, da bežim!« si je rekel potem kakor v sanjah. »Ker ne pojde ona, potem moram iti jaz! Dovolj je! Več kot dovolj!«

Tisto noč je sklenil, da zbeži od doma, pa naj ga stane, kar ga hoče...

Imel je prijatelja, ki je delal na Pruskem v rudokopu. Ta prijatelj — znanec iz Mizarske zadruge — mu je bil pisal pred letom, da je dobil dobro delo v rudokopu ter da mu ni žal, da je pustil mizarstvo, ker se zasluži v jami več kot z rokodelstvom. Če bi torej Anton kdaj želel od doma, mu on lahko preskrbi delo in zaslužek.

Takrat, ko je Anton to pismo prejel, se je smehljal prijateljevi postrežljivosti. Da bi kdaj zapustil društvo in svoj dom, tega si takrat ni mogel misliti.

Danes pa —. Danes so razmere drugačne. To uro, ki je sedajle prišla, je Anton pravzaprav že zdavnaj slutil. Bal se je je že naprej, a prišla je le. Sedaj pa brez odlašanja. Proč —, toliko časa, da se razmere izpremene in stvar pozabi... Sedaj je še čas; pozneje bo morebiti že prepozno...

Ta novi načrt mu je v naslednjih dneh prevzel vse misli. Slovesnost blagoslovljenja je bila predurmi; té mora počakati. Takoj po slovesnosti bo razpisan občni zbor društva; tudi tega mora še počakati. Do tedaj bo prijatelj na Pruskem preskrbel vse potrebno. Ob občnem zboru, ko bodo vsi člani navzoči, se poslovijo. Do takrat pa: molk in opreznost!

V tem so tekli dnevi, ki so bili najlepši za društvo, a najotožnejši za Antona. Vse je videl, kako je bil val navdušenja poprijel takorekoč vse, kar je bilo dobrega v fari... Videl je, kako so člani pristopali k društvu kar v trumah... Videl je, kako so rastli prostovoljni darovi za dom, ki se je takorekoč igraje dvigal kvišku in je prvo zidovje že kazalo njegov poznejši obris... Vse to je videl — a s kakšno razdvojeno dušo!

Ivana je bila še vedno doma. Njen odhod je bil pravzaprav že padel v pozabljenost; zakaj govorilo se je, da je teta v Celovcu pač zbolela ter želela Ivano k sebi; a da je Tomažin, ki je bil v tem času dvakrat v Celovcu, znal starko pregovoriti, da bo po svoji smrti itak vse zapisala Tomažinu — seveda kot doto za Ivano... No, potem pač ni bilo treba, da bi Ivana hodila v Celovec; zlasti ker jo je Tomažin rabil pri pisanju in sestavljanju računov.

In tako je naposled prišel tisti usodni občni zbor, ki je hotel imeti Antona za predsednika.

O, ko bi bil Anton naprej vedel, kaj je bilo dogovorjeno med člani, kako gotovo ne bi bil šel k volitvi! Tako pa se je izpostavil izkušnjam še enkrat, seveda nevedé in nehoté. In kakšni izkušnjam!

Tedaj, ko je videl, da bo izvoljen skoro soglasno, mu je postalo vroče in mrzlo obenem.

Laskavo je pomislil, da je čast, ki so mu jo izkazali društveniki, res nekaj posebnega, ter da tako zaupanje zasluži, da on sedaj še prav posebno posveti vse svoje moči v korist društva in članov... Kaj, ko bi se premislil v zadnjem trenutku? Beseda o odhodu še ni bila padla. Kaj, ko bi premenil svoj sklep in bi ostal? Kako nekaj krasnega bi bilo načelovati toliko in tako vnetim članom! Novi dom, ki se zida, bi bil takorekoč njegova last; društveniki takorekoč podložni njegovi...

Toda —.

V tistem odločilnem hipu mu je stopila pred dušo neka podoba — grda in grozna samanasebi, a silno lepo in pretresljivo nekoč opisana od gospoda Tomaža. Podoba notranjega človeka, ki sta ga prevzela strast in pregreha ter ga pogrezata v prepad niže in niže. Brani se revež in se ustavlja nekaj časa. Trdne sklepe dela; nekaj časa se jih drži; samega sebe je vesel, ker upa... upa... A priložnost je tukaj — izkušnjava nastopi z neznanosko močjo... Zakaj nastopi s tako močjo? Zato, ker ni bežal, ampak se ji predrzno nastavljal, zaupajoč na svojo trdno voljo. Izkušnjava je hujša kot je trdna volja... Pade! — Pade drugič, pade tretjič... Potem ne pade več, ampak pada... Včasih se mu še dvigne odpor, toda preslab je... Naposled otopi... obupa... drvi v prepad... včasih sam, včasih vleče seboj tudi druge...

Grozna slika! Ko bi jo znal kdo popisati tako, kot jo je znal gospod Tomaž.

In ta slika, ki je bila ostala Antonu tako živo v spominu, je bila v onem odločilnem trenutku njegova rešitev. Odklonil je.

* * *

Kaj pa sedaj?

Na to vprašanje je pravzaprav odgovor samo eden. — Izgine! Jutrišnji dan ali pa nocojšnja noč — kar je še bolje — naj ga vzame. Tinetu pusti pismo s prošnjo, naj ga opraviči pri društvenikih. Gospodu Tomažu tudi pusti pismo, ki mu v njem pove vse — vse... Ko bo to storjeno, potem naj ostane, kar je bilo, kot da je pozabljeno in izbrisano na veke.

Toda, srce, kaj ugovarjaš in se upiraš, ko je vendar jasno, da drugega izhoda ni!

O boj! O nemir! Ali mar niti gozd, niti samota nista več zmožna, da bi priklicala v srce to, po čemer hrepeni in kliče izmučena duša že toliko časa? In ali je res beg edina rešitev iz tako zamotanega in neprijetnega položaja?

Glava mu je klonila na prsi, kot da je onemogla pod težo misli in vedno novih dvomov. In

pred duhom so se mu porajale slike tistih mirnih in tako srečnih dni, ko še ni vedel za take ali slične notranje boje. Ah, kako je bilo n. pr. zadnjo zimo v društvu še živahno in prijetno! Zlasti takole ob nedeljah popoldne! Tedaj, če ni bilo sestanka ali predavanja, si je izposodil knjigo na dom — in dan je minil kot bi trenil. Kako lahko je pogrešal družbe in gostilne, ki je nasprotni tovariši niso mogli. Drugi dan je vstal vselej z vedro glavo in veselim srcem ter žagal in oblal po delavnici, da so ga slišali dol na sredo vasi. Kako sta mu tedaj rastla ponos in samozavest! Kako je bil — zdelo se mu je — utrjen v dobrem in neomajen v svojih sklepih!

Utrjen —? Ha! Dokler ni prišla prilika in izkušnja! Ta pa je pokazala, kako malo utrjen in kako zelo omahljiv je bil...

Sedaj ima! Sedaj je konec!

Zganil se je s strastjo. Obraz se mu je zožil in na bledih nategnjenih potezah je bilo videti, kako vstaja v srcu grenkoba in kes...

Dež je bil ponehal; le iz kotlin so se dvigale megle, izprva kakor redke pajčevine, pozneje težke kakor sivkasto testo in so z zatohlo težo legle na dolino in gozd.

Stoj! Še ena misel — obupna sicer, a vendar... Ko bi —. Ko bi šel sedaj kot predsednik društva: kot tak, ki mu zaupa ves boljši del fare — ko bi šel sedaj in stopil pred Tomažina...

Ah, ne! Blazna in neumna misel! Tomažin naj bi dal na predsedniško čast in na boljši del fare —? Blaznost!

Kaj pa, ko bi šel in pokazal na svoje delavne roke, na svoje moške prsi, na svoje dobro ime in neomadeževano življenje... In ko bi stopil pred njega in rekel: »Ne maram denarja in dote, samo Ivano mi dajte!« Nemara mož res ni tako trd, da bi ga ne ganilo...

Zastonj! Vsi ga poznajo — Tomažina! Vse zastonj!

Pa ko bi pokleknil pred njega in ga prosil s povzdignjenimi rokami —?

Sramota! Tudi k tej sramoti bi se ponižal, ko bi vedel, da ne bi bilo zastonj. A pri Tomažinu bi bilo tudi to zastonj.

Torej ni rešitve —?

Pač! Tudi ta obupna misel mu je prišla. Ko bi se preko volje Tomažinove zmenil z Ivano in jo zavezal, da čaka in vztraja do svojega štiriindvajsetega leta. Tedaj je prosta in stori po svoji volji... Ta misel mu je bila zadnje upanje — poprej. Poprej, dokler ni vedel, kaj je strast. A sedaj? Lahko bi nagovoril Ivano, da vztraja, toda kdo bo zapovedal démonu, da naj odneha in mi-

ruje teh par let? Zastonjska misel! In nevarna obenem; zakaj razmere naneso in priložnost je tukaj in —. Saj je videl, saj je izkusil!

Torej od doma!

Od doma? Sedaj v tem času, ko življenje v društvu gre na vrhunec?

Planil je pokonci in zaškrtal z zobmi. Šoja, ki je bila sedla na vejo, se je prestrašila in je odhitela med glasnim kričanjem. Skozi gozd je potegnila jesenska sapa, da so zaječale veje na vrhovih. Med ječanje dreves pa se je pomešal obupen jok, ki je privrel iz jeklenih, a tako močno izkušanih prsi.

Solze so tolažba; po tolažbi pa pride vdanost. Vdal se je. — Gre! — Samo do nedelje še počaka. V nedeljo naj se skliče društvo, da se poslovijo člani, da se jim zahvali in se opraviči. Ko bo videl, da ga ne spremlja nevolja tovarišev — laže mu bo... V nedeljo pojde v cerkev in tam pod korom poišče tisti prostor, kjer se poslovijo z gospodom Tomažem vse bolj prisrčno, kot bi se v pismu mogel...

Čudno pomirjen je zapustil svoje mesto in se napotil na rob gozda. Tam je stal tik pota križ, trhel in nagnjen, tako da je ena roka Zveličarjeva kazala skoro kvišku, druga navzdol. Tu h križu je stopil in zdelo se mu je, kot da se gibljejo trhle ustnice ter da kaže ena roka proti nebesom, druga pa objema...

»Pojdem! In četudi srce poka, vendar pojdem!« — to je bil sklep, kratek, a trden.

Ko je prišel domov, mu je povedala sestra, da sta ga med tem časom iskala Tine in gospod Tomaž.

»Tine in gospod Tomaž?«

Ta imena so mu takorekoč priklicala misli nazaj v sedanost, zakaj duh njegov je že romal po tujini.

»In kaj sta hotela? Kam sta odšla?«

»Odšla sta proti Tomažinu. Tine je naročal, da prideš takoj za njima.«

»Dobro. Grem«

Mislil si je: »Zato, ker je gospod Tomaž zraven.«

Hitel je po najbližji poti mimo polj in travnikov. Noč se je bila storila, a na vzhodu je vstajal polni mesec, da je bilo svetlo skoro kakor podnevi. Konec Tomažinovega vrta mu je prišel naproti Tine, ki je v isti sapi hotel že drugič k njemu.

»Ravno prav, da prihajaš!« je hitel razburjen in ga vlekel seboj. »Hotel sem k tebi in bi ne bil miroval prej, da te najdem... Človek, kaj nam napravljaš! Sramoto in sitnosti! Kaj bodo rekli

ljudje? In kako gloriijo bodo gnali nasprotniki! Gospod Tomaž je bil ves obupan . . .«

»Gospod Tomaž je bil ves obupan —« je ponavljal Anton, iznova zbežan in kakor brez misli. To zadnje ga je zadelo naravnost v srce . . .

»Kakor brez glave je bil gospod Tomaž. Pomisli! Ljudi sklicavati k občnemu zboru, potem pa — v odločilnem trenutku tisti Anton Cerar, ki ga hoče ves zbor imeti za predsednika, stopa na oder, odkloni in uide . . . To je preveč!«

»To je preveč —« je ponavljal Anton. Vsaka beseda je bila udarec.

»In kaj nam je storiti sedaj?« je govoril Tine. »Ali naj razpišemo nov občni zbor in nove volitve? Ljudje niso hoteli slišati o tem, da odstopiš, in se niti niso dali pripraviti, da bi volili drugega. Stvar visi. In to bo kost za naše nasprotnike. Rekli bodo: niti voliti ne znajo, niti občnega zbora voditi . . .«

»Tine, samo eno te prosim: druge volitve!«

»Toda ti si izjavil, da odhajaš z doma!« je povzel Tine in ga pogledal z očitkom.

»Jaz da sem to izjavil?« se je čudil Anton. V resnici se ni zavedal, da bi bil izrekel besedo.

»Jaz te nisem slišal; bil sem preveč razburjen. Tudi gospod Tomaž ni mogel z gotovostjo reči, kako si povedal. A Ivana trdi, da si govoril, da odideš z doma. In tudi druge ženske so slišale. — Ivana! Pojdi sem!«

Izza hleva je prišla Ivana z molzno posodo v rokah. Ko je videla, da govorita Tine in Anton, je bila povescila oči in hotela dalje. Tinetov klic jo je ustavil.

»Povej, ali je rekel, da pojde z doma, ali ni?«

Bila je prisiljena, da dvigne oči. In te oči — tem očem se je poznalo, da so jokale . . .

»Govori! Kaj se cmeriš!« je režal Tine.

»Rekel je, da pojde.«

»Rekel sem, da pojdem z doma?«

»Rekel si, rekel!«

Sedaj so se pa solze kar usule na dan; s solzami pa tudi besede, polne zadržane tuže in razburjenosti.

»Orehkova je stala poleg mene in te je slišala. In Matjokova te je slišala in Selakova in Primčeva . . . Od shoda smo šle in smo se menile. In vse so rekle —«

»Vidiš!« je dejal Tine. Njegov pogled — pol jezen, pol zmagoslaven — je žgal v Antonovo dušo, kot da ima požgati še tisto trohico razsodnosti, ki mu jo je pustila množica dogodkov. Stal je pred Tinetom poparjen in kakor brez lastne volje. Kakšno klavrno vlogo je pač igral — in to vpričo Ivane!

»Pojdi z menoj v hišo,« je rekel Tine in ga odpeljal kakor otroka. »Glej, ljudje se ozirajo, in ne maram, da bi govorili.«

Res. Iz par sosednjih hiš je bilo stopilo nekaj žensk na pragove in se oziralo.

Odšla sta v zgornjo hišo.

Tu je bil Tine za spoznanje mirnejši. Hodil je po sobi gor in dol in čakal, da se razmisli. Anton pa je sedel ob mizi, glavo oprto v dlan, in bulil predse.

»Gospoda Tomaža ni?« se je domislil Anton in se oziral po sobi, kot da se je stoprav zbudil.

»Ne. Je odšel pred pol ure.«

»K njemu moram!« je rekel Anton in vstal.

Pa prav tako hitro, kot je odločnost prišla, je tudi prešla. In na obraz so stopile zopet tiste zategle poteze, ki so ga delale tako okornega in nezmožnega.

»Saj je vseeno!« je rekel in sedel nazaj na svoje mesto.

»Kar je, je!« si je govoril v topem obupu. »Zastonj je! Lepi sklepi so bili, toda preslab sem. Ivana je jokala — zavoljo mene je jokala . . . Ne morem — ne morem od doma, pa naj se zgodi, kar se hoče.«

Čez pol minute pa se je zopet dvignil, prijel se za glavo in jeknil med zobmi:

»Zakaj! Zakaj, Tine, si mi to napravil? Zakaj si šel in agitiral zame?«

In premagalo ga je, da je naslonil glavo v roke in zatulil v mizo:

»Ti si kriv! Drugi ste krivi!«

»Česa smo krivi?«

»Krivi ste, da sem izvoljen in da so prišle nadme te zmede in težave! Zakaj mi nisi povedal, kaj nameravate? Hribe in doline bi bil obšel in prosil s povzdignjenimi rokami: Ne volite me! Tako pa —.«

»Ne bodi otrok,« ga je tolažil Tine. »Anton, kaj je to hudega, če smo te volili? Ali ni to znamenje, da ti zaupamo?«

»Zaupamo —. Saj to je ravno!«

»Umiri se in poslušaj. Premisli: moj namen je bil ta-le. Za predsednika društvu se mora izvoliti kdo izmed fantov. Društvo bo potrebovalo svežih moči; zlasti sedaj, ko se zida dom in ko bo treba živahne agitacije za udeležbo pri veselicah, da se pokrijejo dolgovi. Vsak pa ve, da mlad človek, ki je sam zase, ima več časa in več veselja za take stvari. To so celo možje sami izprevideli in so rekli: Zakaj bi se ne volil fant? In mi smo rekli, da volimo tebe. Kaj je to takega? — Jaz ne vem, Anton, kaj ti je prišlo zadnje čase. Tako si čuden in tako samsvoj —«

Fr. Tratnik: Dve skici za »Delo na polju«.

»Tine, ali je oče doma?«

»Naš oče —?«

»Da.«

»Ne. Odpeljal se je v Celovec.«

»V Celovec —?«

Ha! Po Ivanino doto! Kajpada! In ravnokar je bila prišla Antonu zopet tista blazna misel, da bi pokleknil pred Tomažina in ga prosil s povzdignjenimi rokami . . . Sedaj v zadnjem trenutku še, ko stoji na tehtnici čast ali pa sramota njegove lastne hčere . . . Pokleknil bi bil pred njega — pred Tomažina — in ga prosil, kot prosi obsojenec za življenje . . . In morda — kdo ve? — morda bi bila izrečena med drugim tudi beseda, ki bi bila dala Tomažinu slutiti, da gre tu za srečo in čast lastnega mu otroka . . . Tako pa se je v tem usodnem trenutku vozil Tomažin po Celovcu in grabil denar v imenu istega svojega otroka . . . Usoda! — Gospod Tomaž sicer pravi, da usode ni, ampak da si vsak sam dela svojo usodo. Zaboga! Njemu — Antonu — pišejo usodo ljudje in razmere . . . Zastonj je! Konec je! In če se svet podere!

Planil je pokonci, šel razburjen po sobi gor in dol in naposled obstal pred Tinetom, bled kot da nima kapljice krvi v obrazu:

»Prijatelj Tine, kaj hočeš od mene? Govori! Storim vse, kar zahtevaš! Magari, skočim v vodo, ako hočeš!«

Smejale se je kakor blazen in gledal je kot da je z duhom bogve kje . . .

»Anton, umiri se in sedi nazaj,« ga je miril Tine. »Ne delaj si zadrege več kot je treba. Poslušaj me, da ti razložim, in potem presodi. — Anton, sedi! — Tako!«

Potem je Tine imel pred seboj poslušalca, ki je bil — po zunanje sodeč — najvdanejša duša, ki sama nič ne misli in nič ne sodi, ampak posluša kar presodbo drugih ter se ji pokori s slepo vdanostjo . . .

»Glej, Anton, stvar je zavožena; a tako daleč ni, da bi se voz ne dal izpeljati . . . Ali me razumeš?«

»Razumem.«

»Dobro. — Zavoženo je vsled tega, ker bodo nasprotniki kovali orožje in bodo rekli —. Anton, ali poslušáš? — Dobro! Rekli bodo: dom zidajo; mnogo denarja so nabrali, a ko je treba prevzeti predsedništvo, pa odpoveduje tisti, ki je imel okrog blagajne eno prvih besed . . . In po svetu pravi, da bo šel — tako bodo pisali. Kdo ve, če mu nabrani denar ne bo služil za vožnjo in potne stroške — bodo rekli . . .«

»O Bog! Tine! Ti me moriš!«

»Stoj, Anton! Jaz sem le rekel, da tako bodo pisali. Zato pa pravim, da sedaj v teh razmerah nikakor in na noben način ne smeš od doma . . .«

»Saj ne pojdem! Norec, ali ne razumeš, da ne pojdem!«

»Torej! Potem je vse dobro!«

»Potem je vse dobro . . .« je potrdil Anton s trpkim nasmehom. O, če to ni usoda! Ali se mar ni bilo vse zarotilo zoper njega in se združilo v to, da ga pokoplje v prepad, ki že itak sam leti vanj z neznansko hitrico?

»A kaj bo z izvolitvijo?« je vprašal malomarno.

»Nič lažje ko to. V nedeljo se skličejo člani k novemu občnemu zboru. No, in ti prideš in sprejmeš!«

»Pridem in sprejem!«

»Prav je tako; zato, ker jaz sem obljubil ljudem v tvojem imenu, da v nedeljo sprejmeš izvolitev . . . In potem, Anton, še nekaj! Poslušaj me, ki sem tvoj prijatelj. Ne drži se tako sam. Pridi večkrat, da se kaj pomenimo in pogovorimo o društvu. Društvo prospeva le, ako je živahnost med člani. Poglej nasprotnike, kako se shajajo . . . Hočem reči: Pridi večkrat in nikar tako ne samotari!«

»Pridem! Haha! Pridem!«

V tem je bil že pokonci. Pograbil je svoj klobuk, zaletel se v stol, ga preobrnil in drvil po stopnicah na prosto.

In kaj je bila zadnja misel tedaj, ko je pobiral klobuk in drvil po stopnicah? Zadnja misel je bila, da ga čisto gotovo čaka Ivana na vrtu pod jablano, pa da joka še vedno ter da se ji svetijo solze kakor oni večer . . . In skozi te solze ga bo prosila, da naj za božjo voljo ne hodi z doma in je ne pušča same in zapuščene . . . Če je to — in če ga res čaka Ivana v tem trenutku — ha, potem naj ve ves svet, da so ljudje in slučaj bili tisti, ki so mu skovali usodo . . .

Skozi vrata vun — mimo uljnjaka in hleva na vrt — po stezi proti jablani —: to je bilo za Antona dejanje enega trenutka. In tam na vrtu — tam stoji jablana v mesečnem svitu, pod jablano klopica, a Ivane ni — — —!

Obstal je kakor okamenel. Bilo mu je, kot da mu je oplaknil razgreto dušo mrzel poliv . . . V hipu je stal streznjen sam pred seboj.

»Ni je! In jaz sem Judež!«

In bil se je po glavi in si pulil lase:

»Judež! Judež!«

Kod je taval potem in kako: tega se pozneje ni mogel več domisliti. Ko je bila ura v zvoniku deset, je še vedno slonel ob nagnjenem križu ob

robu gozda in objemal njegovo podnožje. Kvišku si ni upal pogledati; zakaj bilo mu je, kot da bi v tistem trenutku stegnil Zveličar svojo roko — tisto, ki je povešena — in pokazal v daljavo, češ: »Poberi se! Judež!«

In vendar ne!

Obraz Zveličarjev je ostal mil in otožen kakor vedno. A nocoj ta večer, ko je padala mesečna svetloba v polnem svitu na ta obraz — nocoj ta večer so se prelivale sence tako, da je bilo videti, da se obraz smehlja in da vabi...

Ko je drugo jutro prišla sestra Ana v Antono delavnico klicat k zajtrku, ga je našla, ko je slonel ob oknu in strmел v jun v jesensko jutro. Ozrl se je, a zopet umaknil obraz.

»Zopet si bled, Anton. Navsezgodaj si že oblal in razbijal... Pa kaj vidim? Tvoj kovčeg! Anton, kam greš?«

»Z doma.«

»Z doma —?« je kliknila sestra in se prijela za glavo.

Nastal je molk, da se je slišala rosna kaplja, ki se je otresla z drevesa in padla na tla.

»Ana, pojdi sem.«

Ana je pristopila.

»Ana, poglej me.«

Zrla mu je naravnost v oči.

»Ana, obljubi mi, da ne boš jokala.«

»Ne bom jokala.«

»In da ne boš izpraševala, zakaj grem.«

»Ne bom izpraševala.«

»In da boš očeta vedno potrjevala v misli, da sem šel le začasno in da zopet pridem. — Glej, na Prusko grem. Prijatelj mi je dobil delo in zaslužek. Zaslužil bom dobro in tudi domov bom pošiljal... Potem pa zopet pridem.«

Glas mu je zastal. Obrnil se je k oknu in si potegnil preko oči. Potem je vzel iz žepa dve pismi in jih dal sestri:

»Tale pisma oddaš. To je za Tineta. Spravi! To pa za gospoda Tomaža. Tako! — Sedaj pa pojdiva k očetu.«

Šla sta; Anton naprej, Ana za njim. Zdelo se ji je pač kakor v sanjah. Ko ne bi bila videla kovčega, ne bi mogla verjeti, da se Anton poslavlja...

»Oče!«

Sklonil se je prav k njemu in mu položil roko na ramo.

»Oče, jaz grem z doma.«

»Z doma greš? In kam greš?«

»Na Prusko grem.«

»Ej, na Prusko greš? Pa kako je to, da greš na Prusko?«

»Delal bom in zaslužil. Prijatelj mi je pisal, kako je zaslužek dober in delavcev manjka. Pa domov bom pošiljal, oče! Ana Vam bo brala pisma, ki jih bom pisal. Je-li Ana?«

Izza mize se je čul glas, ki je bil pa tako tih, da ga starček na klopi gotovo ni slišal.

»Delavcev manjka, to je res,« je začel oče čez malo časa. »Povsod manjka delavcev. Pravijo, da je ljudi zmeraj več na svetu; in ker je ljudi več, mora biti tudi delavcev več, da ljudem delajo in jim postrežejo... Ampak jaz sem mislil, Anton, da boš vedno doma, ker tudi doma je dosti dela, in ljudje pravijo, da dobro delaš... Meni se je zdelo vselej tako lepo, ko smo delali vsi trije. Ti si delal na onem koncu, midva z Ano pa na tem —«

»Lepo je bilo! Tudi jaz vem, da je bilo lepo!«

»Sedaj pa greš? Praviš, da na Prusko. — Pa bi še počakal in se morebiti premislil tja do pomladi.«

»Oče, ne morem!«

In zdrknil je pred njega na kolena in prijel starčev roko ter si jo nesel na čelo:

»Oče, naredite mi križ. Rajna mati je vedno naredila križ, ko so hodili bratje v svet...«

Tresla se je starčku roka, ko mu je med lasmi iskal čela, da ga prekriža. In ko je otipal vdolbino na čelu, se je roka tresla še bolj... Morebiti se je spomnil, da je ta edini, ki ga še ima, že bil nekoč med življenjem in smrtjo...

Pol ure za tem se je postiljon Miha obrnil v vozu in postrani pogledal edinega popotnika, ki je stopal v voz. Popotnik je bil Anton. In postiljon Miha je po poti rajši govoril ko molčal. Pogledal je proti severu in dejal:

»Dežja ne bo. Ampak vreme je prav jesensko. Do mesta bova vozila dobri dve uri.«

Ko ni bilo drugega odgovora, kot da je vreme res jesensko, se je obrnil postiljon Miha in švignil po konju:

»Pa vozimo v božjem imenu!«

Še tisti dan je bil Anton preko meje.

Drugi dan pa ga je že pozdravil prijatelj na Pruskem.

* * *

Po dolgih dveh mesecih je dospelo na Antona pismo, ki je govorilo o vseh važnejših dogodkih v domovini. Pismo je bilo od gospoda Tomaža. Poročal je, da je bila prišla zadeva hitro v pravi tir; ker pri drugem občnem zboru je bil izvoljen

mož — Kalčev Gregor — mož sicer, a mlad in vnet, ki mu je bilo društvo že od nekdanj pri srcu. Dom se je zgradil, pokrili in dodelali toliko, da se bo še pred Božičem vršila slovesna otvoritev. Navdušenje med člani je še vedno kot je bilo, če

ne še večje. In Ivana? — No, Ivana bo menda vendarle gospa Ivana; zakaj profesor iz Idrije se je oglašil kot snubec, in splošno mnenje je, da zoper tako poroko nista niti Tomažin niti Ivana sama.

JOS. KOSTANJEVEC: MILIJONAR PETER.

I.

Popoldansko solnce se je z vso silo uprlo v okno in nizko spuščeni zastori niso mogli ubraniti vročini, da ne bi prihajala v sobo. Dušljiva soparica je legala na prsi in tlačila k tlom. V sobi je dišalo po bolniku in po zdravilih. V polutemi so bleščale bele rjuhe s postelje ob daljši steni; na njih je ležalo nepremično dvoje prosojnih belih rok, razgaljenih do lakti. Dolgi košчени prsti so včasih podrhteli in se zganili, dotaknili se drug drugega, zopet trdo obstali. Na visokem podloženem vzglavju, vdrta v mehke blazine, je počivala od gostih črnih las uokvirjena glava. Mlada in lepa. A lica blede in izplaknjena, čelo belo kot sneg, velike oči motne, bolešno začudene, neprenehoma vprašujoče.

Vrata v sobo so se odprla.

»Ali spiš, Pepca?«

Bela laketa na odeji se je premaknila in se dvignila kvišku. Takoj je zopet padla navzdol in bolnica je izpregovorila s tihim, nekoliko ohripelim glasom:

»Pristopite bliže, teta. Dvignite, prosim, nekoliko zastor. Boljše, da sije solnce noter, nego ta neznosna soparica. Tako, hvala Vam lepa.«

Starka se je sklonila nad bolnico in ji položila uvelo desnico na čelo.

»Kako je hladna Vaša roka, teta. Še nekoliko časa podprite, prosim... Tako, zdaj pa ono. Hvala, dobro mi je delo.«

V solčnih žarkih so zaplesale mušice okoli viseče svetilke v kolobarju, pod sivkasti strop se je zaletel čmrlj in brnel. Kakor bi oživila nekje skrita struna in zapela.

»Presvetlo je,« je izpregovorila starka. »Ne bo dobro tvojim očem.«

Pepca se je izkušala nasmehniti.

»Še teh par dni mi pustite solnce, teta.«

Starka se je stresla in začudeno pogledala v bolničine oči. Kakor bi nečesa iskala v njih.

»Kaj govoriš, Pepca? Še par dni? Da, še par dni in na bolje se ti obrne. Tedaj šele vzide tvoje

pravo solnce in te povabi s seboj na vrt, v gozd, v hrib. Rdeti so že začela jabolka na vrtu in maline dišijo po zasekah. Hrib žari in je zrastel visoko v oblake. Kakor testo ob dobrem kvasu se je razlezlo polje in travnik šumi in poje.«

Starka se je zasanjala. Govorila je tiho in hitro. Pepca se je smehljala, večale in globile so se uboge oči. Čmrlj je zadel ob šipo in zdrsnil ob njej navzdol, da je struna zaječala in takoj za hipec onemela.

»Da, vse piruje, vse obhaja svoj veliki god... samo ubogi človek umira,« je menila Pepca in se zastrmela v konce svojih prstov.

Teta se je hipoma dvignila in stopila k oknu. Dala si je opravičiti pri zastorih. Sklonila se je vun in pritisnila svoje ozke prsi na podoknico. Da bi jih ne razneslo, kar se je bilo v njih pravkar porodilo...

»In vendar mi ni hudo, teta,« je čez nekoliko hipov povzela. »Kakor mi je bila še pred kratkim časom težka in grda misel o smrti, tako mi je sedaj lahka in lepa. Glej, en sam korak, kakor da stopi noga čez prag, in že je za mano vse, kar je nečednega in nevrednega.«

Teta je nehoté zopet spustila zastor in sedla k postelji.

»Umiri se, dete, ne razmišljaj. Ne govori tako, zate nima pomena. Novo življenje ti vzklije, srečna bodeš in srečen bo ob tebi tvoj ubogi, skrbni oče. Že zaradi njega moraš živeti.«

Pepca je zmajala z glavo. Starka ji je zopet pogladila čelo.

»Sedaj pa moraš biti popolnoma tiha. Poizkusi nekoliko zaspiti, zakaj popoldan je še dolg. In sanja naj se ti kaj lepega, o solncu in o zdravju, o vrtu in gozdu in hribu. Zatisni oči, dete. Tako... zasanjaj!«

Nje roka je narahlo popravila odejo in še nekočkrat potegnila preko vročega čela bolničinega. Pepca se je umirila in se ni ganila. Tedaj je vzela teta v roke pahljačo in mahala z njo počasi

in enakomerno nad bolničino glavo. Začelo se je rahlejšje in rednejše dihanje, okoli usten je legel komaj viden nasmeh. Previdno se je čez nekoliko hipov dvignila starka in odšla po prstih iz sobe.

* * *

Teta Ana je poiskala svoje naočnike in jih nataknila. Iz predala je nato vzela šivanje, primaknila stol h kuhinjskemu oknu in sedla. Med okorelimi prsti je šumelo belo platno, šivanka je vbadala in delala šive, ozke, komaj vidne. Iz navade in samaobsebi. Nastajale bi bile te dolge in drobnopikčaste vrste menda tudi tedaj, ako bi bila teta Ana slepa. Zakaj vse svoje dolgo življenje je prešivala in prekrpala. In kar ji je ostajalo semtertja časa, ga je prečitala.

Iz kuhinje je bil razgled na vrt in odtam dalje na državno cesto, za katero so temneli gosto obrastli nizki griči. Zato je teta Ana najrajša tukaj sedela in delala. Ta razgled je bil nje življenje, ob njem se je tešilo vse njeno hrepenenje. Spominjal jo je na nje rojstni kraj, na davno prošla mlada leta, na vse lepo, kar je kdaj doživela in kar je bilo izginilo za vselej že izdavná. Kakor ribi voda je bil teti Ani potreben ta razgled in umrla bi že bila, da ga ni imela.

Zaraditega in tudi še iz ozirov varčnosti je stanoval nje brat, knjigovodja Osojnik, zunaj mesta, dasi je imel dolgo pot do tvrde Winter in sin, kjer je bil uslužben že nad petindvajset let. Točno ob polosmih zjutraj in poldveh popoldne je odhajal od doma, točno ob polene popoldne in ob polosmih zvečer se je vračal domov. Dan za dnem, teden za tednom, leto za letom, izvzemši praznike in nedelje. Ura ni mogla biti točnejša od njega. Postal je bil sčasoma pravi steber svoje tvrde, ki se je lahko zanesla nanj vselej in v vsem...

»Teta Ana!«

Ženski glas jo je poklical iz vrtne lope.

Teta Ana je odložila šivanje in naočnike ter počasi vstala. Nagnila se je skozi okno.

»Česa želite, gospa Amalija?«

»Tu je hladneje. Ako nimate posebnega oprava, pridite dol. Se kaj pomeniva.«

Teta je stopila po prstih k vratom in jih narahlo odprla. Pogledala je na postelj. Bolnica je spala. Vzela je zopet svoje šivanje ter odšla tiho po stopnicah na vrt.

»Uh, kako je neznosno soparno,« je vekala gospa Amalija. »In še tukaj, kjer je neprimerno hladneje nego gori. Kaj bo, ako ne bo dežja? Kako je bolnici, teta Ana?«

Težko je soplá gospa Amalija in na debelih počačastih rokah so se v zapestjih prikazovale

potne kaplje, skoro tako velike kakor na nizkem zagorelem čelu.

»Skrbi me, zelo me skrbi,« je odgovorila teta Ana in prisedla. »Tako čudno govori danes. Kakor bi že bila sklenila vse račune s svetom.«

»Koliko časa je že sedaj, kar leži?«

»Ravno dva meseca. Prej je še tavalá in lazila okoli, a zdrava že ni bila od lanske jeseni. Moj Bog, kako je to hudo.«

Teta Ana je zrla zamišljeno predse, gospa Amalija si je z robcem brisala roke in obraz.

»Jetika,« je izpregovorila potem počasi in pogledala vstran. Kakor bi se bila sama ustrašila te besede, je takoj umolknila.

»Narahlo in brez bolečin bo zaspala,« je dejala čez nekoliko hipov teta Ana. »Kakor njena mati.«

Krepko je vbodla šivanko v platno in potegnila konec visoko gor. Sama ni vedela, čemu, ko ni bilo treba. Pogledala je gospo Amalijo. Samo zdravje je je bilo. Tolsti nje podbradek se je svetil v masti in drobne žive oči so se komaj videle izmed zalitih lic in rjavih redkih obrvi. Moj Bog, zakaj niso vsi ljudje tako zdravi kakor gospa Amalija? Samo stotino da bi dala Pepci, pa bi zadoščalo še za nekaj let.

»Kaj je bila tudi nje mati jetična?« je vprašala gospa Amalija. »Nikdar mi še niste pripovedovali, dasi smo skupaj že dolgo vrsto let.«

»Da, ubogi moj brat, ta je doživel že marsikatero bridkost. Komaj je pozabil nekoliko na prvo izgubo, mu že preti druga. In ta bo še bridkejša.«

»Kako je bilo tistikrat?«

Gospa Amalija je bila radovedna in je napela ušesa. »Komaj tri leta je bil poročen, ko je prišlo. Nenadoma, neverjetno, bliskovito. Učiteljica je bila, drobna, skoro prozorna. In dobra, dobra. Ni imela lastne volje, moževa volja ji je bila vse. Ni več takšnih zakonov, gospa Amalija. Pa je tudi dober moj brat, dober kot kruh.«

Gospa Amalija je nehoté prikimala in se zamislila. Vedela je, da je knjigovodja dober, in zavedala se je, da bi mu bila dobra tudi ona. Samo ako bi hotel. Pa menda še sedaj ne more pozabiti, ker je tako redkobeseden z njo, ki se nikakor ne skriva pred njim. Bogme, zaradi njega bi dala slovo svojemu lepemu vdovskemu stanu. Ko bi hotel, ko bi hotel.

»Pepca je bila stara eno leto, ko se je zgodilo,« je nadaljevala teta Ana. »Mati je bila v šoli, zakaj poučevala je tudi potem še, ko je bila poročena. Šele pozneje, ko si kaj prihranita, je hotela pustiti službo. Jaz sem jima gospodinjala že takrat.

V šoli je torej bilo, med poukom nekega pomladnega jutra, ko so cveteli kostanji po drevoredih in so vele tople sape čez brda in travnike. Tedaj se ji je ulila kri in se je zgrudila. Pripeljali so jo domov in prišel je brat iz pisarne. Samo enkrat je še dvignila oči in objela z njimi moža in hčerko. Potem so ugasnile za večno. Brat dolgo ni mogel verjeti, da se je zgodilo. Dan za dnem se je čudil, da je opoldne še ni iz šole, večer za večerom je vpraševal, čemu je prazen nje stol ob mizi. Včasih, takole poleti v mraku, se je zgodilo, da jo je nena doma poklical, da so se njegove roke iztegnile po nečem. Ob takšnih prilikah ni potem izpregovoril več z nikomer nobene besede. Zaklenil se je v svojo sobo in se prikazal iz nje šele drugo jutro. V tihi boleti so potekala leta, a še danes ne vem, ali so že prinesla pozabljenje. Popolnega gotovo ne. Vso svojo ljubezen je med tem časom osredotočil na Pepco. Ljubezen, napolnjeno z bridkostjo in z vednim strahom pred izgubo. Zaradi tega strahu je ni dal na učiteljske. Rajši ji je privoščil trgovsko izobrazbo, dasi jih je tam že danes po sto, kjer bi bila nastavljena samo ena. Ko se je uprav trudil, da bi ji dobil kje, četudi morda samo brezplačno mesto, ga je zadelo najhujše. Tako je postal čuden, tako zakrknjen vase, da se bojim tudi za njegovo zdravje. Čuda bi ne bilo, ako bi zblaznel.«

Teta Ana je umolknila in zrla tja čez vrt na znane zarastle holme. Gospa Amaliya je zdihnula in si otrla zopet debele kaplje raz čela. Kako bi bilo lepo na svetu, ako bi bilo drugače, si je mislila. Ako bi ne bilo pozimi mraza, poleti vročine, ako bi ne bilo bolezni, bridkosti in žalosti. Ako bi bil tudi drugačen, precej drugačen — knjigovodja Osojnik.

Solnce se je počasi nižalo nad smreke na zahodu, rdelo in se večalo. Teta Ana se je zagledala vanj, kakor bi ga videla prvič. Ali res že zahaja?

»Še teh par dni mi pustite solnce, teta,« se je oglasil v bližini bolesten glas.

Starka se je stresla in ozrla.

»Kaj ste rekli, gospa Amaliya?«

Gospa Amaliya se je začudila in sramežljivo povescila oči.

»Jaz, teta Ana?« je zajecjlala. »Oh, nič...«

II.

V kontoarju tvrdke Winter in sin je dokončaval knjigovodja Peter Osojnik mesečne račune. Nizko nad veliko knjigo je bila sklonjena njegova glava. Precejšnja pleša se je zibala nad njo kakor leščerba, vsak hipec se zasvetila, vsak hipec skrila. Ozke rame so segale do ušes, bile so špičaste, da

je skelelo. Obraza ni bilo videti, samo koščena desnica s peresnikom med palcem in kazalcem je polzela enakomerno ob robu knjige navzgor in navzdol, obračala liste in pisala številke. Okrogle, lepe številke. Na njih obliko je bil Peter Osojnik včasih ponosen. No, tudi to je že minilo. Peter jih pač še piše, natančno in kaligrafično lepo kakor nekda, a vidi jih ne več. Kakor ne vidi stroj svojega dela.

Petrov šef, stari Winter, je vstal izza svojega pulta. Stopil je nekoliko korakov po sobi in se pretegnil.

»Koliko časa ste že uslužbeni pri nas, gospod Osojnik?«

Peter je osupnil, roka je zastala na sredi črte.

»Petindvajset let in dva meseca ravno danes, gospod šef. Natančno.«

»Dolga doba, lepa doba,« je pripomnil šef. »Malokdo zdrži toliko časa na enem mestu. Ali gre prej sam ali ga pa dajo.«

Petru je dobro dela ta pohvala in dvignil je glavo nekoliko više iznad knjige.

»Koliko lepih novcev ste že zaslužili pri nas,« je nadaljeval šef. »Premoženje, lepo premoženje, kajne, gospod Osojnik?«

Osojnik se je začudil.

»Premoženje, gospod šef? Kje naj ga vzamem, premoženje.«

»Kako ne, gospod Osojnik? Pomislite nekoliko. Saj znamo računati. Izprva ste res imeli samo po petdeset goldinarjev, a pozneje se Vam je plača višala vsakih pet let in zdaj imate že nad deset let mesečnih dvestoinpetdeset kron. Kakor kak baron, gospod Osojnik. Ali ni res?«

Gospod Winter se je smehljajal. Osojnik ni vedel, kaj bi. Še nikdar ni šef tako govoril z njim. Zato je rastlo Petrovo začudenje od hipa do hipa. Nehoté je odložil pero ter se obrnil s polnim obrazom proti Wintru. Izkušal se je nasmejati.

»Izvolite se šaliti, gospod šef. Sami veste, kako težko je življenje dandanašnji in kako...«

»Računimo nekoliko, gospod Osojnik,« ga je prekinil Winter ter prisedel prav tik knjigovodje. »Videli boste, da ne pretiravam. Torej, pet let po sto kron na mesec znaša šesttisoč kron, pet let po stoinpetdeset pa znaša devettisoč. Prvih deset let torej petnajsttisoč kron. Razumete, kajne?«

Peter se je prijel za glavo. Z izbuljenimi očmi je strmел v šefov razblinjeni obraz. Čemu mu to pripoveduje?

Winter pa je nadaljeval:

»Potem ste imeli zopet pet let po dvesto, torej skupaj dvanajsttisoč kron. Sedaj pa, dragi Osojnik,

že deset let po dvestoinpetdeset, znaša celih tridesettisoč kron. Bože moj, gospod Osojnik, ali znate računati, ali ni to lepo premoženje? Celih sedeminpetdesettisoč kron ste torej zaslužili pri nas in še dva meseca čez. O, Vi srečni človek, gotovo ste si prihranili večji del te vsote. In to nalahko, sedé, takorekoč samoobsebi in brez skrbi. A mene to veseli, res me veseli. Zaradi Vas, gospod Osojnik.»

Winter se je še vedno smehljaj in se tolkel s plosko roko po tolstih bedrih. Osojnik pa je glupo prikimal z glavo, češ, res je tako, kakor pravite. A razumel ni ničesar in tudi prikimal ni hotel. Kar samaobsebi je cincala glava goriindoli in mislila: čemu mi to pripoveduje, kaj namerava?

»Lepo je to od Vas, da priznate, gospod Osojnik. In meni je tako lahko pri srcu, da Vam je ravno naša tvrdka pripomogla do sreče. Oj, lahko boste živeli, ko nas zapustite. In mi bomo imeli zadoščenje, da nismo pustili svojih uradnikov stradati. Da smo jih preskrbeli za starost.«

Osojnikova glava je še vedno prikimala, a obraz se je daljšal in daljšal. Vedno bolj se mu je vsiljevalo vprašanje: Čemu mi to pripoveduje, kaj namerava? Rad bi bil nekaj odgovoril, toda ni mogel. Kakor v sanjah se mu je godilo, ko človek krčevito odpira usta, a se mu jezik samo valja po njih in namesto besed prihajajo iz njih neartikulirani glasovi.

Winter pa je vstal in ga potrepal po stisnjeni rami.

»Da, v svojem govoru bi bil kmalu pozabil, da Vam moram danes izplačati Vašo mesečnino. Oprostite. Prosim tukaj.«

Osojnik je mehanično vstal in pravtako mehanično spravil denar. Ves tuj se mu je hipoma zazdel ta prostor, kjer je preživel v njem večji del svojega življenja. Kakor bi bil stopil danes prvič vanj, so ga gledali razni pulti in so se čudile mize in knjige, so zijali iz kotov napolnjeni predali. Čemu prihajaš semkaj, tujec? Česa iščejo tvoje zbegane oči pri nas?

»Ali se bom mogel kdaj privaditi tem prostorom?« si je mislil Osojnik.

Vedno bolj zbegane so postajale njegove misli; vedno niže mu je klonila glava pod njih težo. S tresočo roko je prijel palico in klobuk ter počasi stopal mimo šefa iz pisarne. Pozabil ga je pozdraviti.

Gospod Winter se je prenehal smehljati, za hipec se je potemnil njegov vedno zadovoljni obraz. Kakor bi mimo njega stopali pogrebci...

* * *

Osojnika je silno žejalo. Česar ni storil že dolgo, je storil danes. Vstopil je v bližnjo gostilno in si naročil čašo piva. Izvrnil jo je naglo, pijača je padala kakor na žerjavico. Kako to, da si še vedno žejen, Peter? Poklical je še drugo čašo. Hlastno jo je prijela njegova trepetajoča desnica, ko se je oddaljila natakara. Ni je odložil od ust, dokler ni bila prazna. Kaj se je zgodilo s teboj, Peter Osojnik?

Vprašal se je tako ubogi knjigovodja, a odgovora si ni vedel. In v sobi ni bilo nobenega, ki bi mu bil odgovoril. A čutil je vedno večjo, vedno bolj žgočo žejo. Kakor bi bila v njegovi notranjščini živa apnenica. Apnenica se ne gasi s pivom, se mu je naenkrat zasvetilo. Toda sedaj si v gostilni, Peter, in da bi šel iz gostilne žejen, to bi bilo čudno. Torej še eno čašo. In ko je poklical, se je zopet vprašal: Kaj je s teboj, Peter Osojnik?

»O-o, Peter, hočem reči gospod Osojnik, Vi tukaj? Kam naj zapišemo! Velika čast za nas, da se srečamo enkrat v teh svetih prostorih.«

Peter je dvignil glavo. Prihajal je poslovodja tvrdke Winter z dvema tovarišema, trgovskima pomočnikoma.

»Mi smo namreč redno vsak večer tukaj, gospod Osojnik,« je nadaljeval poslovodja. »Kajne, Rezika-a?«

Pomencal si je roke, da je zašumelo in plosnil. Potem je potrepal brhko Reziko s palcem in sredincem po jamici v licu, zasmejal se in prisedel k Osojnikovi mizi.

Peter se je zdramil. Kako to, da sem tukaj, mu je šinilo v glavo. In stopila mu je pred oči nizka postelj z belimi rjuhami in visokim vzglavjem in gledale so ga velike motne in bolestno začudene oči hčerkinine žalostno in očitajoče. Peter se je stresel in zdihnil. Hotel je oditi.

»Samo še čašico, gospod Osojnik,« je hitel poslovodja. »Počastite nas s tem. Zlasti, ko menda že zapuščate našo tvrdko.«

Peter ga je prestrašeno pogledal.

»Zapuščam? Kako to?« je vprašal plaho.

»He-he, hm, ne delajte se no! Nam lahko zaupate. Ali Vam ni morda šef že odpovedal?«

Peter ni ničesar odgovoril. Mehanično je potrkal s čašo ob mizo in Rezika jo je zopet vrnila ste jih doslej opravljali Vi. Šef je pomišljal, se mu je hipoma, da Osojnik še ničesar ne vé. In zasmilil se mu je osiveli in sključeni mož.

»Kaj je?« je vprašal Osojnik čez nekoliko hipov hripavo.

Tresel se mu je glas, tresle roke in noge.

Poslovodja je bil v zadregi in je pogledaval svoja tovariša, kakor bi iskal pomoči pri njih. Ta

dva sta pa zrla pod mizo in stiskala namizni prt med svojimi prsti.

»Kaj je?« je vprašal Peter vnovič in njegov glas je bil tih in proseč.

Tedaj se je ojunačil poslovodja in je začel pripovedovati hitro in presekano.

»To je tako, gospod Osojnik. Kakor sem izvedel od strani, iz šefovih pogovorov. Šef ima nekega bratranca. Visokega uradnika, ki je stopil te dni v stalni pokoj. Baje ima šesttisoč kron pokojnine. Pa ima še premalo. In je še čvrst za delo. In skop, da bi vse pograbil. In ta se je ponudil šefu, da prevzame za polovično plačilo posle, ki ste jih dosedaj opravljali Vi. Šef je pomišljal. Menda se mu vendar ni zdelo posebno pošteno, da bi se spuščal v takšne kupčije. Pa oni ni odnehal. Trkal je na sorodstvo in na dobiček, ki ga pridobi s tem tvrdka. Bil je sleherni dan nad njim, dokler se šef ni vdal in ga sprejel. Skopušstvo je menda premagalo vse pomisleke.«

Poslovodja je končal in nagnil čašo na usta. Ko se je ozrl na Petra, se je začudil, da je ta tako miren. Niti najmanjše izpremembe ni bilo na njegovem obrazu. Samo oko je nekako obsteklelo in zrlo nepremično nekam v oddaljeni kot.

»Čemu sem mu pripovedoval, ko je pa sam vedel?« si je mislil poslovodja. »Lepo me je potegnil.«

Trgovska pomočnika sta se oddahnila in si prižigala cigarete.

»Manjka se služb gospodu Osojniku!« je rekel mlajši. »Samo roko mu je treba iztegniti, pa je. Tako spreten in točen izvedenec. Winter se bo še kesal.«

Petru se je naenkrat razlil po obrazu čudovit žar, kakor bi bilo solnce posijalo na zimsko rušo. In smehljalj okoli njegovih usten je razodeval veliko srečo njegovega srca.

»Gospod poslovodja,« je dejal veselo, »nekaj bi Vas prosil. Mlade noge imate. Pojdite v banko in dvignite mi dvatisoč kron na tole knjižico. Vidite, ravno milijon kron je naloženih nanjo.«

Potegnil je iz žepa svoj zapisnik in ga ponudil čez mizo.

Poslovodja in tovariša so se spogledali.

»Toda, dovolite, gospod Osojnik, nocoj je banka že zaprta,« je dejal poslovodja in mu vrnil knjižico.

Peter je pogledal na uro.

»Oh, saj res. Nisem mislil na to. Malo bi bili poveseljačili nocoj s tem drobižem. Pa jutri, gospoda, vas povabim.«

Skrbno je spravil knjižico v žep. Nato je počasi vstal, nataknil klobuk in vzel palico.

»Zbogom, gospodje. Ne pozabite priti.«

S smehlajem na ustnih je počasi drsal iz gostilne.

Ko je že bil odšel, je prišla Rezika in vprašala po njem.

»Hudo je z njim,« je dejal poslovodja. »Vse drugačne so bile moje misli, ko sem gledal prej njegovo mirnost. Ubogi človek, škoda ga je. Pa takšno lopovstvo naše tvrdke! Fej!«

»Plačal ni, kar je izpil,« je opomnila Rezika.

»Plačam jaz...«

III.

Topel in vonjiv večer je legel nad mesto. Za vrtom gospe Amaliije je pel potok svojo pesem med cvetjem in zelenjem glasno in veselo, kakor bi hitel v svate. Nič ga ni motilo, kar se je godilo okoli njega. Gospa Amaliija je sedela na nizkem bregu, zamišljena in utrujena od popoldanskega brezdelja in vročine. Semtertja je ujemala vodo v pergišče in jo izlivala na tolste, do komolca razgaljene roke. Udobno ji je bilo in vesela je bila sama sebe in svojega lepega brezskrbnega življenja. Vsega ji je Bog dal v izobilju, zdravja in drugih posvetnih dobrot. Česar še ni dal dozdej, bo pa še dal, namreč namestnika za dobrega prvega moža, ki ga nikdar ni pozabila, ko je mislila, kje in kako bi dobila drugega.

Tedaj je zaslišala stopinje. Sklonila se je za hipec na lakteh kvišku in pogledala skozi presledek pri ograji na cesto. Sramežljivo je zardela, ko je zagledala svojega najemnika Petra Osojnika. Kaj se mu je neki prigodilo, da stopa danes tako mladeniško in si celo natihoma žvižga kakor mlad fant, ki gre k dekliču v vas. Danes bi bila prilika, je pomislila gospa Amaliija. In takoj je dozorel nje sklep. Zakašljala je glasno, kakor bi se ji bilo zaletelo in stopila je k ograji.

»Gospod Peter, oj, gospod Peter.«

Peter Osojnik se je ustavil in pogledal skozi presledek.

»Vi ste, gospa Amaliija? In mene kličete?«

»Veseli ste, gospod Peter, zato sem si mislila, da smem. Ni Vas strah, ker ste sami. Mene pa je, gospod Peter. Stopite noter, že dolgo se nisva ničesar pomenila.«

Peter se je glasno zasmel.

»Pa grem, ker me kliče moja dečva.«

Takoj potem se je prikazal pri vratih.

»Ali še ni moje žene iz šole?« je vprašal začudeno.

Gospa Amaliija se je zdrznila. Ni vedela, kaj bi odgovorila. Osojnik se je pa oziral po nasadih

in njegove oči so iskale. Udaril je s palico po bližnjem grmu in povetil glavo.

»Sem vedel, da je še ni,« je dejal otožno. »Vsak dan se zamudi. Ali jo poznate, gospa Amalija?«

Gospa Amalija je za korak odstopila. Zapazila je v njegovih očeh, da ga ni doma.

Približal se ji je naglo in se sklonil k njenim ušesom.

»Stopite ponjo, gospa Amalija. Povejte ji, da težko čakam. Pol milijona Vam dam, ako pride takoj. Tačas grem v banko po denar. To bo ženitovanje, še midva se vzameva, gospa Amalija. Pa hitite!«

Neka grozna tesnoba se je polastila gospe Amaliije. Dušilo jo je in tlačilo k tlom. Peter pa jo je gledal in se čudil, zakaj ne odide.

V tem trenutku je prestrašeno viknila pri oknu teta Ana.

»Za božjo voljo, pomagajte, Pepca umira, Pepca-a.«

Peter se je za hipec zavedel. Gospa Amalija ga je prišla za roko in ga vlekla za sabo navzgor.

Pepca se ni več ganila. Nje voščen obraz se je smehljajl kakor v snu.

Teta Ana je klečala pri postelji in jokala.

Peter je pristopil boječe in položil Pepci roke na glavo.

»Ubogi otrok, kako trdno spi. In nje še ni iz šole,« je dejal smehljaje in utrujen omahnil na stol.

Teta Ana je planila kvišku. Nje pogled je begal od brata do gospe Amaliije in nazaj. Begal, begal...

Ko je nenadoma razumela, se je zgrudila na tla brez vsakega glasu.

Gospa Amalija je hitela po ljudi, Peter pa se je opiral v dlani in se je smehljajl.

EPIKUREJEC.

Z uganjkami nerazrešnimi,
z željami srca neutešnimi
grenimo si sladke trenutke življenja:

V mladosti odbegli, nezabljeni,
opojno so naši vrtovi dehteli — čemu?
in v pisanih poljih škrjančki žgoleli — čemu?
in vince šumeče mladost je ogrevalo
in solnce jo s toplimi žarki obsevalo — čemu, čemu?

Bedak si, sam kriv, če mladost ti pojenja:

Še vedno opojno vrtovi dehté —
potrčaj za cvetom jim cvet!
in v pisanih poljih škrjančki žgolé —
poslušaj zavzet!
Še vedno te vinčece vabi šumeče —
o bratec, le pij!
ugasnilo ni ti še solnce goreče —
zapodi skrbi! —

Leopold Turšič.

TRAGEDIJA.

Vse mesto zmučeno molči
in sanja sanje težkih noči . . .

Gigant le črni čuje,
vso noč že dela, vso noč kuje, kuje.
Ko da pošast bi bruhala
— iz žrela plameni in iskre švigajo,
črno temo užigajo —
in plamen vsak — ko curek rdeč krvi
bi šinil v vzduh, v razpaljene plasti,
s kipečim puhom jih oškropil in usahnil . . .
In gledam, skozi noč prodirajo oči:
železje vse očrnjeno bobni
in kladivo ob kladivo udarja,
jek jeku jezno odgovarja,
kolesja se vrte in hrujejo,
jermení sičejo,
s trenutki v diru mrzličnem tekmujejo,
ki nedosežni v noč se umičejo . . .
Usahle, medle roke v prah se sklanjajo
in pitajo trepetajoč giganta
— in žrela se odpirajo, požirajo
požrešna in priganjajo,
roke se sklanjajo . . .

»Otroci, tiho! Še ne spite?
Ste žalostni? . . . Seveda . . .
zdaj mamice ni več in očka ni pri vas,
le glad prihaja vsak dan v vas,
iz kota vsakega vas gleda
s pošastnimi očmi sestradan volk . . .
Bolestna misel, na smrt žalostna,
vso noč ob posteljicah, s solzami rošenih,
vas straži, v sanjah vam kramlja
in z vami plaka in z vami čaka
dne zaželjenega . . .«

DREVO.

Moj sad je bil že zibelka stoterih
in stoterih je bil že zadnji dom —
a jaz še tebi šumim

Trenutki beže,
stroji vsi divji bobne,
besne in priganjajo . . .

»Nikar, nikar ne plakajte!
Samo do jutra še zatisnite oči . . .
Seveda . . . Obleke ni
za Ivančka . . . in ti za svečo si prosila,
da prvič k svetemu bi obhajilu šla,
in svečice nisi dobila . . .
In ti tudi nimaš mirnega sna?
Le tiho, mali, sladko zaspi . . .
pa ko se zbudiš, bo očka pred tabo
in štruco, prebelo štruco bo prinesel s sabo
in bo izbrisal solze iz oči . . .«

Srce z otroki se zgovarja
in mož že šteje hipe
in pomlajen se sklanja v prah.
Orjak rohani, udarja . . .
Usahle mišice v rokah
so zadnje kapljice iztisnile.
Gigant besni, široko žrelo zazija,
en hip — en mah
— in v hrušč jermení siknejo,
skoz vzduh glasovi viknejo
pretrgani — —
In zahrešče kosti,
srce pod sikajočo pesmijo vzdrhti,
izpod zobov
zabrizgne zadnji curek
očetove krvi — — —
— — — — — — — — — —
In krik sirot
je planil v noč bolno,
v brezdanjo temo
je začrtal življenja pot.

Jože Plot.

in še tebe preživim,
in ko me še kdo bo poslušal ob lepih večerih,
mu pesem od kraja ponovim.

Jos. Lovrenčič.

ALOJZIJ RES: UMETNOST IN NRAVNI ZAKONI.

Vedno bolj pereče postaja to vprašanje. Kaj je pravzaprav z nagoto v upodablajoči umetnosti? Ali je, in če je, v koliko je upravičena? Vedno novi obrazi tega problema vstajajo iz temne zmedenosti in zahtevajo rešitve, ki postaja tem težja, čim bolj se je izogibljemo. Moderna estetika zahteva večinoma brezpogojno prostost umetnosti od vsake moralne obveznosti. Pogostoma čujemo besede, kakor absolutnost lepote, kult čiste umetnosti, estetsko svetovno naziranje, nedolžna nagota in podobne fraze, ki pričajo o blodnjah modernega umetniškega življenja in posredno tudi umetnosti same. Upodablajoča umetnost je pritirala kult nagote do vrhunca, zmaterializirano življenje je privezalo nase tudi velik del umetnikov in zato tako malo solnčnih strani in iskrenega smeha in pristrčne radosti. A vendar smo brezdvomno tudi priče silnih umetniških stremljenj, iz katerih so se porodile nove umetniške vrednote, novi svetovi lepote. Toda to je drugo vprašanje.

Podati hočem tukaj nekaj novih misli o naslovnem problemu, ne z namenom, da bi ga rešil in izrekel odločilno besedo o njem, ker se zavedam težkoč in dalekosežnosti njegove, ampak pozikusi bom osvetliti ga z novih strani.¹

Dr. Joseph Popp je napisal za letošnji »Kunstwart« članek, ki obravnava ta problem s stališča umetnostne znanosti.²

I.

Dolgo časa že razpravlja estetika o medsebojnem razmerju umetnosti in morale. A še nikdar ni bilo težje uveljaviti zmerna mnenja o tem, kakor dandanes. Ta se boji za svobodo umetnosti, oni za obveznosti morale. Javno mnenje pa je popolnoma različnega mnenja, v splošnem nič kaj nagnjeno k morali. Jasno se je zopet pokazalo, kako težak boj bide danes moralnost na vseh poljih javnega in zasebnega življenja: človek velja rajši v nravnem kot v duševnem oziru za manjvrednega.

¹ Primerjaj: Jungmann: Ästhetik.³ — Gietmann-Sørensen: Kunstlehre (in 5 Teilen) — Herder — Freiburg im Br. Müller: Eine Philosophie des Schönen — Mainz. — Mogoče naslednja mnenja izvajanja navedenih estetikov omilijo, ali bolje: pojasne!

² »Kunst und Moral« — Kunstwart, erstes Märzheft 1914. Hrsg. F. Avenarius. München, G. D. W. Callweg. — Popp, eden najuglednejših nemških katoliških duhovnikov na polju umetnosti, je vseučiliški profesor umetnosti v Monakovem. — A. R.

S tem je že v kali temelj našega razmotrivanja ranjen. Beseda največjega nemškega esteta F. Th. Vischerja »das Moralische versteht sich von selbst,« pravi Popp, velja za vsakega človeka in njega delovanje; torej tudi za umetnika in njega ustvarjanje. Nравnost je povzdignila človeštvo, ne umetnost! V kolikor pa umetnost nraavno učinkuje, je prejela duha in vsebino za to od zunaj. Ako pripoznamo s tem oblast morale nad umetnostjo kot nekaj samoposebi umevnega, nikakor ne trdimo, umetnost imej moralo za cilj. Umetnost je tudi svet zase! V naslednjem mislim predvsem in največ na upodablajočo umetnost; vendar velja to tudi o drugih umetniških strokah.

Umetnost ima sredstva, da ustvarja oblike in življenje; tvarine, ki vpliva z njimi najprej na naše čute. Od tega vpliva nas nikdar ne oprošča. Zato moramo predvsem razumeti govorico umetnine, poglobiti se moramo vanjo, da jo lahko dojmemo in občutimo. Odpreti moramo dušo nastežaj, da se lahko izlije vanjo vsa njena lepota. Tu se šele začne doživljanje novih vrednot in pravo umevanje umetnika.

Umetnost ima to prednost pred življenjem, da so njene oblike in učinki prijetnejši in čistejši, ker nas ne silijo ne osebno, ne tvarno, da zavzamemo praktično stališče napram njim. Kakor iz ptičje perspektive uživamo predstavljeno. Temu dejstvu ne nasprotuje, če so umetnine ustvarjene s kakim namenom: da nas navdušijo za kako zgodovinsko dejstvo, izpodbujajo k čednosti ali porajajo v nas religiozno občutje. To so iz v e n u m e t n i š k i nameni, ki nimajo z umetniškim užitek in umetnino samo nič bistvenega opravka. Dà, dogaja se večkrat, da umetniško pomanjkljiva dela s silo vsebine močneje učinkujejo, kot umotvor z lepoto in notranjo karakterizacijo. Dokazano je, da je z naraščajočo lepoto grških bogov padal njih religiozni vpliv, medtem ko so primitivni idoli vzbujali več pobožnosti.

Drugo vprašanje nastane, ako nas res umetniško delo moralno zgrabi. Dogaja se to vedno najprej in največ po poti estetičnega užitka in radi njega. V Michelangelovem Bogu-Očetu nas zažabi predvsem ogromna sila upodabljanja. Šele potem se uveljavi vsebina kot poznejši učinek. Vedno in vedno nas pa vabi oblika, ki je v njej umetnik obvladal vsebino, da se potem iz porojenih dojmov poglobljamo zopet v vsebino.

Tako je v umetnosti vsebina pač važna, a važnejši je način izražanja; v umetnosti ne določa »kaj«, ampak »kako« upodabljanja. Kljubtemu pa moramo z važnostjo vsebine tudi pri najpopolnejšem upodabljanju računati. »Es meint der Mensch, wenn er nur Worte hört, es müßte sich dabei doch auch was denken müssen.« Ta Faustova beseda ugotavlja človeški nagib, da si za vsem nekaj mislimo. — V umetnosti pa leži izjema tega pravila. Najbolj jasno se pokaže to v muziki. Z njo dosežemo celó čuvstvo sreče brez potrebnih določnih predstav in pojmov. A to velja v umetnosti le tedaj, ako ne oblikuje nobene določene vsebine. Kakorhitro pa jo upodabljam, mora vsak opazovalec kakorkoli prej ali slej na to reagirati, to vsebino oceniti. Brezmiselna fraza je tedaj, če kdo trdi: v umetnosti naj velja in učinkuje le »kako« in ne tudi »kaj«, naj velja le upodabljanje, ne tudi vsebina.

Tako se vsili estetu vprašanje o razmerju vsebine do oblike in še eno vprašanje, katere vsebine so moralno dovoljene in katere so tudi pri najpopolnejšem umetniškem upodabljanju nedopustne. Iz tega sledi še nadaljnje vprašanje: v koliko je grdost v moralnem zmislu dovoljen predmet umetnosti? Ali obstoja v umetnosti pravica grdosti?

Da, v zmislu vsebine, oblike, upodabljanja.

Lahko orišemo n. pr. delavca tako zaslužnjega pod pritiskom težkega dela, da nas to boli, dà, razdraži. A lahko ga tudi predstavljamo v zmagujoči moči nad materijo, tako da nas dviga, da seva iz njega neka posvečenost. Millet je ustvaril kmete na oba načina: v eni sliki postane človek skoraj bedasta žival, v drugi stopa blagoslavljač preko polja. Umetnost nam lahko tudi telesno grdost zanimivo podaja. Ohromeli dvorni pritlikavci, ki jih je naslikal Velasquez, nas mogoče v prvem hipu odbijajo, kljubtemu pa umetnika občudujemo, kako je te pohabljenca karakteriziral, kako govori iz njih pokvarjenega telesa zdravo, nezlomljeno duševno življenje.

V tej zmožnosti umetnosti: z upodabljanjem zainteresirati preko vsebine, leži pravica izražanja krivega in slabega do neke mere. Radi tega nas more v drami zanimati celo zapeljevanje in umor. Iz istega vzroka je dovoljeno upodabljati to, kar je v navadnem življenju zakrito, namreč nagoto in ljubezensko življenje. Razkrivanje radi tvarnega mika imenujem v upodabljači umetnosti nuditeto, v lepem slovstvu umazanost.

Vedno se ponavljajoča zahteva, da morajo biti taki motivi, predmeti in snovi v sebi upravičeni, gre predaleč in je raditega kriva. Umetnost

more z upodabljanjem ne le pomagati preko kočljive vsebine, ona jo celo lahko postavi v novo sfero opazovanja in ji pridobi nove vrednote. Končno leži v nagoti sami neka upravičenost, dà, poziv k upodabljanju, neglede na nevarnost, ki grozi temu ali onemu. V koliko slučajih pač smemo in moramo po istih načelih delovati!

Umetnost podaja upodabljanje človeškega telesa v naravni lepoti ali značilni posebnosti; to pa je s popolnim učinkom često mogoče le z nagoto. Resničnost, ki tudi pri najlepših telesih ne podaja popolne harmonije, je s tem takorekoč popravljena, povišana: iz umetnosti vstane idealna, rajska praoblika človeka. Tudi telesnoduševni izrazi življenja govore o lepoti večkrat neposredneje v nezakritem telesu. To je bil gotovo tudi vzrok, zakaj je Michelangelo upodabljal celo Kristusa golega, v plastiki in slikarstvu. Čudovito medsebojnost telesa in duše opazujemo tako v popolni harmoniji. Končno vstane iz zgodovinskega opazovanja zelo interesantna slika o idealu telesne lepote raznih umetnikov, narodov in časov — kot dragocen dokaz, da je pojem lepote pri vsem enakomernem temeljnem občutju vendar nekaj nestalnega. Vprašanje o dovoljenosti golega in erotičnega predstavljanja je odvisno po krščanskem pojmovanju od tega, v koliko tako upodabljanje vzbuja čutnost, nižje instinkte. Jaz priznam, pravi Popp, to zahtevo tudi pri umetnosti, mislim pa, da je treba zelo razločevati, česar navadno ne delamo. Obstoja namreč upravičena razdražljivost in zadovoljitev naše čutne narave, in sicer v tem zmislu, da objame umetniško upodabljanje tudi naše telo do neke meje in se ga prijetno dotakne. Tak učinek leži že splošno v linijah, barvah, oblikah in luči. Zakaj naj bi ravno ta vtis izključili in mu tako odtegnili na i v n o učinkovanje, ako izhajajo ti učinki polnejši in gorkejši iz upodabljanja človeške kože ali celotnega telesa? Zakaj naj bi ga ravno iz umetnosti izključili, ko se nam v življenju tak učinek večkrat zavedno odkriva, ali pa nas z očitno gesto zakrit srečuje? Ako sploh kdaj, je ta kot »užitek« v umetnosti mogoč — in zato dovoljen.

»Umetnost izhaja rada in bolj neženirano, kot more to morala, s stališča, da je človeška narava po sebi dobra. Toda tudi tu so meje! Če si umetnost in poezija izgovori in ustvari to svobodno sfero, tedaj naj nas tako prevzame, da smo popolnoma in brezpogojno v občutju, v katerem nam ni treba misliti na konflikte med čutnostjo in nravnim redom.« (F. Th. Vischer.)

To jasno načrtano pojmovanje o dovoljenosti golih in erotičnih motivov nima s kričavo frazo

»o lepi čutnosti« nič skupnega. Tako pojmovano, more tako upodabljanje celo vzgajati našo čutnost, jo očiščevati, ji v zdravem in plemenitem zmislu vlivati poguma. Tako učinkuje n. pr. Tizianova Venera v primeri z Giorgionovo očitno polteno, enako medicjska Venera v primeri z otroško Praksitela. Tudi sirove postave prakatoliškega Rubensa se drže z umetniško silo in resnobo upodabljanja v mejah vestnega nramnega pojmovanja.

Z Rubensom pridemo do zelo pomenljive razlike med običajem in nramnostjo. Kar je v različnih časih, pri različnih narodih veljalo in velja kot dovoljeno upodabljanje nagote, ima z nramnostjo večkrat malo skupnega. Da je marsikaj, kar je za nas danes nenramno, bilo plemenitnikom prejšnje, napredne umetniške kulture nramno, dokazuje, kako zelo moramo biti previdni pri formulaciji nenramnosti v umetnosti. Veliko vpliva pri kvalifikaciji nagote ima tudi navada, ki je pri različnih različna. Tudi strogi moralist jezuit Lehmkuhl zelo razločuje med učinki naravne in umetniške nagote.

So ljudje, ki jim je pretirana sramežljivost in skrupulantnost do nagote že prirojena. Da se po teh ne tu, ne nikjer drugod ne moremo ravnati, je jasno. Oni oskrunjajo sramežljivost, ker iščejo nečistost tam, kjer ne najde nepokvarjen človek nič dvomljivega.

To ima na vesti večkrat tudi kriva vzgoja sramežljivosti in pa pomanjkljivo umevanje umetnosti: nagoto gledamo z naravnimi očmi, tudi če nam umetniško upodabljanje ne daje za to nikaškega povoda — in jo raditega po krivici obsojamo.

Če je katoliška Cerkev pripustila do današnjega dne tisoče golih podob, deloma tudi popolnoma nemotiviranih in celo neutajno sirovih (kakor v kripti San Zeno v Veroni); ako je papeški muzej v Vatikanu z golimi upodabljanji vsako leto tisočem odprt, ne da bi si Cerkev ali papež imela kaj očitati: tedaj bi se lahko pošteno misleči učili od te velikodušnosti in dobili več zaupanja do dobrih lastnosti in plemenitih moči človeške narave — neglede na to, da se kristjani veselimo posebnega varstva milosti božje.

Umevno je, da umetnost kljub precejšnji moči ni popolnoma prosta: tudi oni, ki se na umetnost najbolje razume, se vsebini, posebno govoreči vsebini, ne more popolnoma odtegniti. Radi posebnih nevarnosti, ki jih ta predmet vsebuje za fantazijo in občutni svet, moramo tembolj že v začetku izključiti vse elemente, ki navadno erotično silno dražijo. S tem so že eo ipso prepovedani nekateri motivi in situacije, posebno pa se morata razkri-

vanje in poudarjanje spolnih znakov na razvitem telesu obzirno in občutljivo obdelovati. Važen je pri tem najbolj način upodabljanja. V splošnem moramo dati prednost idealizirajočemu oblikovanju pred realističnim. In pozabiti ne smemo, da celo tako velik umetnik kot je Rembrandt rani v marsikateri sliki našo čutnost.

Tudi moramo razločevati med posameznimi umetniškimi strokami samimi. Nasladna godba je radi neposrednega in silno čutno vplivajočega vtisa lahko nevarnejša kot tak literaren opis; in ta zopet lahko z razvijanjem takega predmeta nevarneje učinkuje kot pa slikarsko ali plastično upodabljanje, ki hipoma postavi pred nas vso dvomljivost in nas s tem hitreje odbije: tako ilustrirano knjigo odločneje odložimo kot tak tekst sam.

Jasno je tudi, da naga predstavljanja ne spadajo v najširšo javnost. Ako pa že morajo taka predstavljanja na javne trge in ulice, morajo imeti res plemenito obliko in utemeljen motiv. Energično moramo odstraniti iz javnosti vse, kar je dvomljivega: z naših ulic in trgov, iz ljudskih knjižnic in izložb. Tudi reprodukcije klasičnih del so večkrat sumljive vrednosti, ker podajajo original le v odlomku s kvarnim vplivom, ki bi ga celoten ne imel.

Naš boj, neizprosen in konsekventen, velja množici knjig, razglednic in fotografij v naših izložbah, ki so tudi literarno in umetniško manjvredne, dà, ničvredne!

Tudi umetniške razstave so neka javnost v ožjem pomenu besede. Da se tu često greši in močno greši, je kriva jurija, ki obstoja navadno iz samih umetnikov. Umetniki niso tu odločilni faktorji, ker so s študijami aktu privajeni in imajo posebno zmožnost, da morejo uživati tudi v slabem motivu, kar je formalno interesantnega. Sicer pa greši lepo slovstvo in gledališče v tem oziru bolj kot upodablajoča umetnost.

Boj velja tedaj vsej brezsrarnosti, ki nima z umetnostjo nič opravka, a boj velja tudi zlorabljanju umetnosti od brezobzirnih umetnikov — in to ne le v imenu nramnosti, ampak v imenu in interesu umetnosti!

II.

Z novega stališča izkuša osvetliti ta problem benediktinec p. Sigisbert Meier.¹ Segel je globlje v človeka in iz njega hoče zajeti formulo za zdravo razmerje med umetnostjo in moralo.

¹ »Zur Frage der Nacktdarstellung in der bildenden Kunst« — »Der Aar«, 1912/13, str. 49. nasl. — Hrsg. Dr. Otto Denk. — Verlag Fr. Pustet, Regensburg-Rom.

Rešitev vprašanja o nravni dovoljenosti nagote v umetnosti leži v večnih, neizpremenljivih principih. Nasprotje med zakoni morale in razvojem umetnosti ne obstoja in ne more obstojati. Kar je po estetiki dopustno, je tudi nravno dovoljeno. Obstoječe nesoglasje izvira le iz zmote, iz napačnih mnenj, naj si bo na tem ali na onem polju. Prava resnica, prava lepota in dobrota harmonirajo nujno med seboj, zakaj vse, kar je in v kolikor je, predstavlja le raznovrsten živ odsev ene večne resnice, dobrote in lepote.

Odločitev problema ni tedaj stvar nestalnih čuvstev. Tudi nimajo morda navada, duh časa, okus, vzgoja in olika, kultura in naziranje zadnje besede. Tu odločajo edino določbe, ki jih je Stvarnik postavil pri ustvarjanju človeške narave za vse čase. V neizpremenljivem bistvu človeške narave najde razum pravec za umetniško ustvarjanje.

Močno se pregrešimo tedaj, ako hočemo iz duševnih učinkov, ki jih poraja pogled nagote v raznih osebnostih, absolutno sklepati o nravnosti takega predstavljanja. Tudi odklanjamo razsodbo onih, ki sicer s pravico zahtevajo, da jih smatramo za resne, ki pa pripisujejo na podlagi svojega filozofičnega mišljenja nravnosti, v jazu utemeljenim nravnim zakonom, le pogojen, subjektiven, odčasne kulture oblikovan pomen. Jasno je tudi, da nravno propali tu ne pridejo v poštev: z zlorabo prostosti so izgubili v tem pogledu zmožnost razsojanja.

Ne le socialni položaj in socialno stališče, ne le vzgoja in pouk, ne le starost in izkustvo, ne le spol in osebno nagnjenje, ne le svetovno naziranje in narodnost, ampak sploh vsa kultura, ki v njej človek živi, ki ga je prežela in se vsesala v zadnjo stanico njegovega telesnega organizma in njegove duševne rasti — vplivajo na razmerje umetnosti in morale.

K temu se pridružijo še razna mnenja raznih merodajnih in nemerodajnih ljudi in vsa reč je silno zamotana. Iskati pravca za rešitev našega problema v tej zmešnjavi naziranja — je nemogoče, brezciljno. Podlaga našega razmotrivanja je človeška narava, ki je vedno enaka, človek, kakor je bil od začetka, je in bo do konca koncev.

Od tedaj, ko je bil človek sramotno pregnan iz paradiža, se mora zakrivati. To je zahteva vzbujajoče se naravne sramežljivosti in — z ozirom na nravno slabost in neredno spolno razdražljivost — še bolj stroga zahteva nravnosti. Že nežno zgrajeno telo samo išče brambe. Izjema je mogoča le pri otroku, kjer se čutnost še ni razvila, pri starcu in mrtvecu, kjer je čutnost že ugasnila.

Zakon oblačenja gospodari z vso strogotjo pri razvijajočih se in razvitih ljudeh. Ognjišča ne-nravnosti nastanejo tam, kjer tega zakona ne spoštujejo. Vsi poizkusi izločiti to postavbo iz življenja, so se usodepolno končali. Zgodovina kulturnih narodov govori grozne besede o tem. Nikdar več ne bo mogoče pridobiti si nazaj rajske čistosti in nedolžnosti. *Lasciate ogni speranza!*

To je torej človek, to je človeška narava, ki jo srečujemo v zgodovini, v resničnosti, v idealnem kraljestvu *naturae purae* in v bodočnosti. In ta človeška narava nam podaja normo za določitev mejâ, med katerimi lahko podaja upodablajoča umetnost v soglasju z nravnostjo nagoto kot pravo umetnino.

Umetnost tvori k veliki celotnosti objektivnega sveta veliki odsev, kjer vidimo boj in končno zmago idej živeje in nazorneje kot v objektivnosti. Zrcalo je, in ako noče varati, mora prav odsevat.

Za upodablajočo umetnost pravi rajski in nebeški človek ne pride v poštev. Predaleč je, da bi ga umetnikova domišljija objela, naj gori v nas še tako pekoče hrepenenje po izgubljenem raj. Za nebeškega človeka pa veljajo besede sv. Pavla: »Oko ni videlo...« Zato sta n. pr. Raffaelova Sikstina in Disputa le medel odsev nebeške lepote. Tudi Michelangelovi »Pogublenci« niso pravi pogublenci, kljub temu, da vpliva njih propalost in groza s titansko silo predstavljanja na gledalca. Dantejeva »Divina Commedia«, vrhunec, ki ga je doseglo leposlovje v tem oziru — je le poizkus, četudi popoln, podati vso boleost vic, vse brezdanje trpljenje pekla, ves čar nebes in vso brezmejno sladkost božje lepote.

Iz tega še ne sledi, naj umetnik ne zajema iz tega sveta; nasprotno, združi naj vso svojo ustvarjajočo moč, da poda človeštvu vsaj sliko drugega življenja.

Drugačno stališče zavzema umetnik do idealnega sveta, do čistega, od posledic greha očiščenega človečanstva. Kakor si ga lahko filozof sezida v pojmi, tako si ga lahko on predstavlja in v umetnosti udelevuje. Dokaz za to so predvsem številni kipi nagih bogov antike. Kdor je hodil med temi bogovi v vatikanskih muzejih, v Sali Chiaramonti, kdor je opazoval Laokoonovo gručo, belvederskega Apolona, borgeškega borilca i. dr., ta si ne upa trditi, da stopa tu umetnost v nasprotje z nravnostjo. Vdal se bo čistemu užitku.

Zakaj? Grkom se je posrečilo, da so izklesali iz marmorja čista človečanstva, dosegli so polno harmonijo duše in telesa, podali so telo popolnoma podrejeno ideji, ki so jo hoteli predstaviti. In če so telesne oblike, linije in udje

že sami zase harmonični, so hkrati tudi polni plemenitega duha; ne učinkujejo le sami po sebi, ampak se zlijejo v misel, ki jo utelešajo.

Telo, kljub izredni lepoti barvnih nians, oblik in linij — je brez življenjskega principa, brez duše mrtvo. Samostojne vrednosti nima. Tudi umetnost naj mu je ne pripisuje, sicer ravna proti naravi in postane neresnična. V idealnem svetu mora med telesom in dušo obstojati fizična in moralna enotnost. To je predpogoj.

K temu se pridruži — in to je prednost, ki je nikdar zadostno ne cenimo — da more umetnik iz akta, ki ga predstavlja, iztrgati podžigljaj greha. On more padlega človeka v sliki dvigniti, očistiti in ga vpeljati v naravni paradiž. Če umetnik misli in čuti plemenito, bo tudi delo plemenito. Michelangelova dela ne učinkujejo nikdar čutno, zakaj vsaka mišica priča o zmagi ideje nad mesom.

Tudi moderna umetnost ima celo vrsto umetniških nagot, ki nramnosti ne ranijo, n. pr. Rodinov »Penseur« (Mislec), Klingerjeva »Drama«, Meunierjevi delavci.

A ne le lepi idealni svet, tudi idealni svet nepopolnosti, pomanjkljivosti, dà, grdosti lahko uporablja pravi umetnik. Ko pripusti duhu zopet polno gospostvo nad telesom, se klanja resnici in s tem nramnosti. Laokoonova gruča izraža le bolest, »Pogublenci« Michelangelovi silo obupa, besnost muk, Meunierjev »Trudni mož« razodeva le trudnost, trudnost v vseh udih in vsej duši. Stuckov »Greh« predstavlja golo gornje telo še mlade ženske, z valovitimi črnimi lasmi. Izpreminjasta kača se vije na desni preko prsi okoli vratu in sika divje v gledalca. Težak nasmeh leži na obrazu ženske in izdaja gnusno, odbijajočo strast. Hkratu izlije slikar preko izpreminjastih barv višnjevkast hlap, poda s tem občutju enotnost in gotovo ubranost, poveča pa predvsem učinek skrivnostne groze: delo je popolnoma nramno.

Jasno je, da nima vsak umetnik ne daru, ne volje, da tako predstavlja greh, da proseva njega umazanost in gnusnost ostro iz oblik in da človeka odbije, očisti. Posebno tedaj, če je sam frivolon, mu manjka moči, da bi strgal grehu masko lepote z obraza, ki si jo je protipravno nadel. Bistvo nramnega upodabljanja nagote je torej: z m a g a duha nad mesom, plemenitih duševnih moči nad telesom in čutnostjo. Tedaj so taka dela plemenita, nramno dobra in zdrava.

Tako je človeška narava učiteljica upodablja-joče umetnosti v predstavljanju nagote. Narava je podlaga umetniškemu zakonom tudi v tem oziru, kakor je v drugem. Ako se drži umetnik te norme,

tedaj ne bo v imenu umetnosti nikoli nenramno deloval. Za nramno škodo, ki jo kdo občuti pri njegovih delih, ni več odgovoren. Potem sme vse lepe telesne oblike podati zamaknjenim očem, a le v podrejenem razmerju do duha in v odvisnosti od njega.

III.

Z veliko resnostjo in ljubeznijo do umetnosti obravnava to vprašanje tudi pedagog Fr. W. F o e r s t e r¹ z ozirom na u m e t n i k a s a m e g a in njegovo veliko misijo.

Moderna umetnost bojuje danes vroč boj za pravico, da sme predstavljati lepoto človeškega telesa. Reči moramo: golo človeško telo ni ne oblak in ne skala, pri katerih predmetih nas mika samo estetično uganjanje. Pač pa dražijo oblike razkritega telesa, ki vabi spola k združitvi. Ta naгон je že brez tega dražljaja dovolj gospodovalen — duševni človek ne čuti po tej predstavi, da je dvignjen in oproščen, ampak bolestno opominjan na čutno odvisnost in v njej okrepljen. In posebno okrepljen s tem, da predstavlja umetnost oblike in mika le v izbrani popolnosti in tako podaja človeku faustovsko čašo ljubezni, ono zelo stopnjevano čutno iluzijo, da vidi »Heleno v vsaki ženi«.

Ali je umetnost dolžna prezreti ta učinek in klicati v imenu svobode ustvarjanja: Čistemu je vse čisto — lepota naj živi? Ali sme prezreti, da je žalibog zelo malo takih čistih in res trdnih ljudi, in da večina v resnici ob pogledu gole ženske lepote ni ne očiščena, ne utrjena, ampak razrvana, razpaljena od nečistih fantazij? Ali naj bi ji ne bilo prepovedano tako ustvarjanje — ne od policije in postave, pač pa od zavesti globokejšega izvora in pomena vse njene misije, ki jasno proseva iz del genija? Oglejmo si to vprašanje s tega stališča.

Znano je, da umetnost ni le fotografija resničnosti. Kaj je tedaj oni zağonetni »več« vse prave umetnosti? Na vsak način obstoja v nekem »več« umetnika samega, ki resničnost opazuje. Več je kot fotografičen aparat, a tudi več kot samo spolno bitje: poln najglobokejšega sočutja živi z vsem stvarstvom, sodeležen je vse tragike in vse veličine človeka, dà, on nosi oboje globlje v sebi kot mi. Ravno zategadelj se more in mora svojega doživljanja oprasčati, mora razodevati svet duše v svetu snovi in ga izraziti že s premočjo osebnosti nad materijo. In tako obstoja njega dar v tem, da

¹ »Lebensführung«² — str. 180. nasl. — Berlin. Georg Reimer — 1911.

zna prešinjati resničnost zunanjega življenja z resničnostjo notranjega življenja: vsa minljivost postane le prispodoba, zunanost je priča notranjosti. Le s tem postane vsej resničnosti bitja pravičen. Zakaj ne le življenje, ampak tudi boleost nad življenjem in zmaga nad njim spada k življenju. In ne le lepota, ampak tudi demonska bol, ki izhaja iz nje in zmaga nad njo, spada k predstavljanju lepote — za res univerzalnega umetnika, ki v celotnosti živi in iz celotnosti ustvarja: ne kot fotografična leča, ki registrira le zunanji svet.

Toda ravno ker ustvarja umetnik v tem zmislu in iz te globine, mu je popolnoma nemogoče, da bi videl nago lepoto, ne da bi v umetniško stopnjevanje meri okusil tragike, ki jo v notranjem človeku vzbudi, ne da bi bil deležen duševnih moči, ki hočejo to tragiko maščevati in se je rešiti. In ta notranja izkustva se pojavljajo v njegovem razmerju do nagote. On bo nagoto ali zakril ali jo poduševil in združil z višjim stremljenjem človeka, da ne učinkuje več tlačéče in razdražujoče, ampak pomirjevalno in opráščajoče. To je oni »več« umetnika.

Ako pogledamo v tem zmislu viške umetnostnega razvoja, vidimo, kako stopa predstavljanje nagote popolnoma v ozadje umetniškega ustvarjanja. Kajti slečeni človek izraža le materijo človeka. Pravi umetnik poizkuša že z zakrivanjem telesa dvigniti človeka. Gotovo ni slučaj, da je grška umetnost ravno na svojem vrhuncu, kakor n. pr. v pročelju Parthenona, dala prednost oblečenim figuram.

Kjer pa pravi umetnik upodablja nagoto, dela to v prejšnjem zmislu najglobljega poduševljenja. On občuti demonstvo v nagoti, on sam se bori s tem demoničnim — in doživi ne le boj, ampak tudi zmago strastneje od nas. Zato so njegova upodabljanja nagote vedno spomeniki zmage, ki pripovedujejo o triumfu duha nad mesom.

Kipi velike dobe grške umetnosti niso le »slečeni ljudje« z onim nagim in neduševnim izrazom obraza, kakor ga večina modernih predstavlja. Pač pa stoji na golem telesu božansko obličje, ki podaja takorekoč duševno protivesje napram moči in sili telesa. Tudi glava mileške Venere ni le glava lepega telesa, temuč telo je simbol in svetišče božanske plemenitosti, ki seva iz potez obraza: porojena iz duševnega stremljenja človekovega, pomirja vso telesnost in podjarmlja demone bogovom.

V istem duhu je tudi Michelangelo povsod upodabljal nagoto. Njegove ženske figure niso

»modeli«, sploh niso toliko predstavljanja telesa, kolikor upodabljanja dušnih moči, ki nam dajejo gospostvo nad telesom. Nagoto postavlja v okvir vzvišenih predstavljanj, združuje čutnost z nadčutnim svetom. »Povelíčana telesa« upodablja.

Ako si tedaj ogledamo z vseh teh vidikov moderni kult nagote, vemo, da ni obsojen le z etičnega stališča, ampak tudi s stališča prave umetnosti. Brezbrižnost umetnikov do suženjsko učinkujočega vpliva nepoduševljene nagote ni znak pravega in prostega umetniškega stremljenja, temuč ravno znak, da ni pravih umetniških osebnosti. Kajti te zažrabi vedno »vse trpljenje človeštva«, oni dožive tragedijo človeške zdvojenosti, ućanko sfinge v notranji notranjosti in se dvignejo z ustvarjajočo duševno moćjo nad njo. To se jasno pokaže ravno v rezerviranosti, s katero upodablajo golo telo, ali v duševnosti, ki mu jo vlijejo. Umetnost pa, ki se odtrga od najglobljih sil duše, nima več moči, da bi vdahnila materiji življenje in dušo: manjka ji ustvarjajočega diha, ki je bistvo božanskega poklica vélike umetnosti.

Končno ni vse to moderno dobrikanje s telesom nič drugega, kot žalostno znamenje deloma fundamentalne neskromnosti, s katero se mali človeček z lastno osebo opaja in poživlja — deloma znak posirovelosti in pozunanjenja tudi umetniških interesov, ki se osredotočujejo v telesu, ker so izgubili duha. Kdo naj si prikriva dejstvo, da je moderna gola plastika le z malimi izjemami tendenciozna razstava nagote — tako, da le prejasno opazimo, da služi ideja le motiviranju razgaljenja, medtem ko služi telesnost v pravi umetnosti velikemu duševnemu dogodku, ki jo takorekoč posveti in zakrije?

* * *

Še ena ločitev pojmov je tu sila važna: ločitev med golim in slečeni m.¹

Golo v ožjem pomenu besede je človeško telo tedaj, ko ta položaj naravno učinkuje, ko je samostojno upravičen, ko ga občutimo kot nekaj samo zase obstoječega. Kot slečeno pa vpliva človeško telo vedno, ko se učinku nehote pridruži ali pa direktno vzbudi misel, da je bil predmet prej oblečen.

Le nagota v ožjem pomenu besede ima v upodablajoči umetnosti velik pomen, ker je motivirana z naravo stvari same. Predvsem, ker najpopolneje podaja človeško telo, potem pa, in to še posebno poudarjam, je učinek te nagote

¹ »Nackt und Entkleidet.« — Hochland I., zv. 2., str. 622 in nasl. Hrsg. Karl Muth. — Kempten und München. Verlag Jos. Kösel.

eminentno simboličen, česar pri slečenem predmetu nikdar ni.

Popolnoma gola kapitolinska Venera učinkuje simbolično kot ideal ženske lepote. Nag, mišičast mož je izrazitejši in lepši simbol moči in zdravja kot oblečena figura. Tudi trpljenje postane na golem telesu simbolično, posebno pri Kristusu na križu. Obleka bi ta vtis največjega trpljenja zmanjšala, oslabila.

V modernem slikarstvu učinkujejo gola telesa večinoma kot slečena, posebno v pokrajinah in v interieurjih: slikar jih je v ta namen slekel in mi to čutimo. Klingerjevega Beethovna imenuje hudomušni Berlinčan »Beethoven v kopeli«, estetično ne po krivem. Tu nagota ne učinkuje simbolično, kajti Beethovnova posebnost ni nič, popolnoma nič odvisna od golega telesa. Gluhih ušes ne moremo predstavljati in ostalo telo je v tem slučaju brezpomembno, torej mora biti zakrito; Beethoven sedi tu v kopeli.

Simbolično učinkuje le nagota, ki je naravna in sama v sebi upravičena. Nasprotno leži vse,

kar je nemoralnega, lascivnega in pohotnega, v slečenem objektu; to moramo z moralnega in umetniškega stališča zavračati. Nagota v ožjem pomenu pa lahko učinkuje čisto ali moralno indiferentno. Diskusija o nenravnosti veljaj tedaj le slečenemu predstavljanju teles.

* * *

Globoko v vso moderno kulturo sega to vprašanje, v življenje posameznikov sega in v mase. Tu se tudi začneja novo delo socialne vzgoje, ki smo ga doslej zanemarjali: prave нравstvene in umetniške vzgoje naše mladine in našega naroda.¹ Krivda zablod leži globlje, kot se je zavedamo, in širje, nego slutimo: v nas samih je, v umetnosti in umetnikih, v razliki нравnih idealov in нравnostnih naziranj, predvsem pa v kulturnem življenju sploh, ki se je odtujilo trdni in zdravi podlagi нравnosti.

¹ Glej: Johannes Volkelt: Kunst und Volkserziehung. Betrachtungen über Kulturfragen der Gegenwart. — München 1911.

□ □

□ □ □

□ □

NARTE VELIKONJA: POŽAR.

I.

Strežnica Marja je odprla vrata in se ogledala, kakor bi se česa bala. Poznalo se ji je, da je zadovoljna, ker je našla doktorja samega v sobi. Napravljen je bil v potno obleko in je še nekaj stikal med papirji.

»Gospod, ne zamerite, da motim; to-le sem našla v zadnji sobi.«

Ko je pomolila pismo, se ji je roka tresla; nato je naglo oddrsala. Poznalo se ji je, da je izvršila težko delo.

Doktor Josip Erže, odvetniški kandidat pri advokatu Velcu, se je posmejal starkini neokretnosti in položil prvi hip pismo na mizo. Ker je zapazil na ovitku naslov, ki ni bil njegov, je bil spočetka nevoljen, dokler ni zmagala radovednost. Potegnil je pisanje iz kuverte in onemel. Na obrazu se mu je bralo ogorčenje, nato razburjenje in maščevalnost. Ko je parkrat preletel z očmi vrste, je stisnil beli papir v roki in se naslonil na mizo.

»Erna, Erna, torej si res tega zmožna!«

V sobi je dišalo po jutranjem zraku, po strehah so se pretepali in vreščali vrabci. Na ulici je zvonila električna železnica, med ropotom in pokanjem biča se je tupatam slišala krepka kletev

voznika, ki se je jezil nad tlakom in stresal svojo jezo nad konji.

Koncipijent je sedel nepremično na stolu in zrl nemo predse. Stroge poteze na čelu so ga delale starejšega nego je bil v resnici, ustnice je imel ozko napete, kakor bi vsak hip napadal. Ko se je zganil, je segel z roko v lase in bral in bral. Čim dalje je bral, tem bolj se mu je čelo napenjalo, tem bolj so mu ustnice podrhtavale razburjenja in boja. Premotril je pazljivo ovitek in ga nato spustil na mizo.

»Zlodej!«

Vstal je, stopil parkrat po sobi in se ustavil pred zrcalom. Nasmehal se je bolestno, ko se je videl zamišljenega in z grdim pogledom. Pritisnil je na zvonec na steni.

Marja je spet pridrsala s starim korakom v sobo in si boječe brisala roke.

»Zvonili ste!«

Gospod se ni ozrl, ostal je pri mizi in segel po papir.

»Recite še enkrat, da je to bilo v zadnji sobi, in Vas pošljem od hiše, ker ne trpim laži. — Govorite!«

Starka se je stresla in motrila gospodov obraz; ker je videla, da se ne šali, je bila v zadregi. Ovila si je s trakom modrega predpasnika palec in sredinec ter povzela počasi:

»Gospod...«

Doktor je ponovil strogo in ježno:

»Zdaj govorite!«

Marja je medtem ovila palec in sredinec že petkrat, razpletla ovojek z enim samim potegljajem in nato menila počasi in boječe:

»Ne, lagati nečem in zato molčim.«

»Molčite?«

»Rajša, mi vsaj ne bo treba od hiše!«

»Torej res?« je vprašal doktor tiho.

Marja je spustila predpasnik in stopila bliže.

»Ampak, gospod...«

»Dobro — zdaj lahko greste!«

Ko je oddrsala, je obstal nekaj časa na mestu, nato se je udaril s stisnjeno pestjo po čelu.

»To je tvoj dom!«

Stopil je k pisalni mizi in otipal v predalu drobno kuverto; ko jo je odprl, je ležal pred njim suh šopek vijolic. Nekaj toplo-bolestnega mu je bušilo v obraz, nato je vzpel roke kvišku in vzdihnil:

»To je tvoj dom!«

Zasmejal se je cinično in vstal. Ko je stopil k oknu, si je rekel polglasno:

»Vlak, vlak...«

Ko so škrtnila vrata, se je ozrl. V sobo je stopila njegova žena in obstala — zdelo se mu je — v čudni zadregi.

»Ali pojdeš?«

Zavedel se je, da je odpravljen na pot, in je zardel. Ko jo je pozorno pogledal, se mu je zdela grda. Nekaj nedoločnega kakor ogabnost ga je spreletelo, vsi njeni pogreški, ki so mu nekdanj vzbujaali začudenje, so stopili jasno v ospredje. Stisnil je pesti in si zašepetal v srcu:

»Grda je!«

Prišla je bliže; ker ji ni odgovoril, je stopila k njemu z zapovedovalno gesto, ki jo je v tem hipu sovražil, ter mu položila roko okoli vratu.

»Zakaj ne pojdeš?«

»Rad bi bil enkrat pri tebi,« je rekel, »da ne boš vedno sama.«

Zganila se je, roka ji je lahno zatrepetala, prek obraza ji je letel pol začuden, pol osupel nasmeh.

»Zakaj si to misliš?«

Vprašal se je, zakaj se je zlagal. V prvem hipu ga je bilo sram, potem ga je spreletel občutek, kakor bi zmagoval.

»Veš, ženka moja, zadnje čase se mi je zdelo, da ti ne ugaja več tukaj. — Pusti roko na rami!«

je opomnil, ker je čutil, da jo je hotela odtegniti. »Hočem reči, da ti ne ugaja več to mesto.«

Prijel jo je za roko in jo gladil, kakor bi gladil otroka.

Gospa je pustila roko na rami, zasmejala se in ga pritisnila k sebi.

»Bogve, kaj pleteš. — Iz česa sklepaš?«

Pogledala mu je otroško v obraz, da je za trenutek bil prevzet njenega pogleda, nato mu je šinilo skozi srce kakor curek strupa, da je stisnil zobe, drugače bi bil zavpil na glas. V sencih je čutil odmev vlaka, slišal je šklepet šip in smeh sredi spomina, vse le hipen hip.

»Iz česa sklepam? Zamišljena mi postajaš zadnje dni. — Glej, Erna, tu na čelu je lahna gubica.«

Obrnila se je v stran, pogledala preko preproge po sobi in menila v zadregi:

»A tako!« — Zasmejala se je. »Ker sva komaj šest mesecev poročena? — Ti si res čuden!«

»Povej, Erna, ali si ne laževa oba?«

Prebledela je, skočila pokoncu in se ga plašno oklenila, kakor bi jo bil sunil v srce.

»Josip, ne reci tega!«

Pogledal jo je pazljivo in videl trepet na njenem licu in v njenih očeh strah. Tesno se ga je oklenila in zašepetala:

»Zakaj govoriš tako?«

»Zato, ker je resnica; da je resnica, priča tvoj glas in tvoje razburjenje.«

V njegovih besedah je bilo toliko prepričanja, da je prvi hip spustila roke v naročje, nato se je zavedla in vstala.

»Če lažeš ti — jaz ne!«

Zagorelo mu je v duši, da bi zlomil stol. Iznova je čutil zoprnost v srcu, ponovil si je besedo laž in bilo mu je žal, da jo je izrekel, ker je čutil, kako mu bije v sence: »Laž, laž.«

Žena si je popravljala lase pred zrcalom; zdelo se mu je, da ga skrivoma opazuje izpod trepalnic. Ostal je na mestu ter oprezoval skozi gardine. Zaničeval je samega sebe, da jo tako zasleduje. Žena si je popravila lase in se obrnila. Na ustnah ji je počival nasmeh, kakor bi oznanjal samozavestno zmago. Stopila je k njemu in mu pogladila lase.

»Josip, zakaj si žalosten?«

Zgodilo se je v hipu; začutil je neskončno žalost v duši in je prijel za roko, ki mu je gladila čelo.

»Pusti — zakaj bi bil žalosten!«

»Zdelo se mi je...«

Potegnil jo je k sebi.

»Sedi k meni!«

Fr. Tratník: Zločin.

Fr. Tratnik : Mati.

Ko je hotela sesti na zofo, je prinesel žametno klopico izpod stola in jo položil predse.

»Tako sedi, roke položi na kolena in glej mi v oči!«

II.

Ko je sedla, jo je prijel za obe roki in ji gledal v obraz. Njen pogled je bil nejasen, v njeni zenici je daleč, daleč ždelo vprašanje in tesna napetost, kakor bi pričakovala, česar ne more odvrniti.

Mrzel veter je potegnil skozi sobo, da so zavesave zavalovile v oknih. Zunaj je škripal po ulici težak voz, kolesa so šklopotala. Siv prah je polnil ulice in veter ga je dvigal do okna.

Gospa se je ozrla; da bi osvobodila roki, se je dvignila.

»Okna moram zapreti.«

»Ne! — Pride Marja.«

Držal jo je za roki in pozvonil. Ko je pričapljala strežnica, je zaukazal.

»Zaprite okna!«

Pomenljivo je zakašljala in rekla v zadregi:

»Saj so bila zaprta.«

Pri odhodu je zmajala z glavo in se ozrla spet med vrati.

»Hudo bo!« je rekla sama pri sebi in je zaprla za seboj. »Naj bo,« je šepetala v brado, »jaz sem si umila roke.« Kakor da so še mokre, si jih je zavila v predpasnik in odšla v kuhinjo.

Gospa je sedela na klopici in skrivaj izkušala osvoboditi roko; Josip je zatisnil oči in počakal, da so se vrata zaprla.

»Ali se še spominjaš, Erna, kdaj sva tako sedela?«

»Moj Bog, kolikokrat...«

Pogledala mu je v obraz tako nedolžno, da ga je obšla zona pred lažjo, ki je spala v njenih očeh.

»Z menoj samo enkrat!« je poudaril. »Bilo je na verandi... Ostani tako in ne umikaj rok!«

Položila je roke nazaj na koleno. Njegov obraz je postajal vedno bolj napet, ustnice so se mu ozko stisnile in so trepetale.

»Zakaj praviš: z menoj?« je povprašala in se izkušala dvigniti. »Kantarčku moram dati vode!«

»Zato je v hiši postrežnica!« je opomnil. »Ali naj jo pokličem?«

»Ne, Josip; pusti rajši in povej, zakaj si danes tak? Imaš spet... ah, pustiva!«

Pobožala ga je po licu in nadaljevala:

»Zakaj ne govoriš kakor nekdanj? Včasih je bilo vse drugače, zdaj...« premolknila je in se igrala z njegovimi prsti. »Ti trpinčiš sebe in mene. Nič ti ni pogodu; v hiši je težka atmosfera.«

»Atmosfera? — To je učena beseda.«

Gospa Erna ga je stresla za roko in vprašala.

»Govoriš, kakor... Ti si slabo spal!«

»Zakaj ne končaš stavka? — Ne, jaz bom slabo spal!« je popravil in izvlekel cigareto.

»Torej misliš odpotovati?«

»Ne!«

»Pa si vendar tako oblečen.«

Kakor bi se bila domislila srečne misli, je rekla:

»Drugo obleko ti prinesem, da se preoblečeš.«

»Ostani tako! — Če je nevarnost, da« — pomislil je in obrnil cigareto v roki, »no, da bi gorelo, je dobro, da je človek opravljen na pot. Tako, da sem vsaj stavek končal. Sedi!«

Potisnil jo je za ramo nazaj, da je klopica škrtnila.

Gospa ga je osuplo pogledala in se delala, kakor bi bila besede preslišala.

»Slišiš, Josip, ali ni bolje, da sedim na stolu; če kdo pride.«

»Kdo bi prišel tako zgodaj; saj vé, da je vse v neredu! — Tak človek bi bil indiskreten.«

»Res indiskreten!« je ponovila za njim. »Toda jaz sedim rajša na stolu.«

»Ostani tako!«

Opazil je, da je na njeno lice legla temna senca. Čutil je njen upor, zato mu je bila njena navidezna vdanost tem bolj zoprna. Pogled mu je šinil na zmečkani papir na mizi, prsti so se mu skrčili notranjega razburjenja; bilo ga je sram prikrite igre.

Prižgal je cigareto in vrgel ogorelo žveplenko daleč v kot; ko je potegnil prve dime, se je posmejal in menil:

»Kako čudna misel mi je švignila mimo; Erna, poglej mi v oči: ali me imaš še rada?«

Zasmejala se je in ga udarila po kolenih.

»Moj Bog, kaj vprašaš!«

Pogledal jo je strogo.

»Ti, ne imenuj Boga!«

Zasmejala se je drugič in ga stresla nagajivo za roko.

»Ti si strašno čuden!«

»Nisem kriv. — Saj ni kriv nihče tega na svetu. Vendar — Hotel je še nekaj reči, pa je zamahnil z roko in menil: »Čemu vse to...« Otresel je pepel s cigarete in se prisiljeno zasmejal. Čudno, si je mislil, človek se še smejati ne more več naravno.

Gospa je čutila njegovo prisiljeno vedenje ter ga prišla priliznjeno za podbradek.

»Josip, kako se vedeš danes? Gotovo si ostal doma radi nujnega dela. Motim te!«

Premaknil se je na sedežu.

»Najbrž jaz tebe; pa nič ne dé, če opustiš svoje opravilo; danes ostaneva skupaj!«

Ozrla se je vanj; polprikrita gesta je razodevala zadrego, ki je ni spregledal, ker se ji je na licu pokazala lahna rdečica in so ji prsti komaj čutno trepetali. Zato je naglo in nepričakovano vprašal:

»Katera kazen je najboljša za strahopetnega hinavca?«

Nastal je hipen molk. Smrtna tišina je legla v sobo, zdelo se je, kakor da je ura zastala za trenutek. Gospa se je zdrznila, pozorno napela mišice okoli usten in pogledala moža, kakor bi hotela vprašati: »Kaj veš?« Na njegovih ustnah pa je ležal za hip zmagovalen nasmeh, za njim pa je legla v srce tesna žalost. Zapazil je, da se je nekaj zganelo na ženinem licu, kakor bi bil močan klic vesti priklical neprijeten spomin. Po par hipih se je njeno lice smehljalo kljubovalno kakor prej.

»Saj nisem sodnik!« je rekla in se igrala s prstanom na roki.

V sobi je zopet nastal molk. Josip se je dvignil, stopil parkrat po sobi in pogledal na ulico. Na cesti je bilo živahno vrvenje; ljudje so hiteli, kakor bi morali do večera obiti celo mesto. Vse se je naglo križalo, le na voglu je stal stražnik, znamenje miru in reda, prijazen vsakemu in vendar nezaupljiv tudi bratu.

Josip je potegnil parkrat cigareto in nato vrgel ogorek v kot.

»Kakor misli...« je zamrmral, ko je potegnil s prstom po šipi in se obrnil. Dobro se mu je zdelo, da je našel tako primero uličnemu življenju.

Skozi ozko odprtino med hišami se je videl kolodvor; slišal je rezek pisk lokomotive in zdelo se mu je, da ga je nekaj zbolelo ob strani.

»Vida, Vida...« mu je švignilo skozi možgane, da sam ni vedel, kako in kaj; za hip je videl spet ozki obraz, naslonjen na šipo železniškega voza, potegnil si z roko preko čela in nevede zatisnil oči. Slišal je razločno daljen smeh in čutil še nežen pritisk na roko. »Vida...« je zašepetal ob spominu in tiščal oči, ko je slišal ropot vlaka.

»Glejte, gospod, kako lepa hiša v pobočju!... Srečen, kdor tam v miru živi...«

Z žalostjo ovenčan je živel ta spomin v njegovem srcu. Okrenil se je in čutil ženo ob sebi, ki ga je držala za roko in naglo vprašala:

»Kaj si mislil?«

Vprašanje ga je zadelo neprijetno. Izpustil je njeno roko in se otresel.

»Ah, nič...«

Ko je šlo skozi njegove misli vprašanje: »Kje je svetli dom na prisoju?« mu je bila žena tako zoprna, da se je obrnil od nje. Zdelo se mu je, da stoji neznanki tujec naproti; žena pa je nadaljevala:

»Josip, nekdo te je razžalil!«

Skomizgnil je z rameni in menil:

»Dva sta; če me je sploh mogoče žaliti...«

»Dva?« — je povlekla, trgajoč s prsti zaveso ob oknu; nato se ga je oklenila in rekla s prikritim trepetom, ki je razodeval ali čudno usmiljenje ali zasmeh.

»In tista dva sta strahopetna hinavca? — Pojdi, pojdi, ti vidiš samo strahove.«

Ni je poslušal, ampak nadaljeval počasi.

»... če me sploh more žaliti tak človek kakor je naprimer Požar...«

Za hip se ji je obraz streznil; kakor neprijetna vest je vplivalo nanjo. Zavedla se je naglo in se zasmejala.

»Ne, gospod Požar tebe ne more žaliti, Josip, ker te ne doseže nikjer in nikakor. Kako sploh prideš na tako misel? Ti pa — Požar!«

Sedla je in se začela smejati na glas, med smehom so ji kipeli vzkliki:

»Ti pa — Požar, ti pa — Požar!«

Nekaj časa jo je gledal, nato je čutil v duši gnus, da je stisnil pesti. Udaril bi jo bil, da se ni premislil.

»Ne, saj ga še nisem imenoval; rekel sem samo naprimer in takih primerov je mnogo.«

Vesetje se ga je polastilo ob tem prizoru; vedel je, da ima vse niti v rokah in je čutil, da se je začela zanjka že zategovati. Začel se je smejati.

»Da, to je tak človek; čudno, da mi ni prišlo že prej na misel. — Pomisli, čudno...«

Gospa je stopila naglo k njemu in mu pogledala naravnost v oči.

»Ti, govôri! — Zakaj čudno?«

»Zakaj čudno? — Ali ni to tak človek, ki govori samo zato, da sebe sliši, in ljubi ženske samo, da si laska in množi škandale? V družbi se hvali. — Ti gotovo ne uganeš, česa...«

Molčala je in mu gledala v obraz.

»... tistega hudodelstva, ki ni kaznivo, ker tožnik navadno molči: Nezvestobe! — Občuje z ženskami, ki jim je to junaštvo... To je dobro, da ga še ne poznaš...«

Pogledal jo je in hotel še nekaj reči, pa mu je presekala besedo.

»Toda, Josip, Požar? — Tega ne morem umeti in ne verjeti.«

»To je še dobro, da ne verjameš.«

Če bi bil mogel, bi si bil pljunil v lasten obraz, tako zaničevanje pred seboj in žalost je začutil v tistem hipu v srcu. Ta način igre se mu je za trenutek priskutil.

»Ne, tega ne verjamem...« je ponovila z nedolžnim glasom. »In ti si ga vedno hvalil...« mu je očitala z otroškim poudarkom.

»Seveda! V obraz. — To sem moral!«

Pogledala ga je začudeno in presenečeno ter oprezno nadaljevala:

»Zakaj pa?«

»Potreboval sem ga do danes — in nikdar ni bolj smešen, kakor kadar ga hvalim.«

Zasmejal se je zaničljivo, da je njen obraz postal živa pozornost:

»Zakaj si ga potreboval?«

Zakrilil je z rokama kakor desetleten deček in odgovoril nedolžno:

»Za igro. Igral je vedno za kraljico.«

Zdrznila se je in za trenutek je nastal molk.

»Pri šahu, misliš?«

Prijel jo je za roko in ji pogladil drobne prste.

»No, kje pa?« —

Napetost v njenem obrazu je izginila, stopila je nazaj k mizi s korakom, ki je oznanjal tiho zmago. Ko se je ozrla skozi okno, mu je na obrazu zaigral zaničljiv nasmeh; siknil je skozi zobe polglasno:

»Hinavka!«

Ura je bila tričetrt na devet.

III.

Gospa Erna si je popravljala lase, da bi prikrila napeto nervoznost. Štela je udarce in si privihala nagajiv koder na sence.

»Josip,« se je obrnila, »meni se hoče vedno smeјati, kadar se spomnim: Požar je tebi strahopetec, praviš...«

Dvignil je navidez malomarno roko in menil prepričevalno:

»Razodeva ga igra, sem rekel. Zanimiv je, kadar lovi mojo kraljico.«

Poudaril je besedo: zanimiv in dal zadnjemu zlogu tako zaničevalno barvo, da je ženi kri udarila v obraz. Preden se je zavedla, je že rekla s čudnim poudarkom:

»Zanimiv?«

Zapazil je njen prikrit strah, ki je tičal v vprašanju, in se nasmehnil, da mu ni bilo treba takoj odgovoriti. Dvignil je roko, ki ni dosegla name njene višine in pograbil na mizi zmečkani popir.

»Smešen, recimo — s skrivno potezo napada — ali nisi zapazila? — Moj Bog, česa ne vidiš!

— Pusti okno zaprto!« je pristavil, ko je videl, da se igra v zadregi s kljuko.

»Jaz vaju sicer nisem opazovala,« se je obrnila k njemu in se zazrla v svoje nohte. »Toda, Josip, ali je raditega že strahopetec?«...

Zapazila je skriven smeh na njegovih ustnah in povescila oči pred njegovim pogledom.

»Tega ne trdim, ampak narobe: način njegove igre je posledica in ravno raditega je silovito zanimiv.« Stopil je bliže k njej in ji del roko okoli vratu. Njegov glas bi bil tujemu ušesu sama milina in usmiljenje. »Ti, povej,« je nadaljeval, »ali ni že raditega zanimiv?«

Molčala je za trenutek; videlo se ji je, da naporno premišljuje, nato je zganila z glavo in jo vrgla ponosno pokoncu.

»Meni se ne zdi...« je rekla. Ker se je spet zasmejal, mu je zakrila z roko usta, kakor bi mu hotela naгajati in je opomnila:

»Ta smeh ni lep; zakaj zasmehuješ svojega prijatelja?«

Spustila je roko, obrnila se v stran in brskala z noго po tleh.

Zapazil je njeno priučeno stoji in nadaljeval mirno:

»Zakaj bi se sramoval resnice! — Ali hočeš imeti še drugih dokazov?«

Okrenila se je in naglo zaprosila:

»Pusti to; jaz grem.«

Pridrжал jo je.

»Počakaj, da končam. — Ali veš naprimer, koga prvega pozdravi, kadar vstopi?«

Njen obraz je bil zavzet in osupel; poznal se mu je trudni napor, s katerim je odbijala nevidni napad.

»Ne vem!« je rekla. »Kdo... Ah, nič!« — Zamahnila je z roko in se posmeјala. »Ti veš, da ne opazujem, koga pozdravi...«

»Že res! — Vendar veš prav dobro: prišel je boječe v hišo kakor tat in mene pozdravil prvega...«

Vsa napetost v njenem obrazu je izginila; pričakovala je gotovo nekaj drugega.

»Ti si gospodar v hiši in zato —«

»In zato bi moral pozdraviti tebe.«

Nastal je molk. Gospe so se prsi silno naglo dvigale. Skrивaj je pogledala na uro in vzdihnila. Josip je pozorno motril njene kretnje in občutil v srcu fantovsko razposajenost. Že je hotel izpregovoriti toplo besedo, pa mu je zastala v grlu, ker mu je legla, preden je mogel izreči, trpka žalost na srce.

Ko je za en sam hip zatisnil oči, ga je prevzela bridkost, da je stisnil ustnice. V duhu je

videl solnčni dom na pobočju in desnico, ki je kazala nanj.

»Bogve, koliko let je imela?« se je natihem vprašal; preden se je spet zavedel, na koga misli, je videl ozki obraz na šipi. Neznana boleost ga je prešinila in občutek, da je uklenjen.

»Vida, Vida!...«

Zanj sploh ni živelo telo, opajal se je ob zvoku, ki je klical v srcu: »Vida, Vida...« Živelo mu je to ime kot znamenje nečesa, kar mu je nekdanj bilo rojeno v duši, ta zvok mu je bil pojem nedosežne in zavržene lepote. Obšlo ga je koprnenje po dolini, kjer je stala svetla hiša. Domišljija mu je slikala vse tako jasno, da je skoraj kriknil: Zagledal je tik pred seboj dvoje modrih, tako toplih oči, da je zamahnil z roko. »Preč!!« ... je dahnil in si popravil lase.

»Erna,« je rekel, »stopi v spalnico po revolver.« Njegov glas je zvenel tako odločno in jasno, da je obstala.

»Po revolver? Kaj boš...«

Hotela je vprašati začudeno, pa je padel v besede rahel drget, zato je obstala sredi stavka.

»Dá,« je potrdil mirno. »V omarici je vse skupaj, če nisi preložila. Brez orožja ne morem nikamor in treba je pač pregledati, ali je v redu.«

»V redu? — Saj ne pojdeš nikamor, praviš.«

Odgovarjal je trmasto, da bi ohranila mirnost in zavest. Pogledala je spet na uro in nervozno stisnila pest, kakor bi ji elektrika prešinila roko.

»Orožja se bojim — pojdi sam; moram še telefonirati...«

»Telefonirati? — Komu pa?«

Nastavil ji je tako naglo vprašanje, da je za hip obstala.

»V trg... ne, gospé Požarjevi moram.« Trdo je izgovorila zadnje besede, kakor bi ga hotela z naglasom prepričati.

»Stari gospé? — Ali ni sin pripovedoval, da je šla na deželo?«

Zmedla se je za hip, pa je vendar vztrajala.

»Povprašala bom, ali se je vrnila...«

Skomizgnil je z ramo in menil.

»Kakor veš...«

Ko je zaprl vrata za seboj, je odprl nož in prerezal telefonsko žico na hodniku. Kakor bi ga nekaj sunilo, se mu je zdelo, ko je škrunil nož ob žici.

»Do tega je že prišlo,« si je rekel. Stopil je naglo v spalnico in odprl v omarici predalček; v njej je ležal nov revolver. Stisnil je drobno orožje v pest in obsedel nem na postelji.

Ko je videla, da je odšel skozi vrata, je naglo pogledala na uro in si popravila lase. Oprezno se

je splazila k oknu in pogledala na ulico, kakor bi koga pričakovala.

»Vsaj danes še in nikdar več!« je vzdihnila in krčevito pritisnila roki na prsi. Obstala je za hip in zakrilila nato z rokama.

»Svobode in solnce!«

V tem hipu je bila kakor naučena institutka. Nasmehnila se je sama sebi in pritrdila kljubovaje:

»Moram zmagati!« —

V oči so ji prišle solze. Ko se je spomnila svojega moža, si je ponavljala venomer:

»Sovražim ga, sovražim ga.«

Sama ni vedela, kako je prišla do teh besed. Sedla je zamišljeno v kot na zofo in vzdihnila: »Moj Bog, moj Bog!« Spomnila se je, ko se je zavedla: »Ne imenuj Boga!« in v grlu jo je nekaj stisnilo; vest ji je očitala, da nima prav. Stisnila se je na zofo boječe, kakor bi pričakovala smrtne obsodbe.

Zazdelo se ji je, da je zaslišala iz spalnice korake, tako močno ji je bilo srce; dvignila se je, da bi odšla k telefonu. Ko je stopila na hodnik, je pridrsala naproti Marja in jo pogledala postrani, polsovražno, polškodoželjno; nato je začela brisati prah na zrcalu. Gospa je stopila v sprejemnico, pa se je kmalu vrnila.

Z obraza ji je bila izginila vsa kri, držala se je za senca in se skoro opotekala.

»Gospa,« je rekla Marja prestrašeno, »ali Vam je slabo? Bledi ste.«

Erna je s težavo prišla za kljuko in odšla v svojo sobo. Sedla je za mizico, stegnila prste po njej in strmela predse. Sledila je strašna tišina. Par hipov je bila kakor okamenela, nato je sključila prste, kot bi jo bilo kaj zbadlo.

»Ničvrednica!«

Ko je izpregovorila to besedo, jo je zbolelo, potem se ji je zdelo veselo. Prijela se je za glavo in tuhtala.

»Saj ničesar ne vé, pa sem v takem strahu, da se sama izdajam.« Sama sebi se je zdela smešna v tem strahu. »Zakaj je tak?« se je potolažila; kaj je mislila pod tem, se ni vprašala. Odšla je v spalnico in srečala na vratih Marjo, ki jo je ošinila z ostrim pogledom; mož je sedel na postelji in se igral z revolverjem.

Sedla je k njemu, ga stresla za ramo in bušila v smeh.

»Dragi moj, ti si ljubosumen!«

Njegovo čelo je preletela temna senca; obrnil se je v stran in stisnil zobe v krčevit smehlaj. Za trenutek ni bilo besede iz njegovih ust. Ponovil si je v duhu parkrat njene besede, nato je odrinil njeno roko in rekel zategnjeno:

»Kaj ti ne pride na misel?!«

»Glej,« je rekla v zadregi, »ravnotako se držiš in jaz sem mislila...«

»Česa ti ne misliš!« je odgovoril trdo. Pogledala ga je osuplo in se primaknila bliže. Ker se ni ozrl od revolverja, je počasi nadaljevala:

»Josip, telefon se je pokvaril...«

»Tako?«

Ni zganil z glavo, niti ozrl se ni. V srcu je čutil nejasno čuvstvo, ki je bilo skoro veselje.

»Ti bi torej rada telefonirala?«

»Saj sem že rekla...«

»Prav, ženka moja! Žico sem prerezal jaz sam!«

Nastal je molk. Njene ude je spreletel krčevit sunek, roke so ji postale težke kakor svinec. Le tiktakanje ure na steni je motilo to tišino. Ko se je zopet zavedla, se ga je oklenila, vzkliknila: »Ti?!« in ga stresla. »Dà, dà, ti si ljubosumen, ti si ljubosumen,« je hitela, kakor bi se radovala, da je spoznala njegovo notranjost. »Na svojega prijatelja si ljubosumen!«

»Ne! — Tako sem gotov, da nisem ljubosumen; ljubosumnost je samo izraz negotovosti. Čakaj, da ti dokažem!«

Dvignil je desnico in pritisnil na vzmet. Na nasprotni strani se je sesulo steklo na podobi.

Gospa je za trenutek oledenela, nato se je dvignila in se vrgla blede in prepadena nazaj na posteljo.

»Moj portret!« je vzkliknila. Naslednji hip je stopila tik pred njega in siknila:

»Kaj si storil?!«

Potegnil je še kadečo se patrono iz valjca in rekel mirno:

»Sliko sem razbil.«

Zdelo se mu je, da je v sobo planil nov zrak, da je laže dihal. Ogledal si je patrono, preden jo je vrgel v kot.

»Torej vidiš, da nisem ljubosumen!«

»Ti si blazen!«

Erna je odšla naglo iz sobe in trdo zaloputnila vrata za seboj.

(Dalje.)

SEGANTINI: AVE MARIA.

Večer. Ave Maria. Zarja gori
v luči zlati, na valovih čoln drhti...
Z brega zvoní — —
Na trudne prsi lega mir noči.

In vse se ponavlja v zrcalu valov:
Dve zarji, dve cerkvi, dva brega, dva glasa zvonov...
Vesla škripljejo — čoln poln ovčic gre domov
s paše v onostran — prepoln je krov...
Zlata svetloba se z volno igra.

In žena z otrokom, ko sveta Devica,
in dva jarčka poleg nje
in močno moževo srce —
njuna duša — plaha ptica...
Zaspanec lega na vse — — —

France Bevk.

ŽIVLJENJE.

Knjiga s sedmimi pečati,
zaprta si bila — rad bi te odprl,
zdaj — pečat za pečatom se je strl —
rad bi te zaprl — a moram brati.

Prvi dan — trpljenje,
drugi dan — trpljenje,
tretji dan — trpljenje:
iz dneva v dan se plete,
od ure do ure cvete — —

Zadnji dan — vzdih, hrepenenje:
Ostani, življenje! —
Bog je dober in ga sklene.

POGOVOR V DALJAVO.

— — —
»V mojem oknu lilije cvetó . . .«
Moja misel se tehta pod nebom
ko sokol . . .
»Ali vidi golobico, belo golobico? —«
Vidi.
»Srce te kliče, pridi, pridi!«

— — —
Budilka. Dan se je zazóril.
Govoril sem s tabo in nisem govoril.
Ali so lilije zardele,
oškropljene s krvjo golobice bele? — —

Jos. Lovrenčič.

V POLETJU NA NJIVI . . .

Pel je srp, pel je na njivi
pesom pridno: da bi vse požel . . .
pel je obraz, pel je obraz dekličji ljubeznivi
in rdel, rdel . . .

In pesem in obraz sta šla,
kot goloba dva —
oblaka, žarka — v višave, čez nebo v predaljni kraj,
in sta padla na divji smrekov gaj . . .

Pesem sekir in žag in šum padajočih smerek,
bobnenje hlodov skoz riže
in klici, kot iz veka v vek,
vse dalje, dalje, vse bliže, bliže . . .
Dolga vrsta jeklenih postav — v rokah cempin . . .
Trenutek samo: ustavi se bajtarski sin,
poslušaj pesem in gleda obraz —
potem jasneje,
trdeje
popadajo udarci na hlode — ves čas
najostreje čuje njegov se glas . . .

Dekletov obraz je rdel in pel,
postala je roka minute tri — — —

Prepelica je klicala
izza klasov tančic: »Žanjica, sedi, sedi!«

France Bevk.

KNJIŽEVNOST.

Dr. J. Debevec: **Grška drama.** (Nadaljevanje.) Z dvema slikama in eno prilogo. Jahresbericht des k. k. I. Staatsgymnasiums zu Laibach, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1913/14 durch den Direktor Dr. Laurenz Požar. Laibach, 1914. — Kulturo našega naroda tvorijo trije činitelji: grška in rimska antika, krščanstvo in narodova individualnost, ki se javlja v samoraslem mišljenju in čuvstvovanju, s katerim si slovenski narod prilagaja in asimiluje tuje umske pridobitve. Kdor hoče torej moderno kulturo prav umevati, mora poznati postanek in razvoj teh treh sestavin naše kulture in njihov vpliv v moderni dobi. Tu je predvsem klasična kultura, zlasti grški klasicizem. Vsa moderna umetnost — in naj se na videz še tako daleč oddaljuje od njega — sloni končno na klasicizmu. Doba petdesetih let po perzijskih vojskah — pentekontaetija — doba Perikleja, Feidija in grških tragikov pomenja pri Grkih višek umetniškega udejstvovanja. Kakor je bil Homer v vseh časih učitelj Grkov in Atene učiteljišče Grške, tako so tragiki — Ajshil, Sofokles, Evripides — danes vsemu svetu doslej še nedoseženi učitelji v dramatiški umetnosti. Če je drama najplemenitejši literarni proizvod — kritika življenja v predstavljanju življenja samega — tedaj je za poznavanje in presojo prave dramatiške umetnosti predvsem treba poznati najstarejše in najpopolnejše dramatiške proizvode grških tragikov. — Slovenci imamo zelo malo grške literature v prevodu. Grška lirika n. pr. bi bila vredna genialnega tolmača. Kar se tiče dramatike, imamo dosedaj, kolikor mi je znano, tri drame prevedene: Sofoklov Ojdip na Kolonu, prevedel R. Perušek, Narodna biblioteka, 43. snopič (1892); Kračmanov Matija-Valjavec je poslovenil Ajanta v Janežičevem Glasniku (1860), prof. Fr. Omerza pa Filokteta v dijaškem listu »Mentor« 1913/14.¹ O drami kot taki je napisal Perušek kratek uvod svoji prestavi. Kaj temeljitejšega o tem za razumevanje grškega življenja tako eminentno važnem predmetu v slovenskem jeziku doslej nismo imeli. Zato je pač vsak, kdor je le par hlač raztrgal po gimnazijskih klopeh, z zanimanjem segel po lanskem in letošnjem izvešju prve državne gimnazije, v katerih profesor dr. J. Debevec z njemu lastno živahnostjo in nazorostjo analizira vsebino in tehniko grške drame. Lansko leto je obdelal sedmero ohranjenih tragedij Ajshilovih, letos je prišlo ravno toliko ohranjenih Sofoklovih dram na vrsto. Dr. Debevec piše znanstvene razprave kot umetnik; ne pričinja z dolgim uvodom »ab ovo«, ampak te po znanem pravilu, ki ga Horac že pri Homeru hvali, prime za roko in te pelje in »medias res«. V Trstu se l. 444. pred Kristusom poslovita od slovenske zemlje, v atenskem pristanišču Pireju izstopita na Dionizov praznik in pisatelj te pelje k predstavi Sofoklovega Ajanta. Preden se igra prične, ti pisatelj na tihem razloži ustroj starogrškega gledališča; ti hitro predstavi vsako osebo, ki nastopi, razloži kretnje in gibanje in povzame vodilne misli

iz dejanja. Vmes pa ti vrže kak duhovit migljej na frapantno podobnost, analogijo iz modernega življenja, zlasti iz cerkvene liturgije, n. pr. trije grški igralci in služba božja z leviti, grški oder in ikonostaza v pravoslavni cerkvi itd. Osupneš in se čudiš, komaj se zaveš, da je res, že ti živahni Mentor pokaže kaj drugega. Hočeš nočeš, do zadnjega moraš z napetostjo slediti prizorom, ki se vrše pred teboj. Pri vsakem novem prizoru zveš nekaj, vedno bolj spoznavaš preprosto in vendar dovršeno tehniko Sofoklove drame, razumevaš razvoj dejanja, vedno bolj pa tudi uvidevaš idejni razvoj drame in Sofoklovo svetovno naziranje. Exodus — kor zapusti orkestro — drama je končana; pri eni predstavi si bil, pa poznaš grško gledališče, grško dramo, pesnika in njegovo srce, poznaš velik kos, skoroda bistvo grške kulture. Pa reci, da to ni umetnost, kar je napisal Sofokles — in Debevec o Sofoklu!

Pisec teh vrstic bi si želel obširnejšo analizo idejne vsebine, ta bo pa morda bolj na mestu, ko bomo poznali še filozofa na odru — Evripida. Zanimiva je namreč paralela med srednjeveškim, oziroma modernim gledališčem in med starogrškim, oziroma rimskim. V obeh slučajih je prvotno gledališče del službe božje, predstavljajo se svete zgodbe, veličastne osebe. Sveta vsebina pa se začne kmalu umikati človeški, iz zaloigre nastane igrokaz in šaloigra. Toda ostanimo pri Grkih. Pri Ajshilu grandiozna vsemogočnost božev, spričo katere se človekov značaj ne more razviti, a bi nasproti boževom tudi ne imel nobene veljave. Človek, prah si... Pri Sofoklu pa že značaj določa razvoj dejanja (Antigona, prim. kor πολλὰ τὰ δεινὰ...), njegove osebe imajo že človeško kri in življenje, a voljo božev morajo izpolniti (prim. kralj Ojdip). Pri Evripidu pa je vsebina že popolnoma človeška, skepticizem in sofistika Evripidove dobe. Evripidova umetnost je predhodnica srednje in nove komedije, grške in latinske. — Toda počakajmo, da nam dr. Debevec pokaže še Evripida in Aristofana. Čas bi že bil, da nam kdo posloveni grške tragike; fino, čuteče razumevanje, filološko akribijo in izurjenost v slovenskem izrazu bi moral dotičnik imeti združene.

Dr. Debevčev spis »Grška drama« se mi zdi vzor za spise, kakršne naj bi priobčevala naša gimnazijska Izveštja. Živahni, zanimivi opisi vprašanj, ki so v zvezi s šolskimi predmeti; seveda na višku modernega znanstva, a vedno vsaj v splošno razumljivi, če ne v poljudni obliki. Kaj imamo od učenih spisov, če jih nihče ne bere, razen par strokovnjakov. Dr. Debevčevo razpravo pa bo z zanimanjem in s pridom bral dijak in strokovnjak. Svoj čas smo v osmi šoli prebrali Antigono do prvega kora (Ἀκτὶς ἀελίου), o grškem gledališču nismo dobili niti pojma. Utile et dulce se mi zdi tukaj pravo načelo.

Morda se bo vendar enkrat izpolnila želja ustanovnika tega lista dr. Fr. Lampeta: »Pravemu uvajanju klasične starodavnosti v naše slovensko slovstvo želimo najboljšega uspeha«. (Dom in Svet I. [1888] str. 95.)

Dr. J. Samsa.

¹ Sofoklova Antigona se je svoj čas predstavljala v deželnem gledališču, a je skoro gotovo ostala v rokopisu.

Prejeli smo še to-le oceno:

Grška drama. Spisal dr. J. Debevec. [Nadaljevanje.] (Jahresbericht des k. k. I. Staatsgymnasiums zu Laibach, 1913/14.) Za uvodom v grško dramo in Ajshilom je izšel letos pregled dram Sofoklejevih. Za prihodnji dve leti se nam obetata (?) Evripid (str. 17) in Aristofan (str. 24). O delu velja isto, kar smo rekli že lansko leto glede primernosti takih razprav za gimnazijsko letno poročilo bodisi glede splošno zanimive vsebine bodisi glede vzorne oblike za programno razpravo. Vsebinsko Sofoklejevih dram, zvezano s pojasnilom takratnih političnih, kulturnih in verskih razmer, bo bral ponosno že drugošolec, ker si je v teku leta pridobil potrebno zalogo mitološkega in zgodovinskega znanja. In kjer ga bo to zapuščalo, mu bo segel pod ramo pisatelj in ga ljubeznivo vpeljal v predzgodovino igre. (Prim. tozadevno zlasti uvod v »Trahinjke« na str. 27!) Višjegimnazijec se bo učil tudi iz opomb pod črto, umeval estetske opazke in si na podlagi zgledov pojasnil mnogo terminov, katerih pomen mu je bil znan samo površno (n. pr. prvo vznemirjenje [das erregende Moment] str. 12, peripetija str. 22, katastrofa str. 15, tragična ironija str. 20, 21 in drugod, usodna tragedija str. 24). S čim večjo predizobrazbo se bo kdo lotil razprave, s tem večjim zanimanjem in dobičkom jo bo bral. Prazen pa ne bo šel nihče od dela, ki ga je rodil obširen študij ad hoc, oplojen po temeljiti literarni in splošni izobrazbi. Na primernih mestih citira pisatelj tudi slavne verze Sofoklejeve (n. pr. str. 13 verz iz Antigone: »Ne z drugimi vred sovražiti, ampak z drugimi vred ljubiti, zato sem prišla na svet,« besede, ki so »izmed najlepših, najpristranejših, kar smo jih prejeli iz klasične literature«; ali str. 39 pesimistični življenjski resumê 91letnega Sofokleja, »pretresljivi krik starega veka«: »Ne biti rojen, je najboljši; drugo pa: če smo rojeni, kar najhitreje se vrniti tja, odkoder smo prišli. Kajti, kadar mladosti mine cvet in z njo nora lahkomišelnost, kateri težki udarec gre mimo tebe, katera nadloga ti prizanese?«) Kot nekaj novega, česar nisem našel še nikjer, naj omenim primero uprizoritve stare tragedije z liturgijo (str. 7, 8, 14), na katero opozarja pisatelj mimogrede.

Kot sklep naj dodamo še citat o tragični krivdi (str. 16), ki je zanimiv za vsakega, kdor je imel kdaj v šoli opraviti z njo (seveda le teoretično):

»In kaj je z Antigono »tragično krivdo«? Mnogo se je že o tem pisalo — po nepotrebnem. Z najostrejšim drobnogledom namreč ne moremo zaslediti na njej nobene krivde, nobenega zločina. Mar je to zločin, krivda, če je bila božjim zakonom bolj pokorna nego človeškim, ki so bili v tem slučaju naravnost nasprotni božjim? Ne, na Antigoni ni sledu o zločinu, o krivdi. Pa porečete: Kako pa naj si razlagamo tisto težko kazen, ki jo mora nesrečnica pretrpeti, če ni storila nobenega greha, zločina, krivde? Tako vprašujejo premnogi estetik, ki menijo, da mora vsake nesreče, ki človeka zadene, biti človek sam kriv (vsaj v poeziji). Tem estetikom in kritikom jako dobro odgovarja dr. Jos. Müller (»Philosophie des Schönen in Natur und Kunst«, Straßburg, 1912, str. 144 nsl.): »Zakaj naj bi junak moral imeti neko krivdo na svoji vesti? Ker je grozno, po nedolžnem trpeti? Toda, mar nam ne izpričuje vsakdanja izkušnja, da plemenitega človeka (večkrat) zadene trpljenje, ne da bi bil kriv? In ali ni naloga tragedije, razlagati življenje?

Mar naj umetnost iz vsakega velikega značaja samo zato naredi napol lopova, da bo tista lažniva pravičnost (v poeziji) zadovoljna in sita? Če si ljudje (v predzgodovinski dobi) zbog svojih pomanjkljivih pojmov o svetovnem redu niso znali razlagati pogina plemenitega, cvetočega življenja, n. pr. smrti Adonizove ali Ahilove, drugače kakor da so si izmislili zavist bogov, mar nismo mi o teh pojavih zdaj po krščanstvu bolje poučeni? Mar ni življenje po smrti in nimamo (vsled tega) etične opravičbe trpljenja?« — »Ako bi res kakršnakoli krivda junakova bila nezogibno potrebna za tragedijo, potem bi morali celo vrsto najboljših dram kar črtati kot pogrešenih. Kje je pri Antigoni, Ojdiu, Desdemoni, Ofeliji kakšna krivda?« Naj bi se torej že enkrat nehalo v vsaki tragediji iskati »tragično« krivdo. Ta ni bistvena. K bistvu tragične spada troje: velikost ali vzvišenost značajev, njih trpljenje, njih boj. To troje.«

Spisu je priložena pregledna tablica, ki kaže shêmo Sofoklejevih dram; pisatelj opozarja tudi na to, da ima novodobna tragedija prav tako petero bistvenih delov kakor starogrška (str. 41). Zgodovinski pomen učenja grščine obstoji glavno v tem, da kaže izvir nebroj panog današnje kulture in zvezo naše dobe z antiko.

J. Dolenc.

Dr. Anton Breznik: **Začetna poglavja iz slovenske srednješolske slovnice.** IX. izvestje knezoškofijske privatne gimnazije v št. Vidu nad Ljubljano za leto 1913/14.

Širšemu občinstvu morda še ni znano, da je profesor dr. Breznik vsled prošnje »Društva slovenskih profesorjev v Ljubljani« prevzel težko nalogo, spisati za naše srednje šole novo slovensko slovnico, ker je Janežič-Sketova v marsičem zelo zastarela. Dr. Breznik ima rokopis že pripravljen; vendar pa — ker več oči več vidi — želi, naj bi strokovnjaki izrekli svoje mnenje vsaj o začetnih poglavjih, preden se celotno delo natisne in dá učencem v roke. Iz tega namena torej je objavil en kos rokopisa v šentvidskem gimnazijskem izvestju. In zdaj bi bilo res prav, da bi se dosti strokovnjakov oglasilo in povedalo svoje misli, ker gre za velevažno knjigo, ki bo prihodnji rod učila spoznavati pravila in svojstva materinščine. Dozdaj sta se dva oglasila: tisti, ki je v prvi vrsti poklican, pater Stanislav Škrabec, na platnicah Cvetja, 1914, 7. zv., kjer pravi, da »more le veliko hvalo izreči« gospodu pisatelju, glede malenkosti pa mu je pisal zasebno pismo, drugi pa g. L. P. v Ljubljanskem Zvonu (št. 8). Tudi naš list je dolžan, da se pozivu svojega odličnega sotrudnika odzove. Vendar pa bodi takoj poudarjeno, da sodba podpisanega ne more biti strogo strokovnjaška (ker mu absolutno manjka potrebnega lingvističnega znanja), ampak bo izrečena bolj s praktično-pedagoškega stališča, s stališča — recimo — učitelja, ki bo poučeval to tvarino, in s stališča tretjeali četrtošolca, za katerega bodo po vsej priliki prišla baš ta poglavja v poštev.

Najmodernejša in, kakor se vidi, najboljša nemška šolska slovnica Wiesnerjeva (A. Hölder, 1913), kateri bo po duhu in ustroju Breznikova slična, obravnava nekako na 5 straneh poglavja, katerim je dr. Breznik posvetil 30 strani. Ali ne bo njegovo delo za šolo preobširno? Temeljni nauk o tvorbi glasov (fonetiko) podaja Breznik na str. 3—7. To je jako zanimivo poglavje, katero bo učitelj lahko v eni uri ob-

delal, saj bo učenec imel pred seboj sliko govornih organov in tvarina mu bo čisto domača, le da bo zdaj proizvajal z zavestjo, kar je dotlej nezavestno. Že pri tej točki vidimo načelni razloček med Janežič-Sketovo slovnico in Breznikovo. Dočim Janežič samo našteva naše samoglasnike in soglasnike, nasprotno Breznik uči, kako jih tvorimo; po tej metodi si bo učenec za zmerom zapomnil, kateri glasovi so prepisniki, zaporniki itd., kateri zopet so nemi, kateri zveneči; tu ni nič mrtvega naštevanja, ampak je vse organsko, živo. To poglavje naj le ostane, kakršno je; če je nekoliko obširno, bo pa zato dijaku dalo fonetično podlago za učenje tujih jezikov (prim. naš dvoustični v in angleški w — wine, water itd.) Le str. 7 naj bi se natančneje označila č e š k a znamenja (da je namreč že Jan Hus vpeljal č, ž, š za č, ž, š) in — samo stilistična opazka! — jaz bi rajši pisal mesto: »Nosniki nastajajo, ko gre...« *kadar gre*, ali (str. 6) »tedaj, ko gre zračni tok...« *zopet kadar gre*... — Drugo poglavje: »Raba samoglasnikov v pisavi in izreki« zavzema str. 7—17; Janežič-Sket ima o tem poldruho stran! Ali ne bo ta odstavek preobširen? Menim, da tudi ne. Jaz bi si ga upal v 5—6 učnih urah s tretješolci predelati in sem prepričan, da bi učenci z največjim veseljem sodelovali. Je namreč res metodično izvrstno sestavljeno. Jaz bi vzel glasova *i* in *u* skupaj in ju obravnaval obenem, na šolski deski seve; o obeh veljajo paralelno skoro isti zakoni, katere dr. Breznik pojasnjuje domala z *istimi besedami*. Učitelju bo prava igrača, doma se pripraviti in v šoli — brez knjige ped seboj — z učenci obdelovati. [Zaradi simetrije bi jaz tisto opombo str. 19 igo, imeti... postavil takoj za prvi odstavek *i*, torej str. 8 kot prvo opombo zgoraj. Tudi v tisku bi se ta paralelnost lahko izrazila. Omahovanja pa bodi čimmanj. Čemu nihati med pisanjem vun in ven (str. 16), če pa avtor sam trdi str. 21, da se pravilno govori: vun? O dvoustičnem u (v) govori avtor dvakrat, str. 16 in 20, in istotako o svoboščinah pesnikov glede teh dveh glasov; enako o izreki *v* in *u* pred raznimi soglasniki v Beli Krajini, str. 16 in 21. To bi se dalo skrbeti s tem, da bi za glasom *i* takoj prišel na vrsto *j*, in za *u* takoj *v* (v tisku pa, kakor že omenjeno), in potem naj bi se krajše reklo: pesniki po potrebi smejo zamenjavati ta dva glasova. Isto velja za *i* in *j*.] — V eni lekciji bo zopet učitelj lahko obvladal glasova *e* in *o*, ker je avtor zopet lepo paralelnost pokazal. [Zaradi še večje simetrije zopet bi pri *o* predlagal isto zaporednost kakor pri *e*, torej 1. ozki *o*, 2. ozki *o*, 3. široki *o*. Glede besede dehór bi pripomnil, da se deloma na Notranjskem izgovarja d^hür kakor mehür; potemtakem bi morali pisati tudi mehór? Gos je ponekod z *o*: gus, kakor must, kust.] — Sledil naj bi zdaj *a* s svojo zgodovino in izreko, in za njim šele polglasnik (^h). Ta odstavek se mi namreč zdi sam na sebi nekam suhoparen; druga bo, če po dr. Breznikovi razlagi učencem pokažem, kakšno zgodovino ima stari polglasnik, da je namreč največkrat (v narečjih) onemel, sicer pa je ali tudi še zdaj polglasnik (pisan kot *e*), ali je *a* ali *o*, ali pa ga pišemo celo z *i* ali *u*. [Po mojem mnenju bi bilo bolje začeti s polglasnikom v korenskih delih (1.) in potem (2.) v končnih delih. Str. 12 v sredi: »Pri glagolih je prešel *a* iz nedoločnikovega debela...« je najbrž napaka m.: iz sedanjkovega debela... Ib. (stilistično) m. tedaj v pomenu igitur pišemo rajši torej. Pri blagor (str. 13) bi kazalo

morda omeniti dial.: »Búgr se vam!«] — Nekaj novega je 3. poglavje: dvoglasniki. Janežič(-Sket) pravi namreč kar odločno: »Dvoglasnikov (diftongov) slovenščina nima. (Str. 3.) Tu pa vidimo, da jih ima tako, kakor vsi drugi jeziki. [Dr. Breznik razločuje str. 18 grmovje (pl. die Büsche) od grmowje (das Gebüsch) in pravi, da ima prvo pravi ustničnozobni *v*, drugo pa diftong. Kolikor je meni znano, se plural rabi samo: grmóvi, sinóvi, drugo se pa govori ali grmúje ali grmówje.] — Pri razlagi o *r-u* mi je neumljivo, zakaj ne bi smeli pisati bisern? Saj bi bilo to vendar po pravilu! Čemu izjema? Istotako je nepotrebna izjema: štajerec, štajerca. (Ib.). — Soglasnika *n* in *l* sta zopet paralelno razdeljena v tri točke, trojni *n* in trojni *l*, in pri vsakem polno zanimivih zgodovinskih dejstev, zlasti pri *l-u*. Novo je, da bomo odslej razločevali: z dlan-jo, Ločan-je, jelen-ji, tan-ji, in s tem vzporedno: s sol-jo, kobil-ji, vesel-je. Da bi smeli pisati: panjje?! (Str. 25.) Saj se govori le: pánji ali panjóvi. Prvi dve točki gresta lepo vzporedno; tretja pri *l-u* (trdi *l*, *l*) je pa kar cela monografija, ki seza menda najgloblje v razdrapanost našega pravopisa in pravorečja. S hladnokrvnostjo, ki je obudovanja vredna, uči dr. Breznik, kaj je jezikovno prav in kaj je vsled navade obveljalo; ve, da je prvotno upravičeno: *bravec*, a ne reče nobene trde besede zoper novejšega *bralca*; z veseljem (če smemo pri slovnicičarju sumiti to čustvo?) navaja besede, ki se še splošno pišejo z —vec (*brivec*...), a tudi kaže, kdaj je samo —lec upravičen (*prišlec* itd.). [»Volilec« in »volivec« razločuje dr. Breznik, in sicer volilec = tisti, ki je v posameznem primeru *volil*; to je po mojem mnenju preveč umetno narejeno. »Morivec, ubijavec!« pravijo tudi takemu, ki je samó v enem slučaju umoril, ubil. »Prebivalec« piše dr. Breznik; ali je to oseba, ki je kaj storila ali trpela? Prav dobro našteva petero toček srednjega *l-a* na koncu (str. 29, 30).] — K poglavju: pravopisje in pravorečje, ki dobro označuje našo pisavo kot fonetično in etimologično obenem, moram priznati, da se s točko 1. ne strinjam v celoti; zdi se mi deloma nepotrebna. Zakaj bi moral izrekati nigdar, negdanji itd. m. ni^kdar itd? »Vzšel« naj bi se izrekalo: wššel? Dvoumno bo; ljudstvo si zato pri nas pomaga drugače in pravi n. pr. kruh je wzd^hšú, testú je wzd^hšlú.

Dvojen cilj zasleduje torej dr. Breznik v svojem glasoslovju, kolikor nam ga je podal: naučiti učenca pravopisja in — pravorečja. To drugo je za naše slovnice nekaj čisto novega. Oboje je obdelano tako zanimivo in živahno (rekel bi skoro: po biološki metodi), da se učenec tistih strani v slovnici ne bo bal, ampak jih bo morda še posebno vzljubil. Glede pravopisja zavzema avtor odločno stališče: kar je večina sprejela, to se piši; v dvoumih slučajih pa vladaj še za enkrat svoboda. Na teh skromnih straneh je nakopičenega ogromno dela in truda pisateljevega. Želeli bi pa še, naj doda slovnici — po spisu v Dom in Svetu — prav kratek pregled razvoja in utrjevanja vseslovenske pisave; iz prakse vem, kako dr. Breznikov dotični spis vzbuja zanimanje. Tudi glede pravorečja je avtor izrekel odločno besedo: v olikanem govoru se govóri n. pr. rek^hw ali rek^hl, nosiw ali nosil, ne pa: reku, nosu itd. Dobro, vse dobro, toda res je pa tudi, da gre med tema dvema pojavoma našega kulturnega življenja globok razdor in razpor, katerega dr. Breznik ni premostil: pri pravopisju odločuje večina, pri pravorečju pa često — manjšina. Kozu, reku,

nosu ... govori večina našega naroda. Posredovalni predlog, naj bi govorili v olikani besedi: rek_{bw} ... , se mi zdi jalov, ker mi tega ni moči izgovoriti; ne preostane torej drugega kot: rek_{tl}, koz_{tl} ... Priznam pa, da je to velik napredek proti spakovanju s širokim e: rekel, kozel ... Tudi Prešernovega ukaza: »Trpi brez miru!« po dr. Breznikovi zahtevi (da se čuj čisti i, čeprav kratki) ne morem izgovoriti; kaj drugega bi bilo: potrpi ... ! Trp_{bw} bom torej samo na tihem.

Dr. J. Debevec.

Milan Pugelj: **Mimo ciljev.** (Knjižnica Slovenskega Ilustrovanega Tednika II.) V Ljubljani, 1914. — Tisk Zadružne tiskarne v Krškem. — Str. 180. Pugelj ugaja samo takrat, kadar opazuje in opisuje pojave zunanjega življenja: diči ga bogata fantazija, strogo začrtani kontrasti in tem primerna barvnost jezika. Takrat vidim v njem slikarja, ki dela (še preveč) minuciozno; ko pa se spusti v analiziranje in niansiranje notranjih čuvstev, se v par stavkih izgubi; vez med zunanjim in notranjim življenjem hipoma preneha; pisatelj postane cinično-hladen, njegove osebe so nam priskutne, njih življenje nejasno in zagonetno. S Cankarjevimi vagabundi in čudaki imamo sočutje, Pugljevi nas odbijajo. — Ko sem prebral to Pugljevo zbirko deseterih drobnih povestic, oziroma črtic, sem ostal popolnoma hladen. Niti ena struna se mi ni oglasila v duši. Tako se bo gotovo zgodilo še marsikomu, dasi je okus zelo različen. Kakor bi sedel pozimi v lepi, a mrzli sobi, ki se ne da razgreti: Nakladaš v vabljivo peč vedno novega netiva, pa soba se ne razgreje; gorkota uhaja kdovekam. Poleg vsega pa diha iz razpokane peči še težki, zadušljivi plini. — Pugelj ima bujno fantazijo, drzne primere, originalnost, pomešano s precejšnjo mero pikantnosti, bogat, včasih preumeten jezik — pa dasi požiga vse svoje zmožnosti, ki niso ravno majhne, te kljub vsemu netivu obdaja neprijeten hlad. Škoda netiva ob tej literarni draginji! — »Mimo ciljev« hodijo njegovi ljudje, bolje rečeno, cilji beže mimo njih. So vsi zelo enaki ti ljudje, nenaravno majhni in brez volje, deloma tudi neresnični, pa naj bo Janez Piškur in njegov prijatelj v prvi črtici »Zanešeni«, ali prismode in obiskovalec panoptika Melhijor Kliš v »Heleni«, ali bajni, a s cinizmom obrizgani »Zaljubljeni kmet«, ali ljudje iz sicer tuintam pretresljivega »Labuda«, ali gospodična v »Utešenju«, ali literat Peter Slava v »Petih kronah«, ali navsezadnje »velika opičja duša« v zadnji sličici iz opičjega življenja. Tista o Melhijorju Klišu je pravcato literarno komedijantstvo, ki priča, kam pisatelj lahko zabrede, če preveč hlasta za originalnostjo! So čudaki na svetu, a Klišev ni; in če si je Pugelj enega izmislil, ne spada v literaturo. Treba je le pogledati vsebino. Kliš si naroči, da bi utešil potrebo po ženski »vilinsko nežni in lirski zunanosti«, ker ga ne vleče več »njena notranjost, njena duša«, nekje na Francoskem voščen avtomatičen kip ženske, »narejene strogo življenjsko«. Ta kip, posnet po fotografiji, mu predstavlja izvoljenko mladih dni, Heleno, in se navija »na levi bradavici njenih prsi«. Kliš hodi poljubno in po potrebi navijati avtomat in se tako naslaja ob lirski zunanosti, kakor je videl v »Panoptiku«. Ko izve, da se je Helena poročila, vzame nož in razreže v divji besnosti voščen avtomat. Sam se javi, da je umoril svojo — ženo. Ali misli Pugelj, da imamo res tako dobre želodce? — Ob takih literarnih zablodah

se ga bomo izogibali, pa naj hlasta še tako za realistično originalnostjo. — Edino, kar je lepega v vsej knjigi, so tri pesmi v prozi, »Trije meseci«: Maj, oktober, februar.

Leopold Turšič.

Ivo Trošt: **Moja setev.** Zbrani mladinski spisi. I. zvezek. Oživila resnica. Povest. V Ljubljani, 1914. Last in založba »Društva za zgradbo učiteljskega konvikta«. Natisnila »Učiteljska tiskarna«. — Pisatelj je posvetil svoje spise slovenski mladini in trdno upa na žetev svoje setve. Ker bi bilo drugače težko oceniti zgodbo o hudobnem Kljunovem Gašperju in pridnem Maličevem Lovru, jo orišem. Fabula prične z neverjetnostjo: Lovro reši sina pl. Kržana iz Ljubljance, Gašper pa ugrabi v zadnjem hipu rešenca in se prezentira publiku kot rešitelj. Žanje zato pohvalo in vse mogoče nagrade, pravi rešitelj je žalosten; ker ne more prepričati občinstva na bregu, ostane pozabljen. Pa tolaži se z rajnega očeta sentenco: »Resnica se že izkaže. Kakor olje priplava na vrh.« Gašper pa zahaja v zahvalo radi namišljenega junaštva v Kržanovo hišo in je tako pokvarjen dečko, da uči rešenega Egon kaditi, piti, kvartati in krasti — torej same slabosti in vsega obsojanja vredne napake. To se izve in Gašper mora od hiše, dovrši trgovsko šolo in ostane lump, tako popoln lump, da ima še pošten človek nad njegovo popolno pokvarjenostjo srčno dopadajenje. Lovro pa je marljiv in pridn, angel brez vsakega greha, breztelesno bitje, ki sprejme le to, kar sam zasluži, ki varčuje, ki ne pije in ne kadi. Edina misel, ki vrti njegovega življenja kolo, je misel kupiti — rojstno hišo, pa vendar noče dokazati, da je sam pravi rešitelj Egonov. Zgodi se drugo čudo; Gašper, ki se je pisal tudi Kaspar, pa Lovro sta isto leto potrjena za vojaka, služita pri isti stotnji, k isti stotnji je premeščen tudi poročnik Egon pl. Kržan. Gašper avanzira do narednika, Lovro postane nadzornik v kuhinji in dobi dve zvezdi. Pa naenkrat dokaže Gašper v knjigah veliko sleparijo, Lovra vtaknejo prvič pod ključ. Po gostilnah pripoveduje narednik, kako hinavsko ga je hotel Lovro že nekdanj oslepariti radi nagrade pri rešitvi pl. Kržana. To izve poročnik Egon in se izkuša prepričati. Da se prepriča, je treba tretjega čudeža: Egon, ki je bil nezavesten, ko se je potapljal, se še spominja, kako ga je rešitelj prijel pod vodo. Izkaže se, da Gašper laže in Lovro trdi resnico, »resnica splava na vrh«. Nepravilnosti v knjigah je povzročil Gašper, da bi uničil Lovra. Zdaj pride pod ključ Gašper, Lovro pa dobi po posredovanju pl. Kržana službo ključavničarja v vojnem arzenalu na cesarskem Dunaju. Nagrado, ki mu jo izplača pl. Kržan, odkloni v prid sestre Metke. Na Dunaju se nauči nemščine, češčine in poljščine. Gašper pa gre v Ameriko, piše na Lovrove predstojnike »brezimski list« ter ga očrni. Zdaj pride Lovro drugič pod ključ; seveda ga reši Egon. Ne manjka četrtega čudežnega dogodka: Lovro pusti iz milega domotožja, dasiravno mu je njegovo opravilo obetalo najlepšo prihodnost, službo in kupi doma svojo rojstno hišo, že polrazpalo bajto, ter tam životari. Sedaj se zgodi peti čudež: Gašper Kljun se vrne iz Amerike, prileze pijan na Lovrovo podstrešje in tam zapali z žganjem, ki mu zažori iz ust, streho nad Lovrovo glavo; sam umre, opeče pa še pri reševanju Lovru obe roki. Kmalu nato pride polk v vas in ž njim pl. Kržan, ki obišče Maliča. To je zgodba, kar je vmes, je nerodno pripo-

vedovanje in dolgočasno filozofiranje o sreči, resnici, bogastvu, zavisti, zlu in časti. Človek, ki bi se vprašal po umetniški vrednosti, pogleda samo napise nad poglavji, pa je na jasnem: »Junaštvo; Čuden človek; Z nagrado in brez nagrade; Greh in krepost; Denar in usluga; Kdo je na boljšem? — Naprej, naprej — do sreče! — Sreča. Dodatek. »Trošt že sam morda ne smatra povesti za umetniško delo, najbrž je hotel napisati samo knjižo za nazorni pouk o resnici in hotel dokazati, da nekje živi in diha, čeravno je abstraktnost. Zato ga ne ženira, če kopiči slučaj na slučaj brez notranje nujnosti svojih literarnih kombinacij. Morda je hotel pisatelj obogatiti naše mladinsko slovstvo, kar je hvale in priznanja vredno, dasiravno imamo že Schmida v slovenskem prevodu: »Pridni Janezek in hudobni Mihec«. Kar mi je najbolj na srcu, je pa to-le: Naša mladina si ne sme vzeti za zgled Maliča, ker je človek brez krvi, usmiljenja vreden v svoji popolnosti in ponižnosti, starec po mislih in dejanjih, kopija svojega očeta modrosti brez odporne sile; res čuden človek, kakor poudarja večkrat pisatelj,

kot bi čutil, da ga mora opravičiti. Življenje dvojice je opisal Trošt, pa ni nobenega razvoja v njiju: eden je že prvi dan in prvo uro perfekten lump, drugi že prvi dan perfektna mevža, in naj je še tako skromen. Kakor otrok s punčko dela ž njim življenje in to je, kar bije najbolj resnici v obraz. Pisatelj je vzgojitelj in trdno sem prepričan, da ni še nikdar čutil simpatije do takega dečka, kakor je Lovro, da pa ni našel še nikjer tako zrelega ptička za vislice, kakor je Gašper. Če je hotel pisatelj, in to se čuti iz spisa, postaviti mladim fantom za zgled Lovra in če bi si vsi prisvojili Lovrovo življenjsko modrost, potem bi prvi rod prišel ob kulturni napredek in ob ljudi. Za tako zgodbo in filozofiranje je škoda knjiže 85 strani. Povest je v nasprotju z lastnim prepričanjem pisateljevim, ki pravi v nagovoru: »Spoznal sem, da lahko dosežeš (namreč: mladina) vse, česar se lotiš, dosežeš, samo če hočeš. Velikanska moč je v tebi, ako jo le hočeš in znaš prav rabiti!«

Drugi zvezek naj bi bil bolj resničen, več otroške duše naj bi bilo v njem in pa nič modrovanja.

Narte Velikonja.

TO IN ONO.

Tratnikove risbe.

»Dom in Svet« prinaša v tej številki pet prilog z reprodukcijami nekaterih Tratnikovih risb. Reprodukcijske so se vse zelo dobro posrečile in so kljub znatni pomanjšavi precej verna slika originalov. Celo prva priloga (idealni ženski portret), katere original je izvršen z barvnimi svinčniki, podaja dobro, kar je umetnik hotel.

Na podlagi teh risb, ki jih priobčujemo sedaj, ni mogoče pisati o Tratniku, kot bi zaslužil. Zbrane so slučajno, ker velike večine njegovih del za enkrat nismo mogli dobiti v porabo. Nekateri so pri zasebnikih, druge, najboljše, leže v ministrstvu. Ko bodo okoliščine ugodnejše, bo »Dom in Svet« priobčil o Tratniku daljšo študijo in bo zbirko njegovih risb vsestransko izpopolnil. Sedanja je zelo nepopolna. Od njegovih akademičnih del do del zadnjih zrelih let je bila, kar zadeva formo in duševno vsebino, dolga pot, ki jo moramo za umetnikom prehoditi, če mu hočemo biti pravični. V tem oziru so med našimi prilogami velike vrzeli, presledki časa, razvojne stopnje mišljenja in čustvovanja. Te vrzeli bodo bralci »Dom in Sveta« čutili. Frapanten kontrast dobimo, če postavimo idealni »Ženski portret« poleg »Zločina«, kontrast v formalnem stremljenju, zlasti pa v čustvovanju. Na prvi pogled si skoro ni mogoče misliti, da se je zamisel za obe sliki porodila v eni glavi, da je obe izvršila ista roka. Naša zbirka je nadalje nepopolna tudi zato, ker prikazuje Tratnikovo delo enostransko. Za pravično sodbo o njem bi potrebovali večjih kompozicij ter mnogovrstnejših predmetov. Da popolnoma umemo njegovo hotenje, bi morali zlasti pogledati nekatere njegove pokrajine.

Toda kljub pomanjkljivosti naše zbirke, se nam iz teh maloštevilnih risb vendarle takoj razodene krepak in samostojen talent. Tratnik je brez dvoma

naš najboljši risar, in ko bi se ne omejeval zgolj na grafiko, bi bil najizrazitejša osebnost našega sodobnega slikarstva, slikar-vodnik. Njegovo umetniško teženje je obenem tako, da bi ne pritegnil k sebi le mlajšega slikarskega naraščaja, temuč da bi živo zainteresiral tudi občinstvo in ga spravil s težnjami sedanje umetnosti, kar se mnogim drugim ni posrečilo. Njegovo delo je lepo in »lepo«.

Širši javnosti bosta v prvi vrsti gotovo ugajali prvi dve prilogi »Ženski portret« in »Kovač«. Obe predstavljata dva idealizirana tipa in te vrste slike so izza romantike in dobe klasicizma še vedno zelo v čislih. Nastali sta v času Tratnikovih akademičnih študij v Pragi in imata, dasi sta formalno dovršeni ali morda ravno zato, popolnoma dijaški značaj. Na prvi vidimo, kako se slikar trudi predstaviti skladni oval mladega obraza, kako skrbno razvršča luč in senco, da izrazi mehko in plastičnost lic. Na tem obrazu ni nobene nepravilnosti, perfektno je lep. Tudi druga slika je popolnoma istega značaja. »Kovač«, krepak, delaven mož, idealno razbrazdanega obraza, romantično zmršenih las, poln moči in samozavesti, v skoro heroični pozi. Obedve sliki kažeta ljubezen, včasih prisiljeno ljubezen mladih akademikov za »lepe« modele in sta, dasi neoporečni v izvršitvi, komaj kaj značilni za Tratnika-umetnika.

Vse drugo sliko dobimo o Tratniku, če pogledamo tretjo in četrto prilogo s skicami za večjo, že izvršeno kompozicijo »Delo na polju«. V celotni sliki stoji žena, reproducirana na tretji prilogi, med obema deklicama četrte priloge, tako da tvorijo vse tri visok trikotnik. Kdor se potruži, da si v duhu sestavi to skupino, bo videl, kako tesno, krepko drži ta sistem linij, kako so vse tri postave ena in nerazdeljiva celota. Ta skupina je tako enotna, nemehanična, marveč organska, da posamezne osebe nimajo življenja zase; če opazujemo vsako posebej, je videti, kakor bi bile njih,

kretnje nenaravne, iskano-mučne, neresnične; v celoti pridobe resničnost in življenje.

V tej sliki vidimo, da je prvotno, šolarsko idealiziranje izginilo. Nobeni izmed teh treh ženskih postav ni mogoče očitati, da bi bila »lepa«. In vendar tudi niso brutalno realistične, kopirane po naravi. Na mesto idealiziranja zunanjih oblik je stopila karakterizacija duševnosti. V »Kovaču« še vidimo, kako se slikar ukvarja z mnogimi malenkostmi, kako ga veseli vsaka guba moškega obraza in vsak kos kovaškega orodja; v »Ženskem portretu« se očitvidno trudi podati lesk bogatih las in z vso ljubeznijo riše koketno rdečo kapo z ničemurnimi cofki na tilniku. Sedaj vsega tega ni več; malenkosti so izginile. Obleka je obdelana sumarično, rekviziti so omejeni na najnujnejše in služijo bolj sistemu črt kot pripovedovanju, ves značaj obrazov je izražen v konturi profila, ne v detajlih. Jasno je, da hoče umetnik nekaj čisto drugega, nego v dveh prejšnjih, par let starejših slikah. Ne pripoveduje nam več o zunanji obliki, temuč o skriti duši, o trdnem, nemem naporu brez nehanja, o avtomatičnih gibljajih izmučenih teles — o poljskem delu. »Ženski portret« kljub idealiziranemu, slavnostno drapiranemu obrazu, če je tak izraz dovoljen, ne skriva prvotnega modela; ta še živi v sliki. O treh ženskih postavah »Delo na polju« ni mogoče tega trditi. Očitvidno je, da so ti obrazi daleč od svojih modelov, da so abstrakcije. Ko je prijatelj ogledoval original teh skic, mi je rekel s tihim očitkom: »V teh ženskah ni nič našega!« Bolje bi ne mogel zadeti umetnikovega hotenja. Takih žensk, kot je stoječa središčna, ni nikjer, ne samo, da jih ni pri nas. Umetnik je celo zabrisal sledove rase, ostalo je eno samo težko, trudno: Delo.

Na peti prilogi prinašamo dve risbi, ki sta za zadnjo Tratnikovo dobo morda najbolj značilni: »Mati« in »Zločin«. Njegova »Mati« je tipična; beda, ljubezen in groza materinstva. V tej sliki vidimo le nadaljevanje formalnega hotenja, ki se nam je razodelo že v »Delu na polju«. Kar zadeva snov, piše Tratnik sam: »Večkrat so me vprašali, zakaj zajemam snovi iz življenja ljudi bednih in trpečih, takorekoč iz 'dna življenja'. To vprašanje je bilo nekak očitek. Jaz bi lahko odgovoril, da ravno zato, ker je tam v resnici dno življenja. Bil sem med njimi, sam sem veliko pretrpel, videl sem in čutil, da je tam največ lepote.«

Višek te abstraktne karakterizacije dosega risba »Zločin«. V ozadju nekak grad, ječa, ki je potrebna za umevanje predmeta, pa tudi v formalnem oziru; dvojici v ospredju drži na desni ravnovesje. Krepkeje ni mogoče izraziti groze zločina. Mož je ravnokar odšel iz zavora, žena in otrok sta ga sprejela. Sedaj gre njihova pot nazaj v zločin; otrok nosi v levici igračo, lesenega moža, otvezenega na vrstico ...

S temi slikami je Tratnikovo delo le kratko in površno označeno. Ob ugodnejši priliki bo treba več spregovoriti o tej zanimivi in močni umetniški osebnosti.

Izidor Cankar.

Hrvatska Prosvjeta o Silvinu Sardenku.

Hrvatska Prosvjeta je prinesla (str. 301—307) študijo: »Ante Petravič: S. Sardenko. Literarni portret iz moderne slovenske lirike«, ki končuje s sledečim rezultatom: Silvin Sardenko je čisto religiozen pesnik; a ni pesnik religiozne filozofije, temuč lirik nežnega

verskega čuvstvovanja. V njegovi liriki redko naletiš na globlje refleksije. Ako reflektira, so to refleksije njegovega srca. Pri njem vedno govori srce, srce nežno, otroško, iskreno. Pamet molči, ne modruje. Njegova živa vera se ne spotakne nikjer ob kakšni težkoči, dosledno se umika razmišljanju. Problemi, življenjska vprašanja, notranje duševne borbe se mu nikdar ne sprožijo. Edina misel, ki ga prevzema, je minljivost vsega na svetu (»Le mladosti ni«, »Via Appia«); pa ta misel mu še močnejše utrjuje vero. Za njega torej obstoji le versko čuvstvo, ki se mu je vcepilo v srce še v otroški dobi in ki ga vedno izreka in odeva umetniško. Enkrat se je spustil v daljše razmotrivanje (»Trenutki«): Zdi se mu, da počiva njegova radost na cvetu, v tem občutku se pripogne, pa radosti ni. Spet misli, da se veselje skriva v sorodnih očeh, a v njih najde zase mrtev smeh. Včasih čuti, da njegova radost diha v poeziji: piše stihe, pa mu teko vsi žalostni. Zopet mu pride na misel, da na nebu sije vse veselje; gleda gor in ga sluti, a do njega ne more. To meditiranje ga takoj utruja, pa prosi milostno nebo, da mu poda krila kakor ptici ali mu okrajša življenje, ki mu dušo mori. Tako odžene s čuvstvom »žalostnega srca« vsak duševni nemir, ki bi mu včasih skalil njegovo veselost. — Kar se tiče formalnosti Sardenkove lirike, mu gre eno prvih mest ob »novostrujarjih«, ki so vlili novo življenje slovenski liriki in jo obogatili z novimi muzikalnimi formami. (Župančič, Kette, Aleksandrov.) Vsi so v tem dobri poznavatelji francoske moderne lirike. Že v zbirki »V mladem jutru« se je zlilo mehko čuvstvo v muziko verzov. Še boljši artist forme je v »Romi«, kjer mu je forma vedno neporečna in kjer redno odgovarja nežnosti izraženih občutkov. — Sardenko je po izrazu in stilu neoromantik, po vsebini pa tudi realist (»V mladem jutru«), ker je predstavil versko življenje vasi, kakor je res v naših selih. Religija zavzema dober del vaškega življenja. Kadar pisatelji opisujejo druge strani selskega življenja, jih imenujemo realiste; toda ali ni Sardenko pokazal v izražanju verskih občutkov resnično duševno življenje vaškega ljudstva?

Pismo Janeza Šubica.¹

Rim 28. januarja 1875.

Dragi prijatelj!

Prav vesel sem bil, ko sem prejel tvoje prijazno pismo, nikar mi ne zameri, da ti nisem prec odgovoril. Veselilo me je slišati, da se dobro počutiš in tudi to, da si zdaj v Radolci, mislim, da ti bode več koristilo kot v Duplah.

Jaz bi ti od mene imel pač veliko pisati, odkar se nisva videla je že precej časa preteklo in jaz sem že marsikaj lepega videl tačas, marsikaj poskusil, prehodil in občudoval na mojim potovanji iz Benetk v Rim toliko lepote in umetnosti. Kako je lepa laška dežela, to je pretežko popisati. Od Benetk sem ti marsikaj (ako se prav spominjam) že doma v Poljanah pripovedoval, in res to mesto ima nekaj posebnega,

¹ To zanimivo, za Janeza Šubica zelo značilno pismo je naslovljeno na šef. Čadeža, podobarja v Spodnjih Dupljah. Izvirnik hrani g. Peter Bohinjec, župnik v Dupljah.

neko nenavadno lepoto in zanimivost, po kateri mi je tukaj zelo dolgčas. Sploh moram reči, težko mi je bilo zapustiti Benetke, tako sem se bil privadil tega mesta, da se mi je zdelo skoraj domače, in žalosten sem sedel v vagonu, ki me je odpeljal od ljubljeneega mesta, od prijateljev, ki so me spremili do kolodvora, in kar mi je še bolj težko bilo, odpeljal se vedno bolj daleč od doma, od ljube domovine.

Bilo je zgodaj v jutro, ko sem se odpeljal iz Benetk proti Padovi. To mesto mi je bilo znano že odpred, kjer sem večkrat bil prišel sem iz Benetk, in zato sem se peljal zdaj kar naprej do Bologne, kamor sem opoldne prišel. To je zelo lepo mesto kot Ljubljana in kar me je zelo veselilo, tu so ljudje zelo podobni Krajncem, posebno ženske, čisto tako napravljene kakor naše Maričke, z rutico na glavi, v obraz bele in rudeče, lepe, zdrave punce. Mesto je polno lepih cerkva, narveči je cerkev sv. Petronio, gotička, pa žalibog nedodelana. Na fasadi so tri portali, neizrečeno lepi, druga stena je gola, nedovršena. Od znotraj cerkev naredi veličasten vtis, ljudje pri velikem oltarju so od vrat viditi kot mali otroci. V tem mestu je tudi akademija in zraven galerija raznih podob, med katerimi je tudi ena najbolj imenitnih Rafaelovih, sv. Cecilia in ti podobi ravno nasproti na drugi steni visi podoba, ki predstavlja Marijo z svetniki, od Rafaelovega mojstra, obedve podobi neizrečeno lepe. In koliko družega, tako da ni zapovedati. V tem mestu je najlepše pokopališče, kar sem jih jaz do zdaj vidil, vse obzidano skoraj vsi grobi so pod streho in polno lepih monumentov.

Firence je veliko večji in veliko lepši od Bologne. Tu sta dve galeriji, galeria Uffizi in Pitti, toliko lepih podob še nisem nikdar tako blizu skupaj vidil, kakor tukaj. Jaz sem šel enkrat zjutraj ob devetih v eno teh galerij, bil sem notri do 3. popoldne in sem komaj polovico slik videl. Tu so lepe podobo od Rafaela, od Fra Bartolemeo in toliko drugih slikarjev, in vsake sorte, podobe po štiristo, po petsto let stare. In koliko lepih cerkva je zopet tukaj in lepih palač in lepih trgov. Tu je eno najboljših del Michel Angela, David, velikanska podoba izsekana iz Mramorja. Celo mesto je lepo, ima lepa poslopja in posebno lepo okolico, a ko sem jaz bil tam je žalibog na bližnjih hribih ležal sneg.

Od Firence do Rima sem se vozil 14 ur in to podnevi, tako da sem videl lepe kraje skoz katere sem se peljal. V Rim sem se pripeljal zvečer ob 8. uri. Koj drugi dan sem šel ogledovati večno mesto. Videl sem cerkev sv. Petra, neizrečeno velika in lepa. Videl sem Coloseum, rimsko poslopje, ki je skoraj 2 tisoč let staro in še veliko večji kot cerkev sv. Petra. In tako polno drugih zanimivosti. Ogledal sem nekaj, pa še ne popolnoma, poslopje Vatican, tu papež stanuje, prve dni nisem mogel priti notri, ker k temu je treba posebnega privoljenja. Zdaj pa lahko grem vsak dan, ako hočem. Tu so imenitne freske od Rafaela, od Michael Angela, sploh celo poslopje je velikansko in neizrečeno lepo. Dan 17. januarja sem bil dobil tudi privoljenje, da sem smel idti gledati sv. očeta papeža. Bilo nas je okoli 2 sto ljudi skoraj sami Nemci, papež je govoril po italijansko. Neizrečeno prijazen in ljubezniv starček je in dasi ravno tako star je vidi čisto pri moči.

Zdaj pa moram nehati, ker ni več prostora. Ti bodem pa drugikrat iz Rima kaj več pisal. Upam, da

bodeš pismo prejel in te prosim, da mi pri priliki kaj odpišeš, me bo vedno zelo veselilo. — Ti vse dobro iz srca želim in te prijateljsko pozdravljam.

Janez Š.—.

Pisma iz Bleiweisove dobe.¹

Priob. Peter Butkovič.

Dragi gospod!

Vaša pesem Radetzkimu bi bila do 1. febr. že prestara. Pošljite jo Novicam ali zg. Danici, da prej na svetlo pride. Glasnika bom Vam že pošiljal bez plačila; samo prosim, da mi večkrat pošljete kak dopis iz Gorici (!) o življenju literarnem, družtvenem in sploh

Anica Zupanec: Risba.

narodskem. Razglaševati se morejo po teh dopisih tudi razne misli in želje. Pisal sem že na vse strani v Prago, Varaždin, Reko, Ljubljano, Celje, Maribor, Trst itd., da bom dobival rednih dopisov o raznih predmetih. Prosim Vas, ali bi ne hotli Vi prevzeti redno dopisovanje iz Gorice. Saj do 20.—24. vsakega mesca bi dopise potreboval. Ali bi mogli še za prihodnji mesec kaj malega dopisati? Zastran naznanjenih pesem bom Vam poznej pisal; za zdaj imam jih preobilo. Z Bogom

Vaš

Ant. Janežič.

V Celovcu 15./1. 58.

¹ Glej mojo priobčitev v „Času“, 1914, št. 2. pod gornjim naslovom in uvod!

Po bolezni v prvi polovici tekočega mesca zadržan, morem Vam še le danes odgovoriti.

Pred vsim drugim Vam moram naznaniti, da bi Vaših pretresov v šaljivo-pikavni obliki, če se grajajo resnične napake naše pisave, iz serca rad prejemal v Glasnika in Vam pošiljal tudi Glasnika, vendar si svoje volje ne morem nobenemu dopisniku zastaviti, da bi moral vsak dopis in brez vsake premembe ali kakor Vi pravite: vse do pičice po rokopisi natisniti dati. Tega Vam ne morem obljubiti; zato Vam pošljem doslej poslano reči nazaj. Zagotoviti Vas moram pa, da mi Vaša pisava, sosebo v nevezani besedi, zelo zelo dopade, če ravno so si Vaše in moje misli v marsikaterih rečih navskriž. Toliko v naglici. Serčno Vas pozdravljam starega borivca za milo slovenščini (!) Z Bogom

Vaš udani

Ant. Janežič.

V Celovcu 22./1. 64.

2179.

Laibach 14. May 1858.

Hochverehrter Herr!

Jetzt endlich kann ich die Pronumerationslisten in so weit abgeschlossen betrachten, um den Druck des Vodnik-Album's beginnen zu können. In wenig Tagen ist der 1. Bogen vollendet. Nun aber muß ich Sie noch in einer dringenden Angelegenheit belästigen. Obwohl Vodnik erst vierzig Jahre todt ist, sind wir doch nicht im Stande, die einzelnen Daten seines Lebens genau festzustellen. Alle Archive Laibach's habe ich bereits erforscht — vergebens. Meine einzige Hoffnung ist jetzt noch auf das Franziskanerkloster in Görz gerichtet.

Valentin Vodnik tratt 1775 in das Laibacher Franciscanerkloster mit dem Namen Marcellianus. Zwey Daten sind es nun, die sich in Görz erheben lassen werden: das Jahr seiner Ordination und das Jahr seines Austritt's aus dem Orden (dieses letztere wahrscheinlich 1784); eine weitere Frage nämlich: was Vodnik vom Austritte aus dem Kloster 1784 bis zu seiner im J. 1793 erfolgten Versetzung auf die Lokalie Goriuše in Oberkrain — gemacht habe — wird sich wohl in Görz nicht beantworten lassen.

Ich bitte Sie nun, verehrter Herr, diese Punkte sobald als möglich zu erforschen (außer dem Franziskaner Ordens Provinz Archiv — dürfte auch das bischöfliche Archiv einige Andeutungen geben) und mir sogleich sobald Sie etwas bestimmtes erfahren, mitzutheilen, damit die nöthigen Correcturen im Satz vorgenommen werden können.

Ich bitte um Verzeihung wegen dieser Belästigung, die Sie aber wegen Ihres mir bekannten Interesses an der Sache sicherer nicht übel aufnehmen werden.

Mit vollster Hochachtung

Ihr ergebener

Dr. E. H. Costa.

Hochwürdiger

Verehrter Herr!

Ich bedaure es sehr, daß Ihre freundlichen Bemühungen wegen biographischen Daten über Vodnik keinen günstigen Erfolg hatten.¹ Ich danke Ihnen übrigens dafür, so wie überhaupt für das rege Interesse, das Sie an diesem gewiß echt nationalen Unternehmen, das sich auch einer unerwarteten Theilnahme erfreut (die Anzahl der Pronumeranten beträgt schon mehr als 1000), nehmen.

Es versteht sich von selbst, das der Preis mit einem Gulden fixirt bleibt. Ob ich ein Pronumeranten-Verzeichniß beigeben werde, weiß ich noch nicht, doch dürfte es wahrscheinlich geschehn, und dann versteht es sich von selbst, daß nicht bloß die Pronumeranten-Samler, sondern vornämlich die Pronumeranten selbst aufzunehmen seyn werden.

Dagegen ist es rein unmöglich, daß das Album vor Ablauf des Schuljahres erscheine. Sie brauchen sich übrigens darob keine Sorgen zu machen. Ich hoffe, daß Sie — wenn auch ein oder der andre Pronumerant in Abfall komt — leicht Abnehmer des schönen und schön ausgestatten, dabey auch so wohlfeilen Buchs finden werden. Sollten Ihnen doch einige Exemplare übrig bleiben, so werde ich dieselben gerne zurücknehmen.

Noch eine Bitte. Ersuchen Sie doch den hochw. Herrn Stefan Kočiančič auch um einen gefälligen literarischen Beitrag zu dem Album, an dem er so großen Antheil. Noch sind 10—14 Tage Zeit bis ich zur 3. Abtheilung des Albums komme, und ich möchte doch die Anthologie slovenischer Schriftsteller so vollständig als möglich haben.²

Es würde mich ungemein freuen, wenn Herr Professor Kočiančič meiner Bitte gütigst entsprechen wollte.

Ihren für Ihre freundliche Theilnahme und wirksame Bestrebungen meinen verbindlichsten Dank sagend verbleibe ich

Euer Hochwürden

ganz ergebener

Dr. E. H. Costa.

¹ »Vodnikov Spomenik« pa je vendar prinesel date o Vodnikovem kaplanovanju v Sori, na Bledu in v Ribnici itd. Kdaj je bil ordiniran in kdaj in kje je novo mašo pel, nam je še danes neznano.

² Tej prošnji Kočiančič ni ustregel, ker v »Vodnikovem Spomeniku« ni nobenega njegovega prispevka.

Simona Gregorčiča literarni prvenci v letu 1865 in 1866.

Priobčil Peter Butkovič.

III.

Ladija in človek.

Radi primerjajo človeško življenje z raznimi stvarmi in prikazni naravnimi: prisposodbljajo ga reki, dnevu, letnim časom, trdijo, da je enako potovanju, in tako nahajajo brezštevilno prilik, ki so res manj ali bolj dobre in resnične. Primeriti bi se dal človek mimo drugih stvari tudi ladiji in življenje njegovo vožnji po širokem morji; misel je sicer stara, vendar ker se mi ta primer jako prikladen in istinit dozdeva, dovolite, da ga tudi jaz na kratkem vsaj nekoliko natančneje razložim. —

Z glasnim streljanjem in radostnim krikom zapuša novi brod mirno bregovje, kjer ga je mojstrova roka stesala; veselo pevanje mornarjev, ki se iz odplavajoče ladije razlega, oznanja radostne čute in sladke nade, ki je njeni prebivavci v prsih gojijo. Prijatelji in znanci njihovi pa tužno z brega za njimi gledajo, jih iz daljave pozdravljajo in marsikdo izmed njih kako gorečo molitvico za njih srečno pot k nebu pošlje. — Radosten, poln zlatih upov loči se mladeneč od tihega rojstnega kraja in stopi v šumni vrtinec življenja. Veselja se mu žari lice, srce širi radosti, ozira se predse po namenjeni cesti: povsod mu nada sije nasproti. Ali roditelji njegovi, ljubeči bratje, zveste sestrice, vdani prijatelji z rosnim očesom za mladenčem zrejo in srce njihovo kliče za njim ljubeznipolno: Z Bogom! srečen pot! Njihov blagoslov spremlja ga zvesto v daljna mesta. —

Mornarji se radujejo, toda tiho in resno za krmilom sedi krmar, skušeno oko vpira zdaj na pred seboj ležeče načrte, zdaj na brezmejno, krog in krog razprostirajoče se morjé. Severnica, zvesta voditeljica, kaže s vedno na tisti kraj vprtim koncem krmarju razne strane sveta; na njo mora ozirati se, ako hoče brod do namenjenega konca privedi. — Tudi v brodu telesa našega postavljen je krmar, kateri naj bi vodil človeka do danega mu namena. Krmar je — naš um, njemu je izročeno krmilo, s kojim naj obrača ladjico našo v nevarnem valovji živetja. Severnica, ki mu vedno na strani stoji in stalno kaže vedno na tisto mesto, da se po njej lahko orientujemo vselej in povsod, severnica, ta zvesta kazateljica je — vera naša, sveta cerkev! Morske mape, ki poti, vseh zmot prosté, kažejo, te so nam sveti listi, ki nam povsod varno stezo naznanjajo, ako po nji le hoditi hočemo. Gorje brodarju, ki bi na severnico i morske mape gledati ne hotel, koj bi zašel na širokej pôcini; — gorje človeku, ki bi se le od uma vladati pustil, kteremu vera ni voditeljica, on ne bode priplul do rešivnega prodal!

Po sredi morja ladja plava, globoko vodovje in sinji neskončni oblok je edino, kar se pod njo in nad njo razprostira. Pa, glej, po mirni gladini od nasprotne strani prijadra druga, ki je z enako namembo mokro pot nastopila. Ladija ladijo sreča: veselo se pozdravljati, roko podaja mornarju mornar, sklepa prijateljstvo z nepoznanim tujcem, ki mu ga je previdnost nasprot prinesla. Od kod? Kam? se glase vprašanja. Zdravi! Z Bogom! doni koj za tem: po malih trenutkih odrinejo vsaka na svojo stran. Bog ve, ali se srečati še kedaj

njuni poti! — Tudi v življenju ljudje drug drugega srečujejo. Toda ne sklepajo se prijateljstva tako lahko in tako naglo. Eden mimo drugega hiti, eden je drugemu tujec, neznanec. Enak namen sicer imajo vsi, vendar razna pot je na različne strane podi.

Ako se pa vendar na poti dve sorodni, enakomisleči srci najdeti, koji vez prijateljstva združi, kaj je te zveze brzi nasledek? Brza ločitev! Komaj prijateljstvo skleneta, že ju dolžnost, poklic na razne kraje žene. Tebe drvi na desno, na levo njega, bosta li se kedaj vidila? Kdo zna!

Noč zavije v temno svojo odejo morjé, zakrije steze mornarju, da ne vidi kam plava. Kdo ga bode tu otel? preti mu gotovi pogin! Kam naj se ozira, kdo mu bode pot kazal? O, ni nevarnosti ne! Akoravno tmine zagrinjajo vse krog in krog, mornarju svetijo luči, ki ga ne zapeljajo: on pogleduje na jasno obnebje, mile zvezdice ga zvesto spremljajo čez nevarne globočine, mu s svitom svojim kažejo, kje da je in kam naj plove, da se reši pogube. — Ako ti mrakovi duh otemnijo, ako ti dvombe in zmote um omračé, kedár se iz neizmernih labyrintov sveta več oteti ne moreš, ozri se nad zvezde, ki se nikdar ne zmotijo, ki zmiraj po enakih tirih tekajo; od zgorej bo ti prisijala svitloba v nočno dušo, da iz zmot in dvomb srečno izlaziš!

Stoji otok sred valovja, mlada zelen obrasta njegova obrežja. Od daleč ga vidi mornár, vabivna lepota ga mika; približa se radosten krasnim tratam, senčnatim gajem. Ondi vstavi svojo ladjo, da se nekoliko opoči; ali za malo dni ladija zopet odplava. — Pride človek do krajev, kjer misli, da je našel svoje stanovališče. Naseli se tam, govoreč: Tukaj bodi moj dom. Toda: Naprej, naprej! velevala Previdnost, tu si ne moreš doma iskati, drugje je tvoj dom! — Le naprej tedaj barka plava in človek se dalje drvi. Polna je ladija blaga, človek upov poln. Vendar nevarno je morje in lahko skrhljivo brodovje; življenje preteče, naš brod pa, če se prav trden vidi, jako slaboten. Glej, že se obzorje robí z oblaki; rahli so sicer, vendar izvedeno mornarjevo oko jih resnobno pozoruje; »bode nevihta«, reče, »zabranimo se!« Mornarji poslušajo opomin in iščejo zavetja, ako je še mogoče do njega prispeti. Nevihte ti pretijo, mladeneč, na tvojej poti, znotranje in zunanje: razbrzdane strasti in nezgode, ki te znajo v življenji srečati. Krmar ne zamore vtolažiti razjarjenih vetrov, ti boš težko vkrotil strasti, ko bodo v tebi že na vso moč divjale; zatorej, ko zagledaš, da se obnebje srca tvojega z meglicami preprezati začne, razpodi jih koj — ako se boš mudil, zna biti prepozno! Če te pa zunanja nesreča žuga, ogibaj se jo, ako te pa vendar zadene, vdaj se v višo voljo in prenašaj jo možko. Glej, tudi mornar, ako do varnega zavetja uteči ne more, ako mu silna vihra krasni brod razbije, le zlato in biserje in kar ima dragih kamenov seboj vzame ter se iz razcepljene ladije na majhen čolniček preseli: vse drugo bogastvo valovju izroči in veliko po njem ne žaluje; saj ve, komu da je zaupal! — Zakladi, s kojimi je tvoj brod obložen, so prazne, zemeljske nade, brez resnične cene, zraven tudi nestanovitne. Oj, kako lahko se znajo potopiti na dolgem potovanji; nikar na nje pretrdno navezovati se: po zgubi bi te lahko bolelo srce, čeravno niso vredne, da oko po njih le eno solzico porosi. Pusti, naj vtonejo, po njih ne žaluj, le biserje in drago kamenje, to je: dobra dela sabo vzemi. Mornar si kupi, ko do suhega na slabem

čolniču privesla, za rešene dragocenosti novo lepšo stanovišče. Tebe pa čaka, ko se tvoj čolniček razbije, rajska domovina na onih presrečnih bregovih, kamor ti severnica tvoja — sv. vera kaže. Tam ti zgubo zemeljskih zakladov stotero povrne nad zvezdami vladar.

Lístnica uredništva.

Tudi naš list je moral plačati težkemu času svoj tribut. Trije njegovi najvnetejši sotrudniki so zamenjali pero s puško. Stanko Majcen, dr. Franc Stelè in dr. Jakob Šilc so morali sredi dela v Galicijo. Dr. Šilc nam piše: »Tu sedim v Budimpešti v bolnišnici in vsak dan mi izginja kapljica za kapljico korajže.

Prvič smo bili v ognju 26. avgusta in potem neprestano do 2. septembra. Prvi dan takozvane Lvovske bitke (mislim v torek 8. septembra) sem dobil dva strela iz strojne puške v levo in desno stegno . . . Padel sem med tri ranjene Ruse, eden, mrtev, mi je bil za zglavje. Do naših tri ure nazaj. Slednjič pride Bošnjak in tega poprosim, naj privede še dva, da me v mraku odneseta k našim. Res so me dobri fantje odnesli . . . V Budimpešti mi je zdravnik desno rano operiral.« — O Stanku Majcenu in dr. Steletu nimamo nobenih glasov.

* * *

Ni čas, da bi odgovarjali na »Vedino« polemiko. Medtem se bo »Vedin« slovstvenik morda tudi naučil podpisovati vsaj v polemikah, če je že sklenil, da ostane anonimen v ocenah.

Inter arma silent musae.

Hinko Smrekar: Ob vojski.

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

Društveno lastno premoženje znaša čez 600.000 K. Deležnikov je bilo koncem leta 1912. 2906 z 18.167 deleži, ki reprezentujejo jamstvene glavnice za 7.085.130 K.

registrovana zadruga z omejenim jamstvom

5%

sprejema in obrestuje hranilne vloge po

5%

Rentni davek plačuje iz svojega. Zunanjim vlagateljem se za pošiljanje denarja na razpolago brezplačno položnice poštne hranilnice.

Daje tudi svojim članom predujme na osebni kredit, vračljive v 7½ leta (90 mesecih) v tedenskih oziroma mesečnih obrokih, kakor tudi posojila na zadolžnice in menice.

Načelstvo: Predsednik: Andrej Kalan, prelat in stolni kanonik v Ljubljani.

I. podpredsednik: Ivan Sušnik, stolni kanonik v Ljubljani.

Ustanovljena leta 1893.

II. podpredsednik: Karol Pollak ml., tovarnar v Ljubljani.

Ustanovljena leta 1893.

Leposlovna knjižnica

prinaša prevode prvovrstnih leposlovnih del svetovnega slovstva kakor tudi najlepša originalna slovenska leposlovna dela. Ta zbirka je namenjena predvsem slovenskemu izobraženstvu. — Doslej so izšli naslednji zvezki:

- I. zvezek: Bourget, **Razporoka**. Roman. K 2.—, vez. K 3.—.
- II. zvezek: Turgenjev, **Stepni kralj Lear**. Povest. — Stepnjak, **Hiša ob Volgi**. K 1'20, vez. 2'20.
- III. zvezek: Prus (Aleks. Glowacki), **Straža**. Povest. K 2'40, vez. K 3'40.
- IV. zvezek: Dostojevskij, **Ponižani in razžaljeni**. Roman. K 3.—, vez. K 4'20.
- V. zvezek: Sevčenko, **Kobzar**. K 2'40, vez. K 3'60.
- VI. zvezek: Champol, **Moš Simone**. Roman. K 1'90, vez. K 3.—.
- VII. zvezek: Sevčenko, **Hajdamaki** (Kobzar II. del). K 1'50. (VI. in VII. zvezek skupno K 3'40, vez. K 4'50.)
- VIII. zvezek: Sheehan, **Dolina krvi**. Povest iz irskega življenja. K 4'20, vez. 5'80.
- IX. zvezek: Charles Dickens, **Povest o dveh mestih**. K 5'50, vez. K 6'50.
- X. zvezek: Finžgar Fr., **Pod svobodnim solncem**. I. knjiga K 3.—, vez. K 4.—.
- XI. zvezek: Finžgar Fr., **Pod svobodnim solncem**. II. knjiga K 3'80, vez. K 4'80.

Poleg te izhaja v zalogi „Katol. Bukvarne“

Zbirka slovenskih povesti

ki prinaša najlepše pripovedne spise izključno samo naših slovenskih pripovednikov. Posamezni zvezek te zbirke, ki jo urejuje profesor Ivan Grafenauer, stane K —'60. — Dosedaj sta izšla dva zvezka.

I. Ogrinec, **Vojnimir ali poganstvo in krat**. K —'60.

II. Erjavec, **Hudo brezdnost ali gozdarjev rejnec**. — **Ni vse zlato, kar se svetli**. — **Izgubljen moš itd.** K —'60.

V tisku: III. Vesele povesti: Fr. Jaklič, **Za možem**. — **V pustiv je šla**. — Jos. Jurčič, **Pravda med bratoma**.

Ta zbirka bo kakor nobena druga budila in gojila v našem ljudstvu veselje do dobrega berila.

Katoliška Bukvarna v Ljubljani.

TEODOR KORN

pokrivalec streh in klepar ter vpeljavec

Ljubljana vodovodov

Poljanska cesta št. 8, v lastni hiši

se priporoča p. n. občinstvu za izvrševanje vsakovrstnih kleparskih del ter pokrivanje streh z angleškim, francoskim in tuzemskim škrljem, z asbest-cementnim škrljem ETERNIT, patent Hatschek, dalje z izbočeno in ploščnato opeko, lesnocementno in strešno lepenko. Vsa stavbinska in galanterijska kleparska dela v priznani solidni izvršitvi. - Poprave točno in ceno. - Proračuni brezplačno in poštne prosto.

Stavbno in pohištveno mizarstvo

Alozij Trink

Ljubljana, Linhartova ulica št. 8

se priporoča cenj. občinstvu v Ljubljani in na deželi za izvršitev vsakovrstnih v njegovo stroko spadajočih del po primerno zmernih cenah in v solidni izvršitvi.

Mestna hranilnica ljubljanska

Ljubljana, Prešernova ulica št. 3

največja slovenska hranilnica!

Denarnega prometa do konca leta 1913 . . . K 700,000.000.—

Obstojećih vlog . . . „ 43,500.000.—

Rezervnega zaklada . . . „ 1,330.000.—

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4 1/2 %

brez odbitka. Hranilnica stoji pod kontrolo

c. kr. deželne vlade,

ki nadzoruje po svojem komisarju dovoljevanje posojil in vrši večkrat na leto nepričakovano revizije vsega poslovanja, zlasti blagajne in vrednostnih papirjev. Vsled te izredne varnosti vlagajo v to hranilnico sodišča in jerobi denar mladoletnih otrok in varovancev in župnišča cerkven denar.

Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike.

Prodajalna katol. tiskovnega društva v Ljubljani

— prej H. Ničman —

priporoča poleg raznih devocijonalij, šolskih in pisarniških potrebščin različne molitvenike, kakor: Dušni vodnik, Razlaga sv. maše, Jerus dobri pastir, Večna molitev, Getzemani in Golgota, Pot v nebesa, Molite bratje, Šolski molitvenik, Večno življenje, Lepo življenje in srečna smrt, Marija Kraljica src, Sv. Anton, Tolažba dušam v vajah, Družbenik Marijin, Vodilo Marijine družbe, razne brošure in podobice.

Papirna trgovina Ivan Gajšek

Jerneja Bahovec naslednik

Ljubljana, Sv. Petra cesta 2 (palača Assicur. Generali)

priporoča svojo veliko zalogo vseh pisarniških in šolskih potrebščin. — Najboljši pomnoževalni aparat ŠAPIROGRAF vedno v zalogi. — Vsi predmeti za veselice, kakor: zavitki z vlogami za srečolov, razglednice za šaljivo pošto, različni balončki, papirni servietti itd. v veliki izbiri. — Umetniške in druge razglednice.

Tovarniška zaloga papirja in šolskih zvezkov.

Solidna postrežba in zmerne cene. — Trgovci popusti!